Intervju: Vesna Pešić

NEORADIKALSKO DAVLJENJE SRBIJE

Sudbina građanskih inicijativa

I DALJE IM NE DAM DETE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01420

VREME

broj 1441

16. avgust 2018.

NEDELJA ZBUNJENOSTI: RAZGRANIČENJE S KOSOVOM

KO JE PROGLASIO IGUMANA SAVU ZA DRŽAVNOG NEPRIJATELJA

PRIME
eat serbian well
Restoran "PRIME"
Moderan ambijent specijalizovan za
modernu srpsku kuhinju
Crowne Plaza Belgrade
Eat Serbian Well
Informacije i rezervacije: Crowne Plaza Belgrade, T. +381 11 2204 030, M. +381 65 2165 020
www.primerestaurant.rs

VREME
BROJ 1441
16. avgust 2018.

04 Zoom: Futuristički institut

06 Nedelja zbunjenosti: Ko je proglasio igumana Savu za državnog neprijatelja

12 Svet i razgraničenje Srbije i Kosova: Samo nek je kreativno

15 Marija Zaharova u Guči: Moskva šnit i čvrst stav

16 **Sever Kosova:**
Igra životima

20 Intervju: Vesna Pešić

24 Nuspojave: Ćirilična alhemija i Хрватски бог Марс

26 Građani i država: I dalje im ne dam dete

29 TV manijak: Rimljani i Varvari

30 Foto reportaža: U Knin sa BG tablicama

KULTURA

32 Nišvil džez festival: Od Gereta do Kingsa

36 Idoli: Najveća zvezda univerzuma

39 In memoriam: Tomaš Stanko

40 Roman: Stvarnost fikcije

SVET

42 **Ekonomski rat:**
Sankcionisanje sveta

MOZAIK

48 Kultura sećanja: Proleće koje je trajalo do avgusta

52 **Čehoslovačka 1968:**
Proleće praških đaka

59 Navigator: Prepametni telefoni

60 Strip: Dopisnice sa Stare planine

62 Vreme uživanja: Neizdrž

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

O onome što građani – i kosovski Srbi i Albanci – sve češće opisuju kao stvarnu agoniju u kojoj se čitava javnost našla i za ono što se trenutno dešava oko Kosova i Metohije srpski politički prvaci nisu imali nijednu jasnu poruku, odnosno konkretan odgovor. Između ostalog ni šta je predlog rešenja za Kosovo i da li podržavaju "razgraničenje", to jest "podelu"
PIŠE: TATJANA LAZAREVIĆ

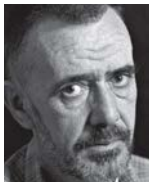
Tramp se baš razmahao. Posle carina Kanadi, Meksiku, Evropljanima i ne zna se više kojih po redu sankcija Rusiji, udario je posle Turske i na Iran, čiji se „slučaj" tiče mnogih globalnih igrača i naravno cene nafte
PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Reditelji Goran Marković i Rajko Grlić, te snimatelj Predrag Pega Popović, za „Vreme" govore o svojim sećanjima na Praško proleće 1968, kome su kao studenti prisustvovali u Čehoslovačkoj
PIŠE: RADOSLAV ĆEBIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Zoran Lončarević/ NIN**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Futuristički institut: Krajnje je vreme bilo da se promoviše srpska varijanta baba Vange, a pitanje za futuriste glasi: šta će biti ako Vučić ode?

Nije nemoguće da se Vučić negde požalio da mu je svega dosta, kao i nama uostalom, a onda je neko procenio potencijalnu vrednost spina i dostavio ga uredniku "Srpskog telegrafa" koji je odigrao ulogu lakmus papira: da vidimo, brajko, ko će jače, brže i bolje da moli svevođu da ne ide u manastir (tamo bi mogao da ga spopadne iguman Sava)

KRISTALNO JUTRO: A U STUDIJU SVI KLIMAJU GLAVOM

Kad je "Srpskom telegrafu" pripala nevesela čast da objavi, prošle nedelje, kako Aleksandar Vučić, sav utučen zbog nerazumevanja, razuzdane opozicije i još razuzdanijih igumana, i popova uopšte, namerava da se povuče i s državne i sa stranačke funkcije, hteo sam da se nasmejem, ali i meni, kao i ukupnom ovdašnjem građanstvu odavno nije do smeha i sasvim je jasno da nema tog marifetluka kome se neće pribeći radi jačanja krvne slike svevođe.

Nismo dugo čekali – što se nekad govorilo, nije se ni olovo s te štampotine osušilo – a počela je kuknjava kako je bez Vučića sve propalo i u tom stilu. Nisam očekivao da će izvesni Darko Glišić, predsednik Izvršnog odbora Srpske napredne stranke (SNS) dva puta uzastopce biti pomenut u ovoj kolumni, ali, eto, događa se. Prošle nedelje istakao se optužujući Zoranu Mihajlović da se obogatila zahvaljujući Vučiću i umesto da je prijavi tužilaštvu, on je turio u saopštenje, a ove nedelje posebno se istakao izjavom da će srpski narod, ako Vučić ode, da doživi novu "Oluju" i još gore da će on, Glišić, takođe da ode. Pa vi Srbi vidite šta ćete bez Glišića.

Pitam se već poodavno, ne više profesionalno nego ljudski, šta tera nekog ko se zove glavni urednik da objavljuje gluposti, a onda sam video uživo glodara (molim urednike, lektore i korektore da ništa ne ispravljaju i ne pomisle da sam hteo da napišem pomodno: glodura) i stvar mi je postala kristalno jasna, mada nije bila noć nego rano jutro.

Taj je izjavio, parafraziram, da sve i kad bi nam dozvolili da ubijemo milion i po Albanaca, niko od Srba ne bi želeo da ide da živi na Kosovu. Njemu je to ključni dokaz ispravnosti Vučićeve najnovije teze o razgraničenju. Prisutni u studiju televizije Pink s razumevanjem su klimali glavama i stekao sam utisak da im se najviše dopao onaj prvi deo izjave. Eto, takvi i njemu slični kreiraju javno mnjenje u Srbiji, pa se posle pitamo kako smo dovde došli, a još se ne pitamo kuda ćemo s takvima na kraju stići.

Nije nemoguće da se Vučić negde požalio da mu je svega dosta, kao i nama uostalom, a onda je neko procenio potencijalnu vrednost spina i dostavio ga uredniku tog "Srpskog telegrafa" koji je odigrao ulogu lakmus papira: da vidimo, brajko, ko će jače, brže i bolje da moli svevođu da ne ide u manastir (tamo bi mogao da ga spopadne iguman Sava). Pored naređenog Glišića i drugi su se isticali, ali nedovoljno, što bi mogla biti neka linija razgraničenja ne samo unutar SNS-a već i šarolike interesne koalicije oko Aleksandra Vučića.

BOŠKO ČEKA U ČAČKU: FRUSTRACIJA NA FRUSTRACIJU

Pre nego što pređem na ponovo aktuelno pitanje puča, samo bih da napomenem da me je ovo s povlačenjem podsetilo na tipskog lika iz mog detinjstva, vremena oskudice kad je i posedovanje lopte bilo statusni simbol. Onaj ko ima loptu morao je da igra makar pojma o fudbalu nemao, a kad se njemu nešto ne

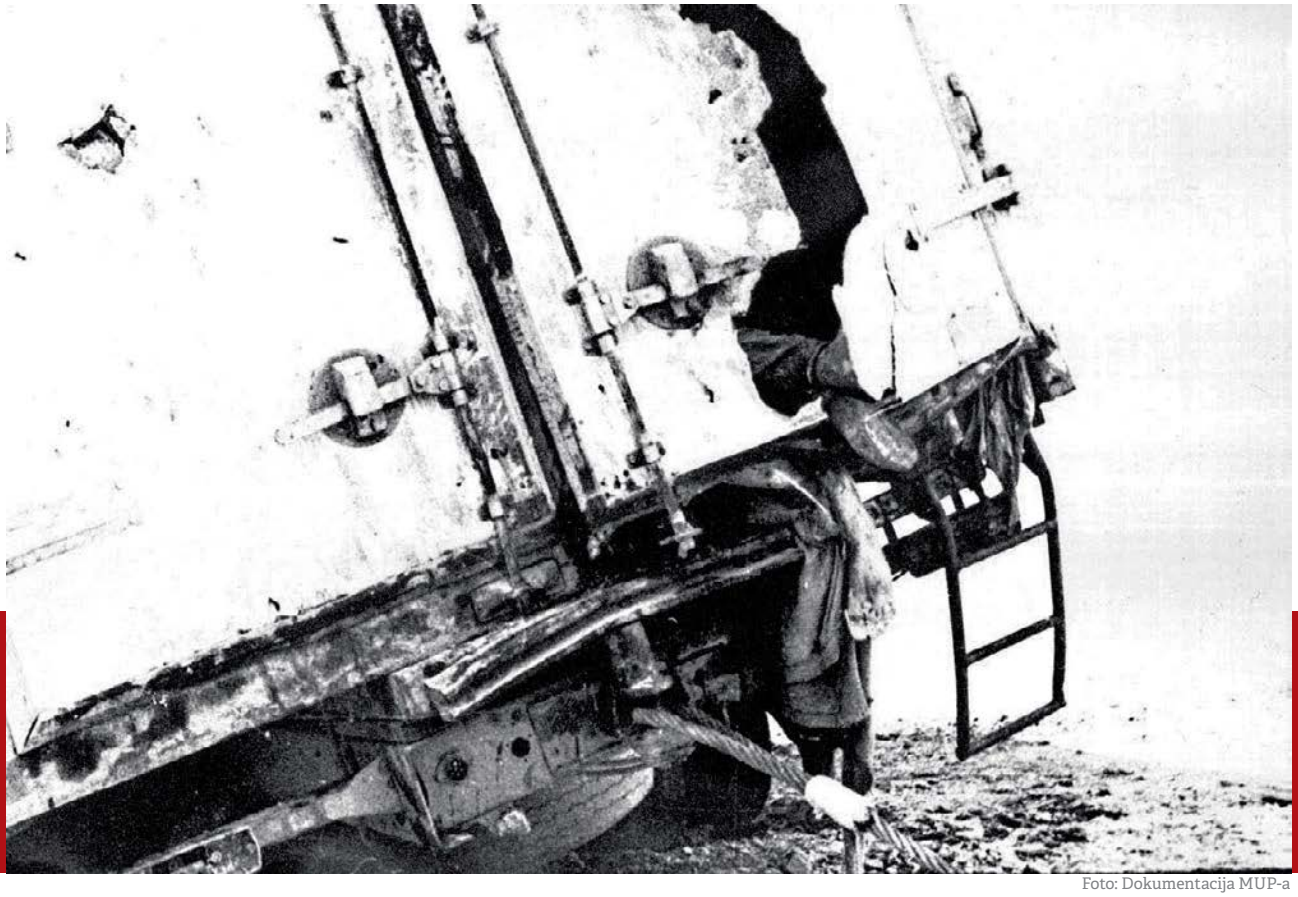

Foto: Dokumentacija MUP-a

dopada, stavi loptu pod mišku i ode kući, a mi ostali kao – Glišić.

A onda je Boško Obradović, lider "Dveri", napisao na društvenim mrežama da bi vojni i policijski časnici trebalo da uhapse predsednika Srbije zbog kršenja Ustava. Možda Obradović i nije bio svestan da je samo dodao municiju za vladalačke haubice, ali je artiljerija odmah proradila. Jake reči – vojska, policija, hapšenje – pre odražavaju neku vrstu nervoze zbog neučinkovitosti onih koji sebe smatraju opozicijom nego što doprinose boljem pozicioniranju opozicione scene u frustriranom društvu uplašenom od prevratničkih ideja i zabavljenim elementarnim preživljavanjem.

Obradović još zadirkuje vlast tvrdeći da "već 48 sati u krugu porodice u Čačku" čeka ostvarenje najava ministra policije i vojske da bi trebalo da bude uhapšen. A onda se u utorak oglasio i Aleksandar Vučić i, prema agencijama, izjavio je:

"Šta je drugo poziv na hapšenje predsednika države nego poziv na vojni puč i krvoproliće?", upitao je Vučić komentarišući pitanja novinara za "prozivke" pojedinih opozicionih predstavnika zbog njegovih stavova o rešenju kosovskog pitanja.

"Ovo je direktan, javni poziv na vojni puč i krvoproliće, na ubistvo vrhovnog komandanta, na njegovo hapšenje", rekao je Vučić, te poručio da je očekivao da neko na to reaguje.

Ne bi, dodao je, da se meša u posao državnog tužioca, posebno s obzirom da je u pravosuđu, kako je naveo, još mnogo "odlivaka" i "ispljuvaka" režima u kojem je glavna bila Demokratska stranka: "Ali, očekivao sam da neko reaguje, jer ne postoji bolji primer da se reaguje, ali zašto tužioci ćute, kao što su navikli da ćute iz vremena Đilasa i DS, kad su ćutali na krađe, ne znam, ali pokažite mi bolji knjiški primer da je reč o pokušaju vojnog i državnog puča."

Kako je rekao, mislio je ranije kad je Dragan Vučićević, urednik "Informera", pominjao državni udar, da on preteruje, ali sada, kaže, čini se da je to bilo tačno.

BUDUĆNOST: KO ĆE PRVI DA BEŽI?

U međuvremenu, oglasio se i novoformirani Futuristički institut s analizom šta bi bilo kad bi bilo, odnosno ukoliko propadnu ideje Aleksandra Vučića oko rešavanja kosovskog pitanja. Marko Čadež, predsednik Privredne komore Srbije, jedan od osnivača ove srpske varijante "baba Vange" izjavio je, ukoliko je tačno citiran, da bi godišnji gubitak Srbije bio "sto milijardi evra", dakle, veći nego što sada zaradimo, pa vi vidite, posebno Boško Obradović da vidi, kolika je Vučićeva vrednost.

Pored Čadeža, osnivači Instituta za futurizam i odbranu lika i dela Vučića i njegove politike su i Vladimir Čupić, bankar, Milko Štimac, bivši direktor Agencije za hartije od vrednosti i Ivan Radovanović, novinar.

Nekako su izračunali šta će da bude ako Vučić ode, ali bih jako voleo da izvračaju pravce raspada SNS-a i koalicije oko njih i ko će prvi da pobegne iz zemlje. To bi se čitalo i bez plaćanja podlistaka u dnevnim novinama. ¶

KO JE PROGLASIO ZA DRŽAVNOG

Iguman manastira Visoki Dečani razljutio je zvanični Beograd objavom na Fejsbuku u kojoj je upozorio na moguće "dogovorene akcije na severu KiM kojima bi moglo da se krene u 'konačno rešenje'". Niti je Sava Janjić prvi koji upozorava na ovakav scenario, niti je ovo prvi put da se spekuliše o dogovorenim akcijama Beograda i Prištine u cilju proizvodnje krize i odugovlačenja sa pregovorima. Ipak, nije isto kada nezavisni beogradski mediji i analitičari nagađaju da je hapšenje Marka Đurića predstava u režiji Aleksandra Vučića i Hašima Tačija, i kad o dogovorenim akcijama govori Sava Janjić, koji važi za retko umerenu i razumnu figuru u Srpskoj pravoslavnoj crkvi, sedi u Visokim Dečanima još od 1994, ima svakodnevni direktan uvid u život Srba južno od Ibra, i sam živi taj život, a još i uživa autoritet u gotovo svim krugovima ovdašnjeg, inače po raznim osnovama duboko podeljenog društva

Foto: Tanjug/ Služba za saradnju sa medijima predsednika Srbije

O IGUMANA SAVU NEPRIJATELJA

LJUDI – O ČEMU JE REČ: D. Marković, H. Tači, A. Vučić

Lideri srpske opozicije uspeli su da ubede nemačku kancelarku Angelu Merkel da nipošto ne dozvoli razgraničenje Srbije i Kosova. Time su pomogli samoproglašenoj državi Kosovo da sačuva celovitost. Zbog ovog ogromnog udarca, predsednik Srbije Aleksandar Vučić napušta politiku i Srpsku naprednu stranku u oktobru. U međuvremenu je otkriveno i da iguman manastira Visoki Dečani Sava Janjić radi za CIA i Ruse, a protiv interesa Srbije, što je dodatno zakomplikovalo situaciju.

Ovako izgleda domaća "pararealnost", odnosno medijski sadržaji kojima je javnost zatrpana poslednjih nekoliko dana i koji dodatno podgrevaju avgustovsku tešku žegu. Problem je samo u tome što nijedna od ovih informacija nije tačna. Lideri opozicije nemaju snage da ubede ni sami sebe u trideset tačaka zajedničkog programa, a kamoli najmoćniju političarku u Evropi. Aleksandar Vučić možda mašta o tome da batali sve, ode u toplije krajeve i do kraja života peca na čamcu, ali to nijednog trenutka nije rekao. Sve što su mediji objavili tek su puka nagađanja koja su, navodno, potvrdili ljudi iz njegovog okruženja. Slično je, samo sa obrnutim posledicama, i u slučaju Save Janjića: oglasio se neki Džon Bosnić, predstavljajući se kao novinar, i lupio kako ovaj radi za CIA i, uopšte, o glavi svim srpskim interesima na Kosovu. Ovo je kraća verzija događaja iz protekle nedelje, a duža počinje 9. avgusta u Šidu, ni blizu bilo kakve linije razgraničenja sa Kosovom.

Tog dana, predsednik Srbije Aleksandar Vučić posetio je fabriku za preradu mesa. O mesu nije bilo mnogo reči, ali je predsednik uspešno bacio kosku koju su mnogi spremno zagrizli (i još je glođu, gotovo nedelju dana kasnije). "Ja se svakako zalažem i to ne krijem, i to je politika koju predstavljam, a da li će ona dobiti podršku naroda ili ne, ali ja se zalažem za razgraničenje sa Albancima", rekao je Vučić novinarima u Šidu: "Da imamo teritoriju za koju se ne zna ko je kako tretira i šta kome pripada – to je uvek izvor potencijalnih sukoba i problema." Vučić je rekao da uspeh ideje o razgraničenju ne zavisi od nas, jer je "za tango potrebno dvoje". Istakao je i da rešenje za Kosovo i Metohiju, ako ga bude, mora da bude sveobuhvatno, "a ne jednostavno, niti uprošćeno, kako neki zamišljaju". Osim toga, "za razliku od Hašima Tačija i Ramuša Haradinaja i pojedinih zapadnih predstavnika, i onih u domaćoj javnosti koji sve znaju, a nisu nijednom razgovarali niti prisustvovali bilo kakvim razgovorima", Vučić ne želi da iznosi neke stvari, jer bi time ruši o našu poziciju. "Nisam neodgovoran i neću da izlazim sa veličanstvenim patriotskim izjavama", rekao je Vučić i dodao da zna svoj posao i da ga radi u najboljem interesu Srbije: "Ne mogu da govorim o čemu pregovaram sa kosovskim Albancima, jer bih tako otvorio karte Srbije u pregovorima."

Ovim odbijanjem da "otvori karte" Vučić je započeo nedelju velike zbunjenosti u ovdašnjoj javnosti, jer ono što je izgovorio znači u prevodu: ne mogu da kažem o čemu pregovaram sa kosovskim Albancima, jer će onda oni znati o čemu pričam sa njima. Nije potrebno veliko iskustvo u bilo kakvim, a pogotovo teškim diplomatskim pregovorima, da bi se znalo kako je za bilo kakav uspešan razgovor neophodno da obe strane znaju o čemu ona druga govori. No, jedva da je iko primetio ovaj čudan detalj u Vučićevom izlaganju. Očekivano, većina se dohvatila ideje o razgraničenju.

STARA PESMA U NOVOM IZVOĐENJU

Ako postoji reč koja je obeležila proteklu nedelju, a verovatno i ceo mesec avgust, onda je to "razgraničenje". Zanimljivo je, međutim, da niko, pa ni Aleksandar Vučić koji ju je izgovorio, nije objasnio na šta tačno misli. Metodom slobodnih asocijacija, mnogi su pomislili na podgrevanje jedne druge spekulacije o razmeni teritorije. Po toj teoriji, Vučić je spreman da "menja" Preševsku dolinu za sever Kosova, ali ovakva verzija kosovskog raspleta ima dve ozbiljne mane: prvo, većina kosovskih Srba živi južno od Ibra, a drugo, Albanci iz Preševske doline jednako su razočarani odnosom koji prema njima imaju i Beograd i Priština, iako njihovi politički predstavnici tvrde drugačije.

Da javnost nije na dnevnoj bazi zatrpana detaljima iz paralelne realnosti koja postoji samo u izjavama političara, možda bi se neko i setio da ideja o razgraničenju nije nova, a da ni njen originalni autor nije Aleksandar Vučić. Iako bi se danas verovatno odrekao autorstva u Vučićevu korist, ideju o razgraničenju prvi je bacio na sto Ivica Dačić, još, iz današnje

"Balkanizacija" se na anglosaksonskom govornom području, naročito u akademskim krugovima, odomaćila kao termin za sukob koji vodi neminovnom razlazu. Međutim, možda bi tačnije značenje ove reči bilo: apsolutno odsustvo usaglašenosti reči i dela, namera i postupaka kod pripadnika političkih elita i nosilaca javnih funkcija

DOSPEO NA SAM VRH VUČIĆEVIH NEPRIJATELJA: Iguman Sava Janjić
Foto: Zoran Lončarević/ NIN

perspektive jako davne 2012, pola godine pre potpisivanja Briselskog sporazuma. Gostujući na Televiziji Pink u septembru 2012, tadašnji premijer Srbije Dačić rekao je: "I dalje mislim da je podela Kosova jedino moguće realno rešenje, i siguran sam da bi to Albanci u Prištini prihvatili. Međutim, postavlja se pitanje da to može da izazove proteste u regionu, a izbegava se činjenica da je potrese izazvalo i to što je Srbija podeljena." Malo ko se danas još uvek seća da se Dačić na temu razgraničenja oglasio i pre tačno godinu dana, u avgustu 2017. Tada je pričao kako kad je rekao "podela" nije baš mislio na podelu. "To sam pokrenuo kao jednu od ideja i ne govorim o podeli, nego o definisanju onoga što je srpsko onoga što je pod znacima navoda albansko. Ovo je ideja o kojoj treba da se razgovara i nije nikakva podela", govorio je Dačić pre godinu dana, u praskozorje unutrašnjeg dijaloga, koji je u međuvremenu, izgleda, i okončan. U ponedeljak 13. avgusta, Dačić je ponovo upitan šta konkretno znači pojam razgraničenja. "Ako se to pitanje odnosi na to šta to znači u smislu konkretne teritorije, to je nešto o čemu će se tek razgovarati", neodređeno je odgovorio u Spomen-sobi "Kosmetske žrtve" na obeležavanju 15 godina zločina u Goraždevcu: "Mi smo daleko, tek pričamo o tome da li je to kao ideja uopšte nekome prihvatljiva ili ne. Albanci smatraju pod kompromisom da uzmu i Preševo i Bujanovac, a ne znam šta bi uopšte oni rekli na ideje koje mi ovde imamo, da oni treba da ostanu u Srbiji, da budu autonomija u Srbiji. Predsednik Vučić će o tome razgovarati, on vodi dijalog sa Hašimom Tačijem."

Dodatnu zabunu i element misterije uneo je Goran Rakić iz Srpske liste koji je u utorak 14. avgusta na konferenciji za novinare u Severnoj Mitrovici, održanoj povodom "učestalih napada na Aleksandra Vučića", izjavio: "Rekli smo da hoćemo razgraničenje sa Albancima, ne sa teritorijama." Na novinarsko pitanje sa kojim Albancima se razgraničava, u Albaniji ili na Kosovu, Rakić kaže: "Nisam mislio ni na Albance u Albaniji ni na Kosovu." Posle histerije oko utakmice Srbija–Švajcarska tokom ovogodišnjeg Mundijala, nije besmisleno pomisliti da Rakić priča o Albancima iz Švajcarske.

Dakle, reč je o razgraničenju koje nije objašnjeno do kraja i o podeli koja nije podela, već samo jedna ideja. Ostaje samo da se upitamo da li imamo posla sa metafizičkom prirodom kosovskog čvora, ili je u pitanju nešto mnogo banalnije i opasnije. Naime, šta ako ovdašnji političari, i srpski i kosovski, ne znajući kako da reše višedecenijski problem Kosova, olako bacaju fraze i "ideje", znajući da one nikada neće zaista biti sprovedene u delo? Ili makar ne za njihovog vakta, premda vakat na ovim prostorima ume da potraje. "Balkanizacija" se na anglosaksonskom govornom području, naročito u akademskim krugovima, odomaćila kao termin za sukob koji vodi neminovnom razlazu. Međutim, možda bi tačnije značenje ove reči bilo: apsolutno odsustvo usaglašenosti reči i dela, namera i postupaka kod pripadnika političkih elita i nosilaca javnih funkcija.

VUČIĆEVI SAMURAJI

Na sreću, kad god u javnosti nastane bura usled nekog predloga u vezi sa Kosovom, pa još ako taj predlog izazove zbunjenost i zapitanost, kao što se dogodilo sa Vučićevim predlogom o razgraničenju, tu su tabloidi, štampani i elektronski, da promene temu tako što veštački proizvedu krizu. Recept je oproban i uspeva svaki put: od sastojaka su potrebni vikend i teza da na ovaj ili onaj način Srbija ostaje bez Vučića. Proteklog vikenda, predsedniku Srbije niko nije direktno radio o glavi, a zapravo, svi su se zaverili protiv njega. Za razliku od prethodnih puta, niko mu se nije šunjao oko kuće, niti je pronađeno oružje u Jajincima. Samo su dobro obavešteni izvori zavapili da je Aleksandru Vučiću dosta i da diže ruke od svega. Prvi su krenuli tabloidi "Alo" i "Srpski telegraf", sa paničnom pričom da Aleksandar Vučić planira da se povuče iz Srpske napredne stranke, a samim tim i iz politike.

"Predsednik Srbije na ovaj korak se odlučio zbog velikog otpora unutar pojedinih krugova u Srbiji rešavanju problema Kosova, ali i stalnih opstrukcija reformi. 'Vučić je odlučio da u oktobru napusti briselske pregovore jer zna da Albanci ne žele da ti pregovori uspeju. Miniraju ih stalno, ne žele rešenja u kojima Srbi treba da dobiju nešto. Jednostavno, mislili su da će lakše doći do potpuno nezavisnog Kosova i da će Srbija na pregovorima padati na kolena. Međutim, zahvaljujući Vučiću, ne da nisu to ostvarili, već smo uspeli da međunarodnu zajednicu ubedimo da sasluša i naše argumente, što »

nikome nije pošlo za rukom poslednjih 27 godina', objašnjava sagovornik 'Srpskog telegrafa', jedan od Vučićevih saradnika i ljudi iz njegovog najbližeg okruženja." Istu priču "Alo" je stavio na naslovnu stranu. Koliko je sve neubedljivo, najbolje se videlo na domaćem Tviteru, na kom je ova "vest" propraćena opštom sprdnjom i nevericom.

Ali, uprkos ciničnoj anonimnoj gomili sa Tvitera, u Srbiji ima onih koji iskreno brinu šta će biti s nama ako Vučić nađe neki hobi. Imaju i platformu preko koje mogu hitno da se oglase čak i na samu pomisao da se Vučić povuče iz političkog života – tu je uvek Pink da emituje vanredni program uživo, kao i već pomenuti telegrafi, srpski telegrafi, alo i ostali informeri. Za ministra unutrašnjih poslova Nebojšu Stefanovića to bi bila katastrofa, ali boriće se: "Očigledno je da jedan deo opozicije, neke strane službe, pa i deo naše crkve smatraju da je Vučić prepreka njihovom povratku na vlast, novom otimanju novca ili separatističkim težnjama, ali to su samo razlozi više da se baš sada pruži podrška Vučiću. Kao što sam i ranije govorio, boriću se da Vučić ostane na čelu najveće političke organizacije u državi, iskreno mislim da je to najbolje za našu zemlju."

Ministar trgovine Rasim Ljajić mogućnost Vučićevog povlačenja prokomentarisao je u stilu Paula Koelja: "Naprosto, ovde se morate navići da ćete vodu stalno morati da gurate uzbrdo. Smatram da će Vučić sa podrškom koju ima, što su svi izbori dosad pokazali, moći da se izbori sa svim otporima i opstrukcijama u našem društvu."

Ministar odbrane Aleksandar Vulin odbija da bude ronin, samuraj bez gospodara: "Ukoliko odluči da se povuče, onda je to odluka koju bih i ja shvatio kao obavezujuću: zajedno smo se borili, zajedno bismo i otišli."

Predsednik Izvršnog odbora SNS-a Darko Glišić najviše se emotivno investirao u ovu medijsku spekulaciju: "Sve ove godine bio sam svim srcem uz njega zato što je za Srbiju i njenu budućnost uradio više nego bilo ko u njenoj istoriji. Njegovim povlačenjem iz stranke, i moja karijera u SNS-u je završena. Odlazim s njim." Jedini koji se u reakciji držao isključivo činjenica jeste poslanik SNS-a i predsednik skupštinskog Odbora za KiM Milovan Drecun: "Aleksandar Vučić je za mene predsednik države, predsednik stranke i to je činjenično stanje."

Foto: Tanja Valič/ Tanjug

Prateće vokale u ovoj vikend-operети pevala je ustaljena postava političkih analitičara od kojih se najlepše istakao Dejan Vuk Stanković, ocenivši Vučićev (nepostojeći) potez kao "gest pravog državnika".

Međutim, postoji tačka na kojoj ovi kalamburi udruženog medijsko-političkog poduhvata bliskog vlasti prestaju da budu smešni i postaju zastrašujući. Iako ovog puta niko nije pomenuo da Aleksandru Vučiću preti bilo kakva opasnost, portal "Srpskog telegrafa", Republika, svoj prilog na temu Vučićevog povlačenja iz politike začinio je okvirom sa naslovom "Njih smo ubili ili dozvolili da ih ubiju, pa posle plakali za njima", u kom su nabrojani Aleksandar Obrenović, Aleksandar Karađorđević i Zoran Đinđić.

CIA U MANTIJI

Stigao je ponedeljak i istog dana razjašnjen je veći deo nedoumica koje su se tokom vikenda pojavile. Istina, nismo saznali šta se tačno misli pod razgraničenjem, što bi trebalo da je najvažnije pitanje, ali jesmo saznali ko je uzeo pod svoje kancelarku Merkel. Spisak dužine omanjeg telefonskog imenika objavio je "Informer": "Đilase, Obradoviću, Jeremiću, Čanku, Janjiću, jeste li sada srećni?! Angela Merkel oštro protiv razgraničenja na KiM!" Ovo je samo naslov. Ostatak teksta je emotivno nabijeno ponavljanje iste rečenice u nekoliko varijacija, čija suština glasi da su Dragan Đilas, Boško Obradović i Vuk Jeremić, potpomognuti Nenadom Čankom, Sonjom Biserko i igumanom manastira Visoki Dečani Savom Janjićem, "praktično naterali" Angelu Merkel "na izričit stav da promena granica na Balkanu neće biti" pa su "uspeli u svojoj nameri da sačuvaju celovitost lažne nezavisne države Kosovo". Najzanimljivija stvar u ovoj histeriji jeste da se "Informeru" potkrala jedna tačna informacija: Angela Merkel je zaista govorila o granicama na Balkanu, nijednom rečju ne pomenuvši Kosovo.

Druga zanimljivost je to što je Sava Janjić dospeo na vrh liste Vučićevih neprijatelja, što je munjevit proboj budući da na ovoj listi do sada nije ni bio. Iguman manastira Visoki Dečani razljutio je zvanični Beograd objavom na Fejsbuku u kojoj je upozorio na moguće "dogovorene akcije na severu KiM kojima bi moglo da se krene u 'konačno rešenje'". Niti je Sava Janjić prvi koji upozorava na ovakav scenario, niti je ovo prvi put da se spekuliše o dogovorenim akcijama Beograda i Prištine u cilju proizvodnje krize i odugovlačenja sa pregovorima. Ipak, nije isto kada nezavisni beogradski mediji i analitičari nagađaju da je hapšenje Marka Đurića predstava u režiji Aleksandra Vučića i Hašima Tačija, i kad o dogovorenim akcijama govori Sava Janjić, koji važi za retko umerenu i razumnu figuru u Srpskoj pravoslavnoj crkvi, sedi u Visokim Dečanima još od 1994, ima svakodnevni direktan uvid u život Srba

Najnoviji predlog Aleksandra Vučića za rešenje pitanja Kosova jeste "razgraničenje", ali nije objasnio na šta tačno misli. O podeli kao rešenju govorio je i Ivica Dačić još 2012, ali je kasnije rekao da je reč samo o ideji. Kad smo kod ideja, pitanje je da li imamo posla sa metafizičkom prirodom kosovskog čvora ili je posredi nešto banalnije i opasnije. Šta ako ovdašnji političari, i srpski i kosovski, ne znajući kako da reše višedecenijski problem Kosova, olako bacaju fraze i "ideje", znajući da one nikada neće zaista biti sprovedene u delo

južno od Ibra, i sam živi taj život, a još i uživa autoritet u gotovo svim krugovima ovdašnjeg, inače po raznim osnovama duboko podeljenog društva. Zdravorazumski i priseban pristup srpsko-albanskim odnosima na Kosovu Janjić je zadržavao i u najkritičnijim trenucima. U novembru 1999. dao je intervju za "Vreme" u kom je govorio o međusobnoj mržnji dva naroda: "Ta mržnja je posledica obostrane nemogućnosti da se u kolektivu vide pojedinci, već se sve gleda uopšteno, kolektivno. I u našem narodu postoje slične tendencije, Albanci se gledaju kao ljudi niže vrste, koji su primitivni, prljavi, neobrazovani. Ali razmere albanske mržnje su po ovome što sada vidimo zastrašujuće veće."

Tih godina se retko oglašavao u medijima, ali kad god bi dao izjavu ili intervju argumentovano je kritikovao režim Slobodana Miloševića. Inače poznat kao "sajber monah" (napravio je prvi sajt Srpske pravoslavne crkve), danas, gotovo dve decenije kasnije, izuzetno je aktivan na društvenim mrežama. To ga je i dovelo na spisak prokazanih "neprijatelja Srbije": "Problem je što smo mi ovde istu istinu svedočili i za vreme Miloševića (koji nas je smatrao agentima kada smo govorili kuda vodi njegova politika i kada smo spašavali ovde i kosovske Albance u ratu) i u ovom posleratnom periodu kada je trebalo kritikovati i nove vlastodršce posebno nakon nereda 2004. god. Smetnja smo nekima i danas kada podelom KiM hoće da naprave haos i oteraju nam narod", napisao je ovih dana na svom Fejsbuk profilu.

Prvi se razljutio direktor Kancelarije za KiM Marko Đurić izjavom da "oni koji zbog povređenih sujeta, novca ili nečijih političkih interesa i naloga, nad tuđim nasiljima ćute, a svojoj državi avansno isporučuju Lazareve kletve, stida i srama nemaju". A onda je krenuo haos... "Obrukao mantiju", "Šiptarski patriota, protivnik podele Kosova", "Šta će nama gori neprijatelji? Sava Janjić i Rada Trajković sve otvorenije rade za nezavisno Kosovo", samo su neki od naslova kojima je Janjić "počašćen" u prorežimskim medijima. O svojim vezama sa SAD Janjić je govorio u pomenutom intervjuu za "Vreme" iz 1999. Tada je bez zadrške rekao da je početkom 1998, kada je došlo do eskalacije nasilja na Kosovu i učestalih napada OVK, često odlazio u SAD sa tadašnjim episkopom Artemijem i liderom kosovskih Srba Momčilom Trajkovićem: "Nismo pristalice teorije zavere, mada u politici Zapada postoje elementi koji mogu da navedu na zaključak da su namere određenih tamošnjih političara prema srpskom narodu loše. Naročito teško bilo je u Americi, s obzirom na to da je albanski lobi potpuno opsenio oči američkoj javnosti i američka administracija se potpuno stavila na stranu kosovskih Albanaca."

KRAJ NEĆE USKORO

U trenutku pisanja ovog teksta (utorak po podne), napadi na Savu Janjića i, uzgred, čitavu SPC još traju, a na meti su i svi ostali iz "Informerovog" imenika. Ali, opet po ustaljenom obrascu, pojavljuje se Aleksandar Vučić sa izjavama iz kojih nije jasno da li pokušava da spusti loptu ili šalje subliminalnu poruku da se napadi pojačaju. "Ja razumem Sonju Biserku, Savu Janjića i Radu Trajković – oni su uvek bili za nezavisno Kosovo, oni se zalažu za albansko nezavisno Kosovo", rekao je predsednik Srbije na konferenciji za novinare u Vojnotehničkom institutu u Žarkovu. Malo je pokazao zube i Angeli Merkel: "Ono što je rekla, da je protiv razgraničenja... Pa ona nas je već razgraničila, ali tako što je celo Kosovo odvojeno od Srbije, kao da je celo Kosovo nezavisna država. Svi oni smatraju da je Kosovo celovito, nedeljivo, suvereno i da pripada Albancima, iz njihovog ugla je to završena stvar." Ali je ipak našao način da ponovo istakne kako je blizak sa nemačkom kancelarkom: "Taj stav mi je uvek govorila, nikad nije promenila, a ja ću nastaviti da se borim za Kosovo."

O glasinama da će se povući iz politike koliko u oktobru, nije rekao ništa, ali izgleda da nisu tačne jer: "Ovo će (pregovori sa Kosovom, prim. nov.) da traje mnogo duže nego što su neki planirali, to da će biti završeno za dva, tri meseca – zaboravite", rekao je predsednik Srbije. Govoreći o sastanku s kosovskim predsednikom Hašimom Tačijem koji je zakazan za septembar, Vučić je rekao da će biti "interesantno, posle svega, da se vidi gde smo stali". Tako ne govori čovek koji za manje od dva meseca želi da napusti politiku. Iako je prošle nedelje obećao da će se uzdržati od velikih patriotskih izjava, Vučić je u Žarkovu priznao da je razočaran reakcijom dela javnosti "na to što je pokušao da građani Srbije dobiju više po pitanju Kosova". Šta je mislio pod "razgraničenjem" i dalje ne znamo. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Samo nek je kreativno

Priča o "razgraničenju" Srbije i Kosova počiva na uverenju da promena granica u regionu nije tabu za trenutnu američku administraciju. Takvo eventualno rešenje će, kažu sagovornici "Vremena", morati da proguta i Evropska unija bez obzira na to što se neki pribojavaju dalje "balkanizacije Balkana"

Za "Vreme" iz Bona

"Rekla je svoje, ona kojoj se moraju pokoriti na Balkanu", napisao je Tim Džuda, novinar "Ekonomista" i poznavalac Balkana. Tako se na Tviteru poigrao jezikom epske fantastike, a potom zapitao da li će se igrači u Beogradu i Prištini ovaj put pokoriti Angeli Merkel? Nije li žezlo u Beloj kući, za koju se tvrdi da podstiče Vučića i Tačija da stvar konačno reše, makar i prekrajanjem granica?

Berlinski Kancelaramt je i dalje, uprkos svemu, prva evropska adresa u koju se gleda sa Balkana. U toj je zgradi u ponedeljak Merkel dočekala bosanskog kolegu Denisa Zvizdića i rekla da je "teritorijalni integritet država Zapadnog Balkana utvrđen i nedodirljiv. To moramo uvek iznova da kažemo jer uvek iznova ima težnji da se ipak ponovo razgovara o granicama. To ne možemo da učinimo."

Bez eksplicitnog pomena kosovskog problema, Merkel je upravo o njemu govorila. I onda par floskula o "evropskoj perspektivi" zemalja regiona. U tom grmu leži zec jer sve što bi Berlin ili Brisel diktirali ima težinu samo ako famozna "perspektiva" zbilja postoji. U to je malo ko uveren.

"Ako ta šansa ne postoji, onda EU vrlo malo može da traži. Ako šansa ipak postoji, onda je stav jasan – nema uvoza bilateralnih sukoba", kaže za "Vreme" američki profesor Erik Gordi, stručnjak za Balkan sa Univerzitetskog koledža u Londonu.

I pre jasnih reči Angele Merkel nije bilo sumnje da je njena vlada prvoborac za princip čeličnih granica na Balkanu. Koristi se fraza da se "ne sme otvarati Pandorina kutija", i srpski šef diplomatije Ivica Dačić nije jedini koji to smatra vrhunskim licemerjem – zar nije poslovična kutija odavno otvorena?

Jeste, kaže Andreas Ernst, dugogodišnji dopisnik uglednog "Noje cirher cajtunga" iz Beograda. "Prilično sam siguran da je olabavljen tabu da se ne smeju menjati granice. Ta tvrdnja zapravo se ponavlja od 2008. jer tada su promenjene granice u slučaju Kosova. Ono nije bilo republika u Jugoslaviji već autonomna pokrajina – a takve je imala samo Srbija", kaže on za "Vreme".

NOVA PESMA IZ BELE KUĆE

Naši sagovornici dele utisak da vetar "razgraničenja" duva iz Vašingtona. Jer kada se oljušti medijska hiperventilacija u Srbiji i na Kosovu, jedino konkretno što javnost zna jeste da su Vučić i Tači počeli da pričaju o "razgraničenju" ili "korekciji granica" nakon tajnog sastanka u Njujorku. Američki zvaničnici nisu eksplicitno i javno podržali ideju, ali je nisu ni prikočili. Značaj se pridaje formulaciji jednog saopštenja Stejt departmenta koju je potvrdio američki ambasador u Beogradu Kajl Skot: treba tragati za "fleksibilnim i kreativnim" rešenjima.

"Moj osećaj je da se probija tendencija da Beograd i Priština sami treba da nađu rešenje, da se napušta imperijalni nastup sa nametnutim rešenjima i protektoratima, kao što je bilo na Kosovu i u BiH", kaže Ernst. Osim Vašingtona, tu tendenciju od zapadnih prestonica koje se bave problematikom mogli bi da podrže Beč i Pariz, smatra on.

Stvari se ubrzavaju, u to nema sumnje. Među glupljim objašnjenjima za to je izjava Ivice Dačića da uskoro ističe mandat administraciji EU te da posle evropskih izbora idućeg maja Federika Mogerini možda više neće biti na mestu visoke predstavnice za spoljnu politiku. Otkud ideja da to išta menja? Niti ima šanse da članice EU nađu kompromis o pogledu na status Kosova dok se Beograd i Priština nešto ne dogovore, niti bi ijedna administracija u Briselu nastupala drugačije od ove, kao tihi moderator koji vodi računa da

REKLA JE SVOJE:
A. Vučić sa A. Merkel
Foto: Tanjug/ Kabinet predsednika Srbije

se ne nagne ni na jednu stranu i traži "normalizaciju".

Profesor Gordi ima drugačije objašnjenje za utisak da je kosovski problem ušao u ciljnu ravninu. "Evropa i Amerika podržavaju Vučića zato što očekuju od njega dogovor sa Kosovom. Do sada to nije uspeo da izvede, ali moraće", kaže on. Drugo, u Americi je u toku "eksperiment sa neformalnom spoljnom politikom".

Tu Gordi misli na osipanje profesionalaca iz Stejt departmenta (nema više recimo Brajana Hojta Jia u priči), na "nestručnost" sadašnjeg šefa diplomatije Majka Pompea kao i prethodnog Reksa Tilersona te na izmeštanje spoljne politike u Belu kuću gde su, uključujući i Trampa, ljudi jakih emocija i malog znanja. "Mislim da su Vučić, Dačić i ostali uočili da su Amerikanci oslabili u protivljenju graničnim izmenama i vide priliku da dobiju formalnu vlast nad severnim delom Kosova. To ni Tačiju nije mrsko, i on vidi moguću dobit", dodaje Gordi.

Dogovorno rešenje, kakvo god, nije mrsko ni Moskvi, bar ako je suditi po zvaničnim izjavama. Portparolka Ministarstva spoljnih poslova Marija Zaharova je tokom ture po Srbiji, između posete Guči i degustacije "moskva šnite" sa Dačićem, ponovila da će Rusija podržati sve što podržava Srbija. To je važan deo računice jer, formalno gledano, put Kosova u UN ionako ne ide preko srpskog pristanka nego preko veta Rusije i Kine u Savetu bezbednosti.

STRAH OD DOMINO-EFEKTA

Niz se poznavalaca Balkana ovih dana ipak očitovao u upozoravajućem tonu, sličnom koji koristi i Erik Gordi: "'Razgraničenje' ima jaku implikaciju kreiranja etnički čistih teritorija. Isti termin je korišćen tokom rata u Bosni. Time bi se postiglo da neko dobije vlast nad teritorijom i povede projekat da je načini etnički čistom – stigao bi novi talas nasilja. Da ne pričamo o tome kakve su posledice po Bosnu."

Danijel Server, jedan od najvećih američkih autoriteta za Balkan, javno je na Tviteru upitao Hašima Tačija da li zbilja opet hoće da otvara dil sa SAD i većinom zemalja EU koje priznaju državnost Kosova. "To bi moglo da se završi loše", napisao je Server, dok je Tači odgovorio da je protiv podele i razmene teritorija i protiv statusa kvo. Pod pritiskom kod kuće, u večitom klinču sa Ramušem Haradinajem, Tači nema luksuz da otvara karte čak ni onoliko koliko to čini Vučić.

Odgovarajući Serveru, bivši specijalni izaslanik EU za Kosovo Volfgang Petrič kaže da se mora prihvatiti "nova realnost". Interesantno je da Petrič praktično jedini "razgraničenje" tumači samo kao manju korekciju granica gde bi par pograničnih sela promenilo stranu. A to je još interesantnije s obzirom da se šuška da je Petrič blizak srpskoj strani u pregovorima – baš on je, uostalom, u jednom razgovoru za DW potvrdio onaj famozni tajni sastanak Vučića i Tačija u SAD.

Bivši švedski šef diplomatije Karl Bilt pak u tekstu za "Vašington post" takođe pominje "otvaranje Pandorine kutije" i da je "dalja balkanizacija Balkana put u katastrofu". Igra vatrom mogla bi da zapali Bosnu i posebno Makedoniju, piše Bilt.

Postoji i škola mišljenja da živa američka aktivnost na sporazumu Skoplja i Atine oko imena upravo ima veze sa rešavanjem Kosova. U tom čitanju Makedoniju treba što pre uvući u NATO, što bi bio izvestan garant teritorijalne celovitosti.

ANAHRONA SRPSKA OPOZICIJA

Švajcarski novinar Andreas Ernst ne misli da je Balkan osuđen na nove sukobe ukoliko se diraju granice. Dobar početak je, kaže, da međunarodna zajednica umesto rešenja nametne tri stroga pravila igre: "Prvo, nema nasilja; drugo, svako rešenje mora biti potvrđeno na referendumima; i treće, šta god da se dogovori »

“Evropa i Amerika podržavaju Vučića zato što očekuju od njega dogovor sa Kosovom. Do sada to nije uspeo da izvede, ali moraće”, kaže za “Vreme” američki profesor Erik Gordi, stručnjak za Balkan. Drugo, u Americi je u toku “eksperiment sa neformalnom spoljnom politikom”. Tu Gordi misli na osipanje profesionalaca iz Stejt departmenta (nema više recimo Brajana Hojta Jia u priči), na “nestručnost” sadašnjeg šefa diplomatije Majka Pompea kao i prethodnog Reksa Tilersona te na izmeštanje spoljne politike u Belu kuću gde su, uključujući i Trampa, ljudi jakih emocija i malog znanja

mora biti tretirano kao *sui generis*, a ne kao presedan za ceo region.”

U tekstu za “Noje cirher cajtung” Ernst je ranije opisao kako bi to moglo da izgleda: u svakoj od opština na severu Kosova i jugu Srbije, koja bi mogla da pripadne drugoj strani, valja održati zasebne referendume. Onda, na osnovu ishoda tih referenduma, o razmeni teritorija moraju da se izjasne svi građani Srbije i svi građani Kosova. “Ako to propadne, mora se tragati za drugim rešenjem”, dodaje Ernst za “Vreme”.

Naši sagovornici veruju da na kraju mora doći do eksplicitnog priznanja Kosova od strane Srbije. Kako kaže Gordi, u Beogradu moraju biti svesni da “razgraničenje” ne rešava problem Srba južno od Ibra te da njih, kao manjinu, mogu štititi samo postojeći međunarodni dogovori i sporazum Srbije i Kosova kao dve države.

Isuviše je tu “možda” i “ako”, ali da li bi na kraju i EU progutala takvo eventualno rešenje? “Ako Srbija i Kosovo naprave dogovor koji udovoljava većini zahteva – međusobno priznanje i garancija prava manjina – onda će biti teže insistirati na tome da nema promene granica”, dodaje Gordi.

Ako se stvar raspetlja po tom scenariju, onda će “zapadni partneri” još jednom biti potvrđeni u taktici zatvaranja očiju na gaženje demokratije u korist rešavanja geopolitičkih pitanja od njihovog interesa. U tom pogledu, kaže Andreas Ernst, grupisanje srpske opozicije između ostalog i oko “nedavanja” Kosova delovaće anahrono: “Od devedesetih niko nije razvio konstruktivno rešenje, već je iz Beograda uvek dolazio negativizam. Uvek znaju šta neće. Ali, šta hoćete?”

Gordi kaže da srpsku opoziciju nijedan spoljni faktor ne uzima za ozbiljno. “Na domaćoj sceni je opozicija tim stavom otvorila veliku priliku za Vučića – da izgleda umereniji i razumniji nego što jeste. Baš kao što je Milošević devedesetih radio sa Draškovićem pa sa Šešeljem. Jer prioritet Zapada je stabilnost, šta god to značilo, pa se u mnogim stvarima gleda kroz prste.” ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Moskva šnit i čvrst stav

Direktorka Departmana za informisanje i štampu Ministarstva inostranih poslova Ruske Federacije i počasna gošća Sabora trubača u Guči uporno ponavlja stavove zbog kojih, na primer, deo ovdašnje opozicije biva proglašavan izdajnicima

NAZDROVJE: Zaharova na saboru trubača Foto: Gvozden Nikolić /Tanjug

Nije poznato kojim tačno povodom je ministar inostranih poslova Srbije Ivica Dačić zvao Mariju Zaharovu, direktorku Departmana za informisanje i štampu Ministarstva inostranih poslova Ruske Federacije da dođe u posetu Srbiji. Nije znano ni zašto – na primer – umesto Zaharove nije pozvan njen šef Sergej Lavrov, ni zbog čega su dva ministra u Vladi Srbije vodala Zaharovu okolo, vodili je u Guču, pokazivali predele Srbije, a svima ostalima pokazivali nju.

Možda je Dačiću bilo manje prijatno kada je Zaharova, tokom konferencije za štampu na početku posete, na pitanje o stavu Rusije o tzv. razgraničenju, koje je Aleksandar Vučić "oduvek" u poslednjih mesec dana pominjao kao svoju politiku, uporno ponavljala stavove zbog kojih, na primer, deo ovdašnje opozicije biva proglašavan izdajnicima i, uopšte, neprijateljima države – da se, po pitanju Kosova, stav Rusije nije promenio, da će Rusija poštovati odluku koju Srbija bude donela i upitala: "Da li ćete sa tim vi imati problem?"

Uzalud je kasnije novinarka RTS-a Marija Stamenić Savić pokušavala da navede Zaharovu da barem otvori mogućnost da Rusija razmotri razgraničenje kao rešenje. Zaharova je bila jednako uporna: "Ruska spoljna politika pridržava se doslednosti, takav je i odnos Rusije prema pitanju Kosova. To je čvrst, striktan, precizan stav. On se ne ljulja, on se ne menja zbog političkih konjuktura i zbog toga šta nam je korisno, šta je nama sada bolje. Ovaj stav je izgrađen od nekoliko elemenata. Prvi je međunarodni pravni osnov onoga što se dešava oko Kosova. Postoji Rezolucija Saveta bezbednosti UN i niko, apsolutno niko nije ukinuo tu rezoluciju, ona je na snazi, važeća je. Drugi elemenat je poštovanje suvereniteta i nezavisnosti Srbije, i unutrašnjeg srpskog zakonodavstva. Treći element našeg stava je razumevanje interesa naroda Srbije i države Srbije."

Potom su Dačić i Zaharova otišli u Guču.

Kad su stigli, Nenad Popović doveo je gošću, Dačića i ostalu brojnu pratnju ispred mase ljudi u kojoj su polovina bili muzičari-trubači, a druga polovina fotoreporteri i novinari. Muzika je treštala, a Zaharova je, dok je prilazila, snimala hepening mobilnim telefonom. Trebalo je istrpeti nivo decibela u vazduhu, muziku koja svira za vas i zbog vas – kasnije je Zaharova proglašena za počasnog gosta Guče. Nakon izvesne nelagode, gošća je počela da hvata ritam, mada nije izgledala oduševljeno – kao da ju je na svadbi, dok je sedela za stolom, pripiti poznanik dovukao na plesni podijum. "Sputnjik" je to video ovako: "Marija Zaharova je, oduševljena muzičkom dobrodošlicom, bila vidno dobro raspoložena. Dok je svirao orkestar Bojana Ristića, nije mogla da odoli da ne zaigra."

Zaharova je na početku, "s nogu", probala svadbarski kupus, a kasnije, uveče, popela se na binu zajedno sa ministrom Popovićem i obratila se publici pred nastup Dejana Petrovića. Još kasnije, ponešto raščupane kose i umornih očiju, davala je izjavu za "Sputnjik" dok je muzika i dalje treštala oko nje. Nije izvesno kada je nastao Popovićev "selfi", u kojem je u prvom planu on, a iza njega Dačić, Zaharova – svi nasmejani – i ostali ljudi koji su se zatekli slušajući muziku u Guči.

Na svojoj Fejsbuk strani napisala je utiske iz Guče. "Guča je festival trube i duvačke muzike. Grandiozno. Petsto hiljada ljudi za četiri dana! Oko nas pesme, igre, veselje, tradicionalna hrana. Ministar spoljnih poslova Ivica Dačić vodi ekskurziju", napisala je Zaharova, a ministar je potvrdio svoju ulogu vodiča: "Dovodio sam ovde mnoge poznate ličnosti, ali Marija je megazvezda. Ovo je njen dan, ja sam samo u njenoj pratnji."

Nije bilo poznato javnosti šta je gošća Srbije radila u subotu, 11. avgusta – ona će reći narednog dana da im je bilo "tako interesantno da razgovaramo u Ministarstvu inostranih poslova Srbije da smo i juče održali konsultacije. Trebalo je da se sastanemo jedan dan, a ispala su dva sastanka." No, u nedelju ju je Ivica Dačić vodio u hotel "Moskva" na "moskva šnit".

I tako se to završilo. Zašto, kojim povodom, čijim i kolikim parama – nije poznato. Ali je vrlo izvesno da su Dačić i Popović uspeli u odavanju dvojakog utiska – da je Zaharova, službenica ruskog Ministarstva spoljnih poslova, bila ozbiljnija od ministara u Vladi Srbije, te da su se ti isti ministri poneli servilno za jedan ipak zvaničan, javni događaj. No, nije prvi put, čak je bilo i očekivano. Kao što bi bilo potpuno neočekivano da, na primer, Suzana Vasiljević ode u Rusiju na poziv Sergeja Lavrova i onda, uz još jednog ruskog ministra, bude "vodana" i pokazivana stanovnicima Rusije kao svetsko čudo. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Igra životima

U obraćanjima četvorice prvaka Srpske liste, bila je jasno izdvojena "sila osovine" "Jeremić–Janković–Đilas––Obradović", naspram pravdoljubivosti, požrtvovanja i žrtava, naprednog duha i patriotizma stranačkih saveznika SNS-a i iznad svega samog predsednika Vučića. A o onome što građani – i kosovski Srbi i Albanci – sve češće opisuju kao stvarnu agoniju u kojoj se čitava javnost našla i za ono što se trenutno dešava oko Kosova i Metohije, što su upravo reči koje je pomenuo i Rakić na ovoj konferenciji za medije, ovi srpski politički prvaci u sat vremena nisu imali nijednu jasnu poruku, odnosno konkretan odgovor. Između ostalog ni šta je predlog rešenja za Kosovo i da li podržavaju "razgraničenje", to jest "podelu"

Specijalno za "Vreme"

"Neviđena sramna i organizovana hajka pojedinih opozicionih političara koji se raduju da Srbi sa Severa KiM pripadnu Prištini", bio je povod da pred lokalne novinare u Kosovskoj Mitrovici na vanrednoj konferenciji za medije 14. avgusta sednu i stanu prvaci Srpske liste – vodeće stranke kosovsko-metohijskih Srba u kosovskom parlamentu i vladi – šef, potpredsednici, poslanici i ministri, ukupno njih osam, bez svojih koleginica i kolege Milana Radoičića. Desetinu puta, četvoro od ukupno osam prisutnih srpskih prvaka u Kancelariji za Kosovo i Metohiju Vlade Srbije u Mitrovici, u sat vremena pomenulo je "imensku sintagmu" "Jeremić–Janković–Đilas–Obradović" kao ljute neprijatelje Srbije, srpskog naroda na Kosovu i Metohiji i uopšte srpstva, kao nekoga ko je prepreka u pregalaštvu predsednika Srbije Aleksandra Vučića.

"Skupili smo se danas ovde da kažemo dosta onima koji žive više od 300 kilometara od teritorije Kosova i Metohije, a više svetlosnih godina udaljeni od problema Srba sa kojima se mi, koji živimo na prostoru Kosova i Metohije, svakodnevno suočavamo", saopštio je razlog vanrednog pozivanja novinara šef Srpske liste i gradonačelnik opštine Severna Mitrovica u kosovskom sistemu Goran Rakić.

Prvi Srbin sa Kosova i Metohije zatim se obratio i prvom čoveku Srbije: "Imamo poruku i za našeg predsednika Vučića. Želimo i tražimo i zahtevamo od vas da nastavite borbu jer to odlično radite, da nastavite dijalog i da nastavite da se borite, ne samo za nas sa severa, već i za bolji život Srba koji žive južno od Ibra, za sigurnost i budućnost i mir, za decu koja, nažalost, ne žive onako kako žive deca ovih kvazi političara koja napadaju i vas i nas i sve što je srpsko."

U obraćanjima četvorice prvaka Srpske liste, bila je jasno izdvojena "sila osovine" "Jeremić–Janković–Đilas–Obradović", naspram pravdoljubivosti, požrtvovanju i žrtvi, naprednom duhu i patriotizmu stranačkih saveznika SNS-a i iznad svega samog predsednika Vučića. Još nekoliko pratećih poruka, kroz ponavljanje, saopšteno je u ovom – za Srpsku listu – neobičnom pojavljivanju na severu: "Podrška Srpskoj listi i predsedniku Vučiću od preko 90 odsto srpskih glasača", opozicija "da ćuti" ili bi im makar "učinili uslugu da zaćute", "pojedinci", pa "deca" neprijatelja srpstva i "naša deca"..

A o onome što građani – i kosovski Srbi i Albanci – sve češće opisuju kao stvarnu agoniju u kojoj se čitava javnost našla i za ono što se trenutno dešava oko Kosova i Metohije, što su upravo reči koje je pomenuo i Rakić na ovoj konferenciji za medije, ovi srpski politički prvaci u sat vremena nisu imali nijednu jasnu poruku, odnosno konkretan odgovor.

Šta je predlog rešenja za Kosovo? Da li podržavaju "razgraničenje", to jest "podelu"? Gde je linija razgraničenja? Da li će predstavnici Srpske liste s juga da pristanu na podelu? Da li se "razgraničavanje sa Albancima" izvodi u Republici Albaniji ili na Kosovu? Gde tačno? Ako je povod za ovaj pres bilo "širenje panike neodgovornih pojedinaca" i "neviđeno sramna hajka" pojedine srpske "radosti" što će Kosovo pripasti Prištini, zašto se Srpska lista nije okupila sa novinarima da progovori o "panici i uznemirenju javnosti" posle uzastopnih direktnih najava kosovskog predsednika Hašima Tačija o secesiji tri opštine na jugu Srbije i pripajanju tzv. Republi-

POTVRDA LOJALNOSTI PREDSEDNIKU SRBIJE:
Čelnici Srpske liste na konferenciji za medije u Kosovskoj Mitrovici

"Pa, ja ne znam otkud vam takva ideja i pitanje"

Da li ćete ovim i konačno odustati od ZSO, bilo je pitanje za Srpsku listu u utorak u Kosovskoj Mitrovici.

"Pa, ja ne znam otkud vam ta ideja, otkud vam to pitanje. Zašto? Kad mi svakog dana upravo tražimo i od Brisela i od Prištine da ispoštuju samo ono što je dogovoreno. To je nešto što je dogovoreno, što je obaveza Prištine i naravno da nikada nećemo odustati od formiranja ZSO", rekao je njen šef Goran Rakić.

"Sram vas bilo, gospodo, to je za vas samo igra"

"Prekinite sa takvim ponašanjem jer se stavljanjem na strani Prištine i na stranu Albanaca u stvari javno deklarišete na čijoj ste strani, ko su vaši mentori. I kad vas svakodnevno pitaju kada će prestati ova agonija, ne možemo a da ne kažemo upravo onima koji žive tako daleko od nas, Jeremiću i Jankoviću i Đilasu i Obradoviću, da nas ostave da o našim životima, da o sudbini naše dece odlučujemo sami i nemojte da napadate one koji se trude da održe mir na ovim prostorima i koji su dobili preko 90 odsto podrške Srba na Kosovu i Metohiji. Jer se tome raduju Đilas i Jeremić i Janković i Obradović – da nas ostave Prištini i da izgubimo i ono što možemo dobiti. Sram vas bilo, gospodo, jer se radujete tome kada Priština preti da će da upadne na sever, kada prete da će da nas ubijaju, da će nas proterati sa ovih prostora, da će da siluju Srpkinje kao što su to nekada radili. Prekinite to da radite jer to za vas je samo igra, ali želim da kažem da se igrate sa našim životima, a ne životima vaših porodica."

GORAN RAKIĆ NA KONFERENCIJI ZA MEDIJE

ci Kosovo, i to uz referendum? Zbog uzastopnih najava najviših zvaničnika, medija i tabloida o "Oluji" na Severu Kosova? Zašto Srpska lista nije održala vanrednu konferenciju za medije posle ubistva građanina i odbornika Olivera Ivanovića?

Na ova pitanja izostali su konkretni odgovori.

Ponovile su se optužbe na račun "neodgovornih pojedinaca" zbog panike koju su navodno raširili među građanima "izmišljenim scenarijima". Ovog puta, ipak, izostala je reč "agentura" – oživljeni pojam za zlo koje rovari Srbijom "lažnim vestima".

"Razgraničenje nije gotova stvar, ko je video takav dokument?" – jedna je od retkih rečenica koja je mogla da se citira kao odgovor.

LOV NA VEŠTICE POSLE UBISTVA MUFLONA

Dokumenti se u javnosti još ne vide, ali se vide pojedinci u saopštenjima za javnost Srpske liste.

"Dragutin (Sava) Janjić, lobirajući svakodnevno za zamrzavanje konflikta na Kosovu i Metohiji, zapravo radi u korist nestanka našeg naroda sa ovih prostora, ali i navija za razaranje spoljnopolitičkih i ekonomskih potencijala Republike Srbije, koja jeste naš jedini pouzdani zaštitnik. Janjić svoje objave na društvenim mrežama svakodnevno pušta na engleskom, upravo da bi se dodvorio sponzorima jednostrano proglašene kosovske nezavisnosti, kako bi oni mogli da blagovremeno vide i valorizuju njegovo antisrpsko delovanje. Kakav je to čovek i duhovnik koji vodi svakodnevnu kampanju protiv vlasti sopstvene države (ako je Srbija njegova država), a sa smeškom preseca vrpce sa Agimom Čekuom?"

"Sramne su današnje kletve i pretnje predsedniku Vučiću, naročito jer dolaze od jednog monaha i igumana. Maske su konačno pale! Sada je jasnije za čiji interes Sava Janjić danima ne preza da, iznoseći laži i napadajući predsednika Vučića i sopstvenu državu, skrnavi mantiju koju nosi i iza koje se krije? Na istoj strani danas su se našli razni Janjići, Kandićke, Jeremići, DSS-ovci, Obradovići, Trajkovići i Trajkovićke, sveštenici i sekularne nevladine organizacije, lažni borci za svetu srpsku zemlju i pravi borci i promoteri nezavisnosti Kosova koju su i nagrađivani za te aktivnosti u Prištini. Argumentacija im je identična, a ne razlikuje se od one koja se može čuti iz Prištine ali i iz pojedinih svetskih centara moći, sponzora kosovske nezavisnosti. Maske su konačno pale! Nikakve razlike nema između njih. Svima je cilj da celo Kosovo bude nezavisno, da Srbija ne dobije ništa. Zajednički interes je spojio nespojive. Pored toga, Sava Janjić se drznuo da proziva onoga ko je najviše učinio za srpski narod i Srpsku pravoslavnu crkvu na Kosovu i Metohiji."

"Iznenađeni smo da mediji u ovom istorijskom trenutku pridaju značaj izjavama koje dolaze od onih koji nemaju nikakav »

PARASTOS UBIJENOJ DECI U BISTRICI: Zločin nerasvetljen 15 godina

Crkva i strana agentura

"Srbija je sistemski oslabljena lažnim optužbama protiv države za scenarije protiv svog naroda na Kosovu, koje su izgovarali razni politički i verski predstavnici. Službe bezbednosti dobile su zadatke protiv tih agenturnih delovanja", rekao je Marko Đurić u Beogradu na istek ultimatuma za ZSO, i od tada više puta ponovio slične poruke.

"Lično ću se izviniti ako srpski politički predstavnici javno odbace svaki scenario podele i potvrde vernost Ustavu Srbije"

"Ne bih odgovarao na neosnovane i neprimerne napade, koji me podsećaju na sličnu retoriku nekih ranijih mračnih vremena, radije bih rekao da bismo svi mi ovde sa velikom radošću uputili iskrenu zahvalnost i pohvalu našim vlastima, a ja lično i najdublje izvinjenje zbog ishitrene sumnje, ako bi naši politički predstavnici javno odbacili svaki eventualni scenario podele teritorije Srbije na Kosovu i Metohiji, i ukoliko bi potvrdili da ostaju verni Ustavu Srbije na kom su se zakleli (pred Jevanđeljem), potvrđujući da je KiM neotuđivi deo Srbije i da će kao takvo za Srbiju zvanično i ostati, bez obzira na situaciju na terenu koja je nasilno proglašena mimo Rezolucije 1244 i mnogih međunarodnih principa", poručio je iz Visokih Dečana arhimandrit.

politički legitimitet i podršku u narodu, koji nikada ništa dobro nisu uradili za Kosovo i Metohiju i kojima je novac i lični interes ispred nacionalnog. Danas se oglasila i Ksenija Božović, među Mitrovčanima poznata kao neko ko je rasturio stranku pokojnog Olivera Ivanovića zbog svoje pohlepe i potrebe za dominacijom, i koja je na izborima dobila par desetina glasova obećavajući novac, izmišljena radna mesta u kosovskim institucijama i pozicije, istovremeno nudeći se Srpskoj listi da je uzme u svoje redove..."

"Danas su svi koji rade na žetone, pa i Momčilo Trajković, iskoristili da napadnu sopstvenu državu i predsednika. Kao po šablonu, i Trajkoviću su naručili šta treba da kaže na Šolakovim i Đilasovim medijima, da pokuša da stvara osećaj nesigurnosti kod građana. Isto onako kao što je radio ubeđujući poštene i naivne Srbe u Čaglavici da prodaju svoja imanja zarad lične bezbednosti i napuste Kosmet. Srećom, dobro Srbi znaju ko je Momčilo Trajković, propali političar koji od titula ima jedno to da je propali i bivši. Zna i sam Trajković da je broj Srba daleko manji od onoga što pominje, između ostalog zato što su ih sa svojih ognjišta oterali zločinci puškama, ali i on prodajom njihovih imanja. Sada govori o tome kako ga neki prijatelji pitaju da li da prave kuće, a ako njega budu slušali, proći će kao i oni čije je prodao njive a preko kojih danas prolazi albanski autoput."

LOVAC NA AGENTURE: M. Đurić

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

Ovakva saopštenja za javnost pisala je Srpska lista, piše ih i dalje, i po nekoliko u toku dana. Obično posle nekog intervjua koji neko od Srba sa Kosova da za srpsku javnost, ili progovori za beogradske medije; ili kao kad iguman Visokih Dečana upozori javnost od opasnosti tzv. dogovornog incidenta, što je novi termin koji je ušao u svakodnevicu Srba i Albanaca na Kosovu, još od hapšenja direktora Kancelarije za KiM 26. marta u Kosovskoj Mitrovici i njegovog besprizornog sprovođenja ulicama Prištine. Samo je ovu sintagmu sada čuveni otac Sava Janjić uveo u javni vokabular svojim nedavnim upozorenjem uoči isteka drugog ultimatuma Srpske liste za 4. avgust kosovskim vlastima i međunarodnoj zajednici da se formira pet godina neformirana Zajednica opština sa srpskom većinom.

Teške reči su prethodno letele i na vladiku raško-prizrenskog Teodosija i Radu Trajković.

One prve poletele su pre godinu dana na Olivera Ivanovića u televizijskom spotu:

"Kakav je čovek Oliver Ivanović, kandidat za gradonačelnika Kosovske Mitrovice? Svega nekoliko sati nakon što je izašao iz sedišta njegove stranke, rođeni brat XX (puno ime izgovoreno u spotu), kandidata sa Ivanovićeve izborne liste, brutalno je izbo nožem mladića XX (puno ime izgovoreno u spotu), koji je potom preminuo. Oliver Ivanović nije zaplakao nad ovim ubistvom, ali je zato umeo da 15 dana plače za svojim Folksvagen pasatom. Da li je Ivanoviću član porodice Folksvagen važniji od života člana porodice XX (puno ime izgovoreno u spotu)? Da li želimo da ovakvi ljudi zastupaju interese srpskog naroda na Kosovu i Metohiji? Da li želimo da nas vode ljudi kojima je više stalo do svog automobila nego do života svog sugrađanina?! Nepošteni ljudi koji su izdali naše poverenje, ljudi koji imaju podršku Prištine! 22. oktobra ti biraš. Napravi pametan izbor!"

Danas je tačno sedam meseci od kada je građanin i odbornik Oliver Ivanović ubijen s leđa, sa šest hitaca, na ulasku u svoju kancelariju, ujutru u centru Kosovske Mitrovice.

Ubice i nalogodavci nisu zvanično još uvek poznati, kao ni autor spota sa TV Pinka i lokalne TV Most.

Foto: Medija centar

Iz apela srpskoj, kosovskoj i međunarodnoj javnosti vladike raško-prizrenskog Teodosija

"Duboko smo zabrinuti zbog sve češćih politički i moralno neodgovornih izjava političara sa obe strane koji govore o *konačnom rešenju* u kontekstu *teritorijalne podele* i *razgraničenja Srba i Albanaca*. Ovakve izjave u našem vernom narodu, a i šire u regionu i svetu, izazivaju zabrinutost i nespokojstvo. Da li to znači da ćemo doći u situaciju da većina kosovsko-metohijskih Srba koji žive južno od reke Ibra treba da se iseli iz svojih domova i napusti svoje najvažnije svetinje – Pećku patrijaršiju, Dečane, Gračanicu, Prizren? Da li to znači da se sloboda i prava ljudi, koji nisu mogli da biraju u kome će se narodu i veri roditi, mogu rešiti samo teritorijalnim razgraničenjem i stvaranjem etnički kompaktnih teritorija?", uputio je apel srpskoj, kosovskoj i međunarodnoj javnosti vladika raško-prizrenski Teodosije.

NE MOŽEMO DA OKRENEMO LEĐA GROBOVIMA

Događaji se na Kosovu i Metohiji odvijaju kao u brzom akcionom filmu i smenjuju se faze političkih procesa.

"Porodice u Metohiji istrajavaju sa svojim porodicama. Naša obaveza je da ne samo ljubavlju i solidarnošću, nego i konkretnom podrškom, kao država, nastavimo da ih pomažemo i mi ćemo to činiti. Mi ćemo nastaviti da budemo prisutni u njihovim životima", rekao je 13. avgusta prošle godine Marko Đurić u Goraždevcu, na parastosu ubijenoj deci na Bistrici, Ivanu Jovoviću i Panteliji Dakiću, stojeći pored oca Save Janjića, a obojica zajedno šaljući okupljenom narodu poruku harmonije države i crkve.

Na 15. godišnjicu i dalje nerasvetljenih ubistava, umesto Marka Đurića, parastosu je prisustvovao manje u javnost istaknuti zamenik Damjan Jović. Služio je otac Ilarion, iguman manastira Draganac.

Ljudi "da ne veruju onima koji ih lažu i iz nekih sebičnih političkih ambicija govore da ukoliko bilo kakvog dogovora ikada bude sa Albancima, da više nećete imati ni svoja zaposlenja ni školstvo i zdravstvo ni budućnosti za svoju decu"; moram da kažem da ti ljudi, koji ih ne gledaju u oči, da ih bezočno lažu, da im ne treba verovati", preneo je Jović Metohijcima ovogodišnju poruku iz Beograda.

"Ako mi zasnivamo svoje postojanje na statistikama, na brojevima, propali smo odmah. Ne, mi verujemo u Vaskrsenje Hristovo, mi verujemo u ono što peva pesnik: 'Neka bude borba neprestana, neka bude što biti ne može'. E to što biti ne može, što se suprotstavlja nekada i ljudskim zaključcima i ljudskim kalkulacijama jeste ono što je učinilo da mi danas ovde živimo. Da li ste vi pravili kalkulaciju kada ste odlučili da ostanete ovde, vas šačica, da branite ovo selo? Ne, nego niste mogli da okrenete leđa vašim svetinjama", besedio je svojim Metohijcima otac Ilarion.

Na Kosovu i Metohiji neotkrivena ubistva i dalje su konstanta. I "pojedinci". I "deca". Možda i razgraničenje. Godinama zagovaram opciju razgraničenja, saznali smo od predsednika Srbije. ¶

TATJANA LAZAREVIĆ

Intervju: Vesna Pešić

Neoradikalsko da

“Što se Nebojša Stefanović toliko uznemirio na reč glupost i najgluplji kad je njegov šef rekao za ove što su rušili u Savamali da su ‘kompletni idioti’? Pa na KTV Šešelj je u svom poznatom stilu izjavio da je Stefanović kreten, imam sačuvan snimak. Predsednik države naziva novinare ološem, ove druge žutim lopovima, javni govor je toliko radikalski ogrubeo da upotreba reči glupost, i to u kontekstu suspendovanja države, zvuči skoro nežno”

Zaokret u rešavanju kosovskog pitanja, od “smernog” Briselskog sporazuma ka bombastičnoj najavi razgraničenja, izazvao je mnogo reakcija i nametnuo se kao jedna od glavnih tema u razgovoru sa sagovornicom “Vremena” Vesnom Pešić. Ipak, povod za intervju je nedavna presuda Višeg suda u Beogradu po kojoj su Vesna Pešić, kao autorka teksta i Peščanik, portal na kom je tekst objavljen, proglašeni krivim te bi, ukoliko drugostepeni sud bude doneo istu odluku, morali da isplate ministru policije Nebojši Stefanoviću 200.000 dinara plus 95.000 dinara sudskih troškova.

A sve je počelo pre dve godine, ubrzo posle rušenja u Savamali, kada je ministar Stefanović, čitajući pomenuti tekst Vesne Pešić, zbog pretrpljenih duševnih bolova i narušenog ugleda i časti, odlučio da presavije tabak i napiše tužbu.

“VREME”: Da li ste uopšte pomišljali na to da će se ministar Stefanović zbog vašeg teksta toliko uvrediti, a onda vas i tužiti?

VESNA PEŠIĆ: Nikad nisam razmišljala o tome da bi se on lično mogao osetiti uvređenim, jer sve što sam napisala bilo je u kontekstu rušenja Savamale i domenu rada policije koja je svojim ćutanjem i nereagovanjem na “fantomsko rušenje” praktično suspendovala pravnu državu. Ministar Stefanović je o tome morao biti obavešten. Svakom je bilo jasno da je rušenje bilo naređeno s državnog vrha. Pošto je bilo mnogo pisano o tom događaju, a imali smo i izveštaj Zaštitnika građana, ja sam svoj tekst nazvala “Dosoljavanje”. Više nije bilo mnogo toga da se kaže, već sam mogla samo malo da “dosolim”. Smatrala sam da je ministar policije po funkciji snosio odgovornost za rušenje Savamale, a ni najmanje nisam imala u vidu njegovu privatnu ličnost. Zašto bi mene interesovala njegova lična svojstva, te da li je on pametan ili glup čovek?

U njegovoj tužbi prvo se navodi deo iz vašeg teksta u kom kažete da je “glupost ministra policije Stefanovića nenadmašna i nepredvidiva”...

Ja i sada mislim da se ministar Stefanović glupo i neodgovorno ponašao u slučaju razbojničkog rušenja Savamale. Rad policije je bio suspendovan, a za to mora on da snosi odgovornost, bez obzira na to ko je konkretno izdao takvo naređenje. U izjavama posle tog užasnog događaja, ministar je tvrdio da je vest o Savamali spin RTS-a zato što je to bilo objavljeno kao prva vest, što je prokomentarisao “pa dobro, jeste to bilo važno, ali zašto kao prva vest?” Naravno da je prva vest, svi su samo o tome govorili, a on bi, izgleda, da to bude poslednja vest. Takođe je izjavio da policija nije reagovala zato što je nije trebalo izlagati opasnosti od otvorenih strujnih kablova do čega je rušenjem moglo doći. Ispalo je da ministar policije smatra da prvorazredna dužnost policije nije zaštita građana i njihove imovine, nego da prvo brine o sopstvenoj bezbednosti. To sam ocenila kao nenadmašnu glupost Stefanovića, da tako nešto izjavi u svojstvu ministra policije. Pa čak iako bi se štitila policija na prvom mestu a ne građani, zašto bi policija bila izložena opasnosti od strujnih kablova, s obzirom da je ona bila pozvana da spreči rušenje Hercegovačke ulice i maltretiranje građana. Tako bi i sebe najbolje zaštitila od takvih posledica koje on navodi. Nisam, dakle, govorila o njemu kao privatnoj ličnosti, o njegovom stepenu inteligencije, već o načinu vršenja jedne visoke državne funkcije.

A što se on pa toliko uznemirio na reč glupost i najgluplji kad je njegov šef rekao za ove što su rušili da su “kompletni idioti”? Pa na KTV Šešelj je u svom poznatom stilu izjavio da je Stefanović kreten, imam sačuvan snimak. Predsednik države naziva novinare ološem, ove druge žutim lopovima, javni govor je toliko radikalski ogrubeo da upotreba reči glupost, i to u kontekstu suspendovanja države, zvuči skoro nežno.

Možete li da pretpostavite zašto je ministar izabrao da tuži baš vas?

On sâm mogao je imati razlog da se sveti portalu Peščanik jer je na tom sajtu objavljeno da je plagirao svoju doktorsku tezu. To je za njega bio baš lični udarac, jer se takva optužba zaista odnosi na njega lično a ne na njegovu funkciju. On tada uopšte nije reagovao, titulu doktora nauka je sačuvao iako su ugledni stručnjaci dokazali da je njegova teza plagijat. Koliko se sećam, odbranio ga je Aleksandar Vučić rekavši da su optužbe Stefanovića za plagijat velika glupost za koju nikad nije čuo. Tako nekako. Vidim da i on voli tu reč “glupost” koja je sada po presudi Višeg suda ispala zabranjena reč.

Postoji li još neka poruka, da ne kažem upozorenje, šireg uticaja od ove pojedinačne tužbe i presude?

Moramo imati u vidu da je ovo prvostepena presuda na koju su podnete žalbe Apelacionom sudu. Tek kada budemo

vljenje Srbije

Fotografije: A. Anđić

čuli presudu tog suda, možemo da izvodimo šire i dalekosežnije zaključke. Odluka Višeg suda je činjenički netačna, a i po svojim stavovima nije u skladu sa zakonskim normama o slobodi kritike i njenim granicama. I takva presuda, za koju očekujem da će biti odbačena, jeste indikator da su sloboda mišljenja i kritika vlasti u Srbiji debelo dovedeni u pitanje. I to nije ništa novo, to je već duže vreme velika i značajna tema na koju ukazuju svi izveštaji EK o slobodi medija i slobodi izražavanja u Srbiji. Gušenje slobode mišljenja, ućutkivanje građana, novinara i opozicione kritike, kao i represija kojoj je izložena opozicija, suštinska je karakteristika neoradikalskog režima. To je i njihov mentalni sklop, mislim baš na to personalizovanje države, koje se ogleda u osvetoljubivosti, mržnji, hvalisavosti i malicioznosti. Ne bi me čudilo da je do te tužbe došlo tako što je neko rekao "'ajde sad malo da potkačimo taj Peščanik, dosta su tamo neki galamili i mnogo nam idu na nerve". Nažalost, vlast u Srbiji može da radi šta hoće, pa može i da proganja ljude iz takvih nedostojnih pobuda koje ne priliče državnim organima. U skorašnjoj istoriji, i tokom devedesetih ratnih godina, znamo kako su se radikali ponašali, a i da je njihov predsednik osuđen za ratni zločin. Njihovim funkcionerima koji sada vode SNS i državu sigurno najmanje na srcu leže pravna država, slobode i prava građana.

Kako su mediji pisali, tužba Vuka Jeremića za uvrede koje mu je uputio predsednik Vučić bila je odbijena jer je sud odlučio da uspostavi građansko pravni imunitet predsednika.

Na koji način je predsednik zaštićen i koju vrstu imuniteta uživa, meni nije poznato. Očigledno je da je Vučiću i njegovim ljudima sve dozvoljeno i da su zaštićeni kao "beli medvedi", bez obzira šta piše ili ne piše u zakonu. U Srbiji je uspostavljen jedan apsolutno povlašćen sloj ljudi, blizak Vučiću i vlasti, koji može da radi šta hoće i da ni za šta ne odgovara. Hoću reći da tu nema više nikakve »

pravne jednakosti građana, postoje smo privilegovani i nezaštićeni građani čija su prava krajnje relativizovana.

Sada imamo predsednika koji slobodno vređa građane, i to poimence proziva. Pa tako pola sata na TV sa nacionalnom frekvencijom napada Sergeja Trifunovića i šta je on negde nešto rekao! Ali, on takvo pravo nema, zapravo on ima manje prava da se bavi kritikom pojedinih građana i svojim kritičarima, zato što je on na vlasti. Njegovo "mišljenje" odnosno kritika je po definiciji *pretnja*, zato što iza sebe ima državni aparat prisile koji, nažalost, može slobodno i bez ograničenja da koristi.

I pored toga, izbori ne pokazuju da u svesti birača dolazi do većih promena?

Mnogima nije dovoljno poznat fenomen srpskih radikala, sem istoričarima koji su se profesionalno bavili njima. Srbija se gotovo oduvek delila na radikalsku i rusofilsku i onu liberalnu i proevropsku. Ponekad nam se činilo da će građanska, liberalna i demokratski orijentisana Srbija politički prevladati. Naročito smo u to verovali posle Petog oktobra. Nakon izbora u decembru 2000. kada je ubedljivo pobedio DOS, veoma brzo se pokazalo da je pojedinačno najjača stranka Srpska radikalna stranka. Ona se 2008. prekrstila u Srpsku naprednu stranku, masovno preuzimajući radikalsko biračko telo. Navodnim priznavanjem grešaka iz prošlosti, oblačenjem evropskog odela i obećanjem da će rešiti pitanje Kosova, Vučić je dobio podršku zapada. Lažnim obećanjima, lažnom borbom protiv korupcije, manipulacijama, partijskim zapošljavanjem, masovnim klijentelizmom, kontrolom medija i velikim nacionalističkim kreditom, Vučić je uspeo da proširi svoje biračko telo do ubedljive većine onih koji na izbore izlaze. Građanska Srbija je napuštena spolja i raspala se iznutra, pa izgleda da su Vučić i njegova korumpirana družina mera srpske realnosti. Bezobzirno su uništavali institucije, privatizovali državu i ona je sada u čeljustima kriminala.

Na početku te nove vlasti podržali ste njenu spoljnu politiku i Briselski sporazum. Kako vam danas on izgleda, imajući u vidu najnoviju politiku "razgraničenja"?

Smatrala sam da to pitanje treba da se reši i – da, podržala sam Briselski sporazum. Koliko se sećam, ni parlamentarna opozicija nije se tom dokumentu protivila. No, sada je sve to otpalo i podriveno je. Dugogodišnji Briselski dijalog i Briselski sporazum su propali jer je Vučić pre nedelju dana izašao sa svojim "kompromisnim rešenjem" za koje smo slutili da će biti podela kojom se traži "parče svete zemlje". Što se sada zove politika etničkog "razgraničenja" Srba i Albanaca i njihovih "etničkih teritorija". Izgleda da tajni dogovori predsednika Vučića i Tačija oko "razgraničenja" traju dosta dugo, i da su od građana i u Srbiji i na Kosovu pravili budale i vukli ih za nos. Ali, ni to nije nikakvo čudo jer svako ko imalo poznaje srpsku politiku, zna da je pitanje Kosova zlatna grana odnosno "pobednička karta" za održavanje i osvajanje vlasti. Narod se zaluđuje svetom zemljom i nacionalnim emocijama, a politika se svodi na korišćenje tih emocija zarad neograničene vlasti i pljačke naroda. Zato je Srbija propala zemlja i bez perspektive za normalan život. To aktivno propadanje traje već trideset i kusur godina. Nema političkih snaga u Srbiji koje će takvo stanje propadanja preokrenuti i odbaciti vlastodržačku i nacionalističku politiku koja je zapravo suština "kosovskog čvora".

Šta je suština vašeg odbacivanja "razgraničenja" kao rešenja za Kosovo?

Ja ne samo da odbacujem, nego i prezirem ideje o etničkom "razgraničenju". Ja sam oduvek odbacivala radikalsko-miloševićevski koncept "etničke zemlje", odnosno nekakvo etničko vlasništvo na teritorije, kao i njihove krvave i zločinačke ratove koje su vodili za osvajanje i ujedinjenje "srpskih etničkih zemalja". Takva praksa se na delu pokazala kao nasilnička i zločinačka. Etničko teritorijalno "razgraničavanje" je dovodilo do velikog stradanja ljudi, propasti i nestabilnosti i Srbije i susednih država koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije. Evo sada hoće opet isto: da cepkaju Kosovo i Srbiju na etničke parčiće zemlje sa kojima bi da se trampe i preseljavaju ljude. To je apsolutno neprihvatljivo.

Problem je sada u tome što se ne zna koja je to instanca koja treba da donese odluku i spreči nove nestabilnosti, nasilje i ratove u ovom delu sveta. Ja se nadam da će EU reagovati negativno na takve dogovore, posebno mi se čini da Nemačka neće dozvoliti etnička "razgraničenja" i obnavljanje sukoba na Balkanu.

Na putu od Briselskog sporazuma do "razgraničenja", kao da se usput izgubilo potpisivanje pravno obavezujućeg sporazuma Beograda i Prištine kao jedno od mogućih rešenja.

Očigledno da Vučić nije imao hrabrosti da potpiše taj pravno obavezujući sporazum o normalizaciji, po kome bi se Srbija obavezala da neće sprečavati Kosovo da ulazi u sve međunarodne organizacije, uključujući članstvo u UN, bez formalnog priznanja Kosova. Time bi sebi otvorila vrata ka članstvu u EU i skidanju tog problema koji godinama blokira Srbiju i stavlja je u poziciju da se s njom poigravaju velike sile, a zapravo je Kosovo izgubljeno u ratu 1999. godine. Posle izgubljenog rata, dobili smo Ahtisarijev plan koji je bio veoma povoljan za srpsku manjinu na Kosovu, ali ga je odbacio Koštunica i za njim i druge stranke. Ahtisarijev plan jeste predviđao nezavisnost Kosova do čega bi došlo stabilizacijom prilika do mere da više nisu potrebne strane vojne snage na toj teritoriji. Koštunica i ostala nacionalistička bratija nisu hteli ni da čuju o nezavisnosti Kosova, iako je suverenitet nad tom teritorijom izgubljen i vratiti se neće. Po Koštuničinoj političkoj platformi nikada se ne može dati ni pedalj Kosova, ono zauvek ostaje srpsko, što je zapisano u važećem Ustavu. Sada imamo Vučića koji

“Svako ko imalo poznaje srpsku politiku, zna da je pitanje Kosova zlatna grana odnosno ‘pobednička karta’ za održavanje i osvajanje vlasti. Narod se zaluđuje svetom zemljom i nacionalnim emocijama, a politika se svodi na korišćenje tih emocija zarad neograničene vlasti i pljačke naroda. Zato je Srbija propala zemlja i bez perspektive za normalan život”

se vratio omiljenom radikalskom konceptu o “etničkom razgraničenju”, misleći da će tako pridobiti većinu i opstati na vlasti, jer eto, nismo imali ništa, a sada smo nešto dobili zahvaljujući njegovoj lavovskoj borbi za parče Kosova.

Potpisivanje sporazuma je, po vašem mišljenju, najbolje rešenje u datim okolnostima? Zašto?

Već sam rekla da je najbolje da se formira ZSO i potpiše obavezujući sporazum o normalizaciji koji je već imao i rok do kada treba da bude potpisan. Kako je pritisak rastao, Vučić je isteran na čistac i pokazalo se da je on od početka zamlaćivao sa “dijalogom”, Briselskim sporazumom i EU, radi zapadne podrške, a da je zapravo hteo ono što su radikali oduvek hteli – “etnička razgraničenja” i stvaranje što veće i etnički čiste Srbije.

Moja glavna ideja je uvek bila da Srbija pod hitno treba da odbaci dominaciju tzv. nacionalnih interesa i da prihvati mirnodopske koncepcije koje je nudio EU konceptom o dijalogu i normalizaciji odnosa, a tu su dobro došli i elementi Ahtisarijevog plana. Upozoravam da zbog širenja svetske nestabilnosti postaje sve teže za rešavanje ovakvih pitanja. Međunarodna situacija se strahovito izmenila u pravcu desničarskog populizma (“neofašizma”), nepredvidivosti američke politike i otvorenih pitanja o budućnosti EU. Sve to ne ide u prilog malim, zaostalim i nestabilnim državama, a i oni veći su debelo uzdrmani. Zato je hitno potrebno da izađemo iz nacionalističkog i autoritarnog ludila i pronađemo nove puteve koji bi više odgovarali svetu koji se neverovatnom brzinom menja. Za sada vidim da mi uopšte ne izlazimo iz sopstvenih zamki koje smo sebi sami postavili, nego ponovo pojačavamo te zamke i krećemo se u lošem pravcu.

Koliko takvom trendu naruku ide i slaba vidljivost opozicije?

Kao prvo, znamo uslove za opozicionо delovanje i moramo da budemo svesni da mi danas nemamo nijednu jedinu opozicionu stranku koja nosi bar 15 odsto. A kada govorimo o Savezu za Srbiju ili drugim “savezima”, meni se čini da sve te “savezničke” varijante ostaju u onom krugu nacionalističkih zamki i da služe samo za osvajanje vlasti. Sad Vučić nudi parče svete zemlje, a opozicija mu dobacuje da je izdajnik i da ona neće dati ni pedalj Kosova, strogo se držeći crkvenog Koštunice i njegovog Ustava. Zato ne smetaju tu samo Dveri i DSS kada se govori o Savezu za Srbiju, nego smetaju svi od reda koji su se do sada čuli. Opozicija na tu dominantnu temu, koja pod hitno treba da bude odbačena, ne nudi ništa, već samo drugu nacionalističku varijantu “ne damo Kosovo” i “zamrznuti konflikt”. I ona, baš kao i Vučić, hoće deo BiH i RS, sve su to varijacije iste pogrešne priče koja ne vodi nikud. Zapravo je Bosna uvek bila glavni cilj srpskih nacionalističkih planova, često maskiranih ratom u Hrvatskoj ili sadašnjom pričom o “razgraničenju” na Kosovu.

Gledano šire, da li je danas uopšte moguće ozbiljno strateško, pa i pobedničko ujedinjenje opozicije?

Vučić je na svim prethodnim izborima pokazao da on može da napravi koliko hoće stranaka i koalicija. Imali smo šest ruskih stranaka, imamo fašiste i Milicu zavetnicu, pa antipolitičare kao što je Beli, pa građanske pokrete i još onih koje može da prikupi i baci u opoziciju. On je master majnd, može da napravi kolona koliko hoćete, i kada dođe običan narod na glasanje, a medijska situacija je potpuno zatvorena, ne možete sad vi njima da kažete – e, mi smo prava kolona, nisu ovi drugi. Dakle, opet prvo stižemo do izbornih uslova, pa i do onih suštinskih stvari o kojima sam govorila i koje loše stoje.

Opet, zar ne mislite da je ukrupnjavanje opozicije još jedino ono nešto što pravi šum i što ide protiv apsolutne Vučićeve vlasti?

Ja razumem da mnogi kažu: daj da se ujedinimo i skupimo sve koji su protiv Vučićeve autoritarne i pogubne vlasti, daj da se njega nekako oslobodimo, pa onda da vidimo kakva je ponuda na stolu u “oslobođenoj Srbiji”. Jeste ova vlast najgora i nesnosna, ali se pitam da li će dosovska koncepcija iz jednog sada već davnog vremena u kome je DOS imao ogromnu međunarodnu podršku, moći da ostvari uspeh i dobije većinu na izborima. Drugo, sami birači su zapali u jedan kliše “nećemo da budemo samo protiv”. Hoćemo nešto “za”, hoćemo nešto pozitivno i drugačije da stvorimo, dosta nam je više da idemo “protiv ovog diktatora”, a posle se sve nastavi po starom i, eno, opet isto srpsko nacionalno pitanje u svojim raznim varijantama i podelama. Ideja o tome da postoji naš tabor i njegov tabor mislim da sada nije moguća. Mi ćemo da napravimo tri-četiri kolone najmanje, a Vučić će da napravi još pet kolona, u kojoj nijedna kolona neće imati gde da zucne šta zapravo zastupa. I svi će, sem odabranih, biti pod velikim pritiskom i represalijma vlasti. Pitanje je koliko će “savezi” u takvim okolnostima uspeti da se izvuku.

Opozicija je do te mere, smatrate, nemoćna?

Da, na tu temu sam prilično pesimistična. Srbija je društveno istanjena zemlja koja teško može da ponudi stvarnu opoziciju sa novim ljudima i novim idejama. Mislim da je političko mišljenje kao takvo nestalo, a s time je i pluralističko mišljenje gotovo nestalo. Ne uspevamo da ponudimo nove ljude, jer se Srbija ućutala i već godinama krvari prema inostranstvu i sopstvenoj bedi. Mi više nemamo snage i zato je ovaj Vučićev *salto mortale* da se odbaci normalizacija toliko poguban. I ne moramo samo da krivimo ovo što je od opozicije preostalo, ja se neki put čak i čudim kako je uopšte opstala nekakva volja da se bave nekim opozicionim radom u ovako teškim, gotovo nemogućim uslovima. Pa zato suzdržavam stroge kriterijume i kada se ne slažem sa mnogim njihovim idejama, ne samo onim nacionalnim. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

TEOFIL PANČIĆ

Ćirilična alhemija i Хрватски бог Марс

U moru letnjih pseudotema ponovo je na vrh izbilo "uterivanje ćirilice", ali ovaj put s pompeznim akademskim pokrićem žalosnog dometa

Vidim da vam nije bilo dosadno dok sam ja lelujao među svetovima. Neki su gledali fudbal i s opojnih visina državnog vrha, kao nekakvi serijski monogamisti, navijali čas za Rusiju, čas Englesku, čas Francusku, a drugi su, recimo, u potaji spremali zakon koji će konačno proterati mrsku latinicu sa naših ulica, iz naših medija i iz naših života generalno. Dobro, možda je neće baš proterati, ali će je staviti u ćošak, gde joj je i mesto.

Bar trideset godina traje ova hajka topovima na komarce, s poznatim ishodom, no ovaj će put navodno sve biti drugačije jer ćemo konačno dokinuti ustavnu i zakonsku dvosmislenost o "javnoj" kontra "službene" upotrebe pisma, svešćemo ih na jedno te isto i – бинго! Tuđinskoj i zavojevačkoj latinici, potajice namenjenoj pogibeljnom razređivanju procenta srpstva u našoj krvi, napokon će odzvoniti.

Iskreno, dosadna je ova trakavica do nepodnošljivosti, dosadni su i naporno tupi njeni protagonisti, jalova je njihova rabota, a nije kanda mnogo smislenija ni borba protiv nje, jer se na posletku svodi na ošamućeno vrćenje u istom zatvorenom krugu pseudotema, onih koje su nam nacionalisti svih fela uspešno nametnuli, a mi koji držimo da smo nešto drugo nikada nismo uspeli da u potpunosti iz tog kruga besmisla izađemo, da to pakleno grotlo destruktivne tuposti zatvorimo, zakujemo, zalijemo krečom, i izgradimo betonski sarkofag preko njega. Tako da ono i dalje veselo emituje radijaciju kad god dunu povoljni vetrovi, a kud ćeš povoljnijih od ovog vremena sveopšteg opadanja standarda, kriterijuma, smisla? Ako nam se sa samog vrha društvene piramide cinično krevelji Džoker, kako onda očekujete da ispod vrvi od mudraca?

Saberi-oduzmi, radije bih bio preskočio ovu temu o kojoj sam, kad pogledaš, ionako već napisao celu malu biblioteku, pa koga zanima ima gde da se upozna sa, što bi rekao Kolakovski, "mojim ispravnim pogledima na sve", ali ne lezi vraže, kolege iz zagrebačkog Jutarnjeg lista zamoliše me za tekst o tome, ja ga bezbeli i napisah, da bi ga onda neko vispren preveo s latinice na ćirilicu i tako su njegove probrane froncle osvanule u – Politici, gde bi drugo. Da začine tuđi ćušpajz, inače zbrkan i bljutav. Miloš Kovačević, "profesor Filološkog fakulteta u Beogradu i FILUM-a u Kragujevcu" (tako je potpisan), jedan od onih koji su dobrovoljno iznajmili svoj lik i delo kao stručno pokriće za nadobudne diletantske eskapade aktuelnog ministra kulture, objavio je tekst "Zaštita ćirilice i Srbi latiničari" (10.8.2018) s namerom da objasni naređenu inicijativu, a usput i da opatrne one koji su njome ostali neoduševljeni, ponajviše moju malenkost, imenom nespomenutu, ali daleko najobilnije citiranu i komentarisanu.

Nedugačak je to tekst, ali ne bi vredelo ljuštiti ga sloj po sloj: od ljuštenja luka vam se plače, ali je bar ukusan i hranjiv, a ovde nema uglavnom ničega. Mada, opet, ne baš sasvim: ponešto (poništa?) od tog Ničega dovoljno je znakovito da se vredi zadržati na nekim mestima, jer nam ona otkrivaju baš ono što je važno znati o prirodi i suštini ovakvih ideja. Kovačević će, recimo, sa visina svoje lingvističke kompetentnosti (do koje dirljivo upadljivo drži), ležerno ustvrditi i ovo: "Ćirilica je jedino srpsko nacionalno pismo, tako da je srpski jezik u potpunosti srpski tek kad se ispisuje ćirilicom". U redu, priznajem sležući ramenima: ovo je stvarno Ništa; ali ipak, šta ovo znači i šta implicira (to što je nešto Ništa, ne znači nužno da ne postoji i da ne izaziva posledice u stvarnosti)? Recimo, da tekst koji upravo čitate u Vremenu nije "u potpunosti srpski" jer je štampan latinicom. Okej, ali ako nije "u potpunosti srpski", to znači da delom jeste srpski. Nije li onda posao jezikoslovaca da utvrde njegov tačan "hemijski" sastav: koliko ipak jeste srpski (dvanaest odsto? Trideset i četiri? Sedamdeset i jedan?) i šta je sa onim preostalim procentima – kome ili čemu oni pripadaju, od kojih se mrskih tuđinskih elemenata sastoje? Ili, šta je sa tekstom samog Kovačevića, koji se, pretpostavljam, na Politikinom sajtu može čitati i u latiničnoj verziji? Koliko je tačno srpskosti on zbog toga izgubio, i čime je ova nadomeštena? Potom: ima li i sadržaj teksta neku ulogu u tome? Recimo, ako je tekst "patriotski", da li on čak i na latinici zadržava viši postotak "srpskosti" od onog koji to – bar po kovačevićevskim merilima – nije? Znamo li meru (ne)srpskosti latiničnog teksta i pre njegovog čitanja, ili upoznavanje s njegovim eventualnim bogougodnim sadržajem može da dovede takav tekst do boljih referentnih vrednosti tijekom laboratorijskog ispitivanja?

Dalje, ako razumu uprkos uložimo nadljudski napor da ovu urnebes salatu od tvrdnje pokušamo da shvatimo ozbiljno i da je razmatramo kao da bi nešto uistinu mogla da znači, to bi nam otvorilo bogatu paletu novih pitanja i nedoumica, sve jednu ubaviju od druge. Recimo, može li se Kovačevićeva tvrdnja postaviti i inverzno, tj. *kroatizirati*, tako da glasi ovako: "Latinica je jedino hrvatsko nacionalno pismo, tako da je hrvatski jezik u potpunosti hrvatski tek kad se ispisuje latinicom". Meni bi to nekako izgledalo fer, ali možda je to samo zato što sam ja overeno "lingvistički nepismen". Ali opet, čekaj, šta su praktične implikacije toga? Recimo, posedujem ediciju "Izabrana djela Miroslava Krleže" štampanu ćirilicom (IP Sloboda, Beograd 1977) i sad mi je nejasno kako da ih tretiram: jesu li to dela "u potpunosti hrvatska" ili su ipak falična, s ugrađenom greškom, pa bih, ako želim da konsultujem *pravog* Krležu, morao da posegnem za latiničnom edicijom? Može li *Хрвāшки боī Марс* ikada, s "hrvatskog" jezičkog stanovišta, posedovati istu intrinsičnu vrednost i autentičnost kao *Hrvatski bog Mars*? Prostije

rečeno, koliki *spiritualni postotak* Krleže može uopšte da stane u ćirilična slova, a koliko ga nužno ostaje negde izvan njih, neformatirano, neuhvatljivo i nedosegljivo? I ne bi li onda bilo korektno da se ćirilični Krleža, kad već iz nekog razloga postoji (eh, danak kobnoj jugoslovenštini, crkla dabogda!), prodaje s popustom, recimo tačno onolikim za koliko su njegovi čitaoci esencijalno zakinuti u odnosu na one koji ga čitaju u svoj njegovoj latiničnoj celini i celosti? Ili, šta ćemo s *Kiklopom* Ranka Marinkovića, po mnogima (pa i po, da prostite, meni) najboljim romanom hrvatske književnosti? Njegovo prvo izdanje pojavilo se 1965. u beogradskoj Prosveti, na ćirilici. Tek je drugo izdanje – kod istog izdavača – bilo latinično. Znači li to da je ćirilični Киклоп bio jezički kentaurska tvorevina, ni riba ni devojka, alfabetski transdžender entitet, skicozni predroman, tranzitno Nešto kao više od Ništa ali manje od Sve, dočim je tek latinični Kiklop uspostavio harmoniju između forme i sadržine, spojio jezik i pismo uz sve svete sakramente i na način kako kovačevići ovoga sveta zapovedaju?

Uostalom, šta biva, u alhemijskom iliti transsupstancijacijskom smislu, kad Kovačević citira moje rečenice iz Jutarnjeg lista? On ih ostavlja u hrvatskom originalu, ali ih Politika, logično, štampa na ćirilici, pa je sad pitanje šta su one zapravo: srpske riječi u gostujućem hrvatskom kontekstu koje su uhvaćene za uši i vraćene kući da im nalupamo šamare, ili hrvatske reči nasilno rekontekstualizovane u neprikladan im ćirilični oblik kao, božmeprosti, onaj ćirilizovani Krleža? Je'l ja to ozbiljno?! Ma jok, samo veselo sledim konsekvence jedne pompezne nebuloze s titularnim pokrićem.

Da, sva ova pitanja dražesno vonjaju na petparačku imitaciju metafizike za seoske jezičke pop Ćire & pop Spire i na jedan palanački esencijalizam vodoinstalaterskog nivoa (uz izvinjenje pravim vodoinstalaterima, ljudima koji se bave samo stvarima koje znaju i razumeju), ali nacionalisti su uvek (loši) esencijalisti, jer su uvek mistifikatori, na ovaj ili onaj način, samo im esencijalizam uvek entropira u otužnu ili pak razgaljujuću trivijalnost, po onoj istoj matrici iliti špranci po kojoj im etički sistem, ma koliko ispočetka pompezno impostiran, u praksi uvek degeneriše do krilatice "Dobro je kad mi otmemo njihovu stoku, zatrujemo njihovu vodu i silujemo njihove žene, a Zlo je kad oni sve to urade nama". I uvek, dakako, izdižu banalnost vlastitih opsesija na pijedestal krucijalnih pitanja Njegove svetosti Identiteta.

Razume se, sve ovo pros... prenemaganje i pijačarski "lukavo" esencijalizovanje pitanja odnosa jezika i pisma ne bi postojalo niti bi iko osećao potrebu za njim kada bi "srpski jezik" i "hrvatski jezik" bili *uistinu samostojeći entiteti*; dobro, ne baš u "apsolutnom" smislu (jer to ne postoji: svi su jezici povezani na bezbroj uočljivih i skrivenih načina), nego bar na onaj isti način na koji su to, recimo, "poljski jezik" i "italijanski jezik". Ali avaj, nisu, nego "srpski jezik" uvek nosi svog zlog hrvatskog brata blizanca-sijamca na grbači, baš kao i obrnuto, i neće se otresti jedan drugog dok je sveta i veka (a sad su tu još i crnogorski i bosanski dosadnjaković, kuku!), i to stvara silnu frustraciju među državotvornim jezikoslovcima. Oni s hrvatske strane mahom pokušavaju da makar ublaže tu frojdovsku ("narcisizam malih razlika") nelagodu bizarnim leksičkim "stvaralaštvom", a ovi srpski su svoj fetiš Definišuće Razlike pronašli u ćirilici, pa sad teraju kera do iznemoglosti, nemajući problem s tim što u najboljim trenucima ispadaju pomalo naporne zamlate (poput pijanog gosta u kafani koji vas svakih deset minuta iznova gnjavi istom pričom o svojoj bivšoj-ženi-prokletoj-kurvi), a u onim drugim, hm, kao nešto čemu je teško naći pristojno ime.

Zvučnim titulama uprkos i unatoč, prof. Kovačević, na žalost, ne deluje kao neko ko je u stanju da ovaj kompleks pitanja makar počne da nastoji da razume: njegov je svet mnogo svedeniji, i emituje se u crno-beloj tehnici. Zato ovaj tekst ne treba ni shvatiti kao polemiku s njim (za polemiku vam treba sagovornik) nego pokušaj objašnjenja jednog fenomena. Uostalom, ni Kovačeviću nije do polemike jer na mene referiše kao na "srpskog" (navodnici njegovi; bilo bi zanimljivo istražiti istoriju ovakve upotrebe navodnika u brojnim režimima u kojima su ljudi umeli i nestajati u noći i magli jer je njihova nacionalna ili državljanska pripadnost bivala označavana *indikativnim navodnicima*) novinara koji je, uostalom, kao i njegovi sličnomišljenici, "lingvistički nepismen". Jao, pa ono jeste, svaka bi se gospodža Nikolajevićka složila s tim da između jednog, molim vas, prrrofesora i nekog novinskog škrabala nije teško izabrati "lingvistički pismenijeg" svata... Ne znam sad treba li da se uvredim ili zabavim?! Ali znam nešto drugo, a ne tiče se prolaznih ljudskih sujeta nekog kovačevića, pančića ili bilo koga drugog. Stvar se, naime, tiče samog srpskog jezika, a nije li nam on sve vreme u fokusu? Da zamislimo neki metafizički nesrećan slučaj po kojem se, daleko bilo, profesor Kovačević Miloš nikada nije ni rodio: srpski jezik tu informaciju (o žalosnoj nerođenosti toj) nikada ne bi ni primio ni najmanjim i najbeznačajnijim od svojih bezbrojnih ticala, baš kao što nikada nije primio ni srećnu informaciju o profesorovoj, hajmo reći, rođenosti. Jeziku takve stvari ni u džep, ni iz džepa. On kovačeviće ne oseća ni koliko Zemlja oseti meteorit veličine oraha koji sagori u atmosferi. Naprosto, jezik je ravnodušan prema kastama institucionalizovanih parazita koji žive od njegovog redovnog potkresivanja po pe-esu, kao da je ovaj kakvo bonsai drvce.

Na drugoj strani, ljudi koji stvaraju, obnavljaju i živim i zdravim održavaju i srpski i svaki drugi jezik po pravilu, doduše, nisu profesori lingvistike, ali jesu stvaraoci unutar tog jezika, i jezik bez njih ne može: pisci, pesnici, esejisti, kritičari, novinari... Oni s jezikom žive i jezik živi s njima, i svakog je dana drugačiji (lepši, veći, bolji), jezik ih dobro pamti i voli, s jezikom se odlično razumeju, uzajamno se menjaju, s njim su, da prostite, u intimnim odnosima. Ilustracije radi, jezik će se nekako snaći bez Kovačevića (osim ako nije Dušan u pitanju), a još bolje bez njegovih ministarskih i ministrantskih pokrovitelja (štaviše), ali bez Velikića ili Basare, Vlajčića ili Tirnanića već malo teže. Pa izlazile ovima knjige (i novine) na čistoj, domaćoj, home-made ćirilici-mučenici pečenoj u dvorišnom kazančetu nekog dičnog domaćina i garantovano bez štetnih primesa i konzervansa (džibra je OK), ili na belosvetskoj latinici, nedestilovanoj, genetski modifikovanoj, punoj opasnih virusa, satanističkih poruka puštenih unatraške i uopšte budibogsnama. ¶

I dalje im ne dam dete

Pre tačno godinu dana, pokrenuta je inicijativa "Naše dete – naša odluka". Pre nešto manje od godinu dana, predsednica parlamenta Maja Gojković svojeručno je potpisala pismo u kojem obećava da će zakazati sednicu Odbora za prava deteta kako bi se njegovi članovi upoznali s detaljima inicijative. Pre deset meseci, Maji Gojković poslat je podsetnik na obećanje. Pre nešto manje od šest meseci, potpisnica ove priče otišla je u parlament i lično podsetila Maju Gojković na ono što je obećala. Ova joj je opet obećala da će obećanje ispuniti. Pre pet meseci, jedna poslanica poslala je još jedno podsećanje predsednici Gojković. Predsednica Gojković i dalje ćuti. Baš kao što se ćuti ili se a priori odbijaju sve građanske inicijative, svi predlozi izmene zakona usmereni ka zaštiti prava dece, sve što ne dolazi iz krugova vladajuće elite i ne ide direktno u elitni džep

Incijativa "Naše dete – naša odluka" nastala je nakon što je u "Blicu" objavljen tekst "Ako mi se nešto dogodi" u kojem se koleginica Ana Adžić pita zašto u Srbiji roditelj ne može da odredi staraoca svom detetu, odnosno da odluči ko se o njegovom/njenom detetu brinuti u slučaju iznenadnog gubitka roditelja. Prva reakcija na taj tekst pojavila se na sajtu "Moj izbor", 14. avgusta 2017. pokrenuta je i konkretna akcija, a potom je u "Vremenu" br. 1390 objavljen tekst "Ne dam im svoje dete".

Uz pomoć Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), napravljen je predlog izmene Porodičnog zakona, dok su putem aplikacije "Otvorenog parlamenta" svim poslanicima i poslanicama, kao i članovima Odbora za prava deteta, Odbora za ljudska prava i Odbora za zdravlje i porodicu, poslati mejlovi s obaveštenjem o incijativi i o predloženim zakonskim izmenama. Za svaki slučaj, CRTA je na pisarnicu parlamenta odnela i pisma svakom od poslanika i poslanica – da ne bude posle "nismo znali".

RUŠENJE BARIJERA

Istog dana, a i u danima koji su sledili, bilo je jasno da je ovo stvar koja ruši političke i ideološke barijere i gde politika zapravo više ne važi. Osim poslanika i poslanica Demokratske stranke, SDS, Lige socijaldemokrata Vojvodine, Dosta je bilo, obe stranke Zelenih i više nezavisnih poslanika-ca, momentalno su i pozitivno reagovali i oni od kojih to na prvu loptu možda i nije moglo da se očekuje: vrlo srdačnim mejlom javio se Nemanja Šarović iz Srpske radikalne stranke, Marija Janjušević iz Dveri, ljudi iz poslaničkog kluba SPS-a. Lično su se javili i Nenad Čanak, Žarko Korać, Sanda Rašković Ivić, članice Ženske parlamentarne mreže i mnogi drugi. U vrlo kratkom roku organizovani su sastanci s predstavnicima DS, SDS, Zelenom strankom i Zelenima Srbije, pa i Odborom za ljudska prava. Sve ove stranke bile su saglasne da – uz manje korekcije – podrže incijativu za promenu Porodičnog zakona ukoliko se ona nađe u parlamentu.

Ali, ne lezi vraže. Da bi predlog izmene nekog zakona bio usvojen pred Vladom i Skupštinom, potrebno je pre svega da ga predloži neki poslanik-ca ili da incijativu potpiše 30.000 ljudi. Druga varijanta u startu je odbijena zato što je za prikupljanje tolikog broja potpisa potrebna ozbiljna mreža aktivista i volontera, čega ovde nije bilo. Druga opcija, pak, podrazumevala je nepremostivu političku prepreku. Ako bi inicijativu podneo neki poslanik opozicije, ona bi, čak i da je najbolja na planeti, bila osuđena na neuspeh. Tome u prilog govorile su i silne

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
НАРОДНА СКУПШТИНА
Председник
01 Број 560-2324/17
30. август 2017. године
Београд

ТАМАРА СКРОЗА

Поштована,

Примила сам Ваш допис од 14. августа 2017.године, којим указујете на недостатке важећег Породичног закона и иницијативу „Наше дете-наша одлука" којом предлажете измене и допуне Породичног закона у делу који се односи на старање о деци са породичном трагедијом.

Као председник Народне скупштине Републике Србије и председник Одбора за права детета, поздрављам савку иницијативу усмерену ка побољшању законског оквира који се тиче статуса деце без родитељског старања.

Желим да Вас обавестим да ћу на почетку редовног заседања Народне скупштине заказати седницу Одбора за права детета, како би се чланови Одбора упознали са Вашом иницијативом и имали могућност да дају мишљење о Вашем предлогу.

С поштовањем,

ПРЕДСЕДНИК
Маја Гојковић

U KABINETU JEDNO, NA SEDNICI DRUGO: Maja Gojković
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

inicijative koje je predložio poslanik DS Dušan Milisavljević: iako sve odreda sjajne i okrenute konkretnim ljudima i njihovim konkretnim problemima, bez ikakvih političkih prizvuka, u parlamentu su "sahranjivane" i zaboravljane. Okretanje na drugu stranu, takođe, ne bi značilo ništa – čak i ukoliko bi incijativu podneli predstavnici-ce neke stranke koja je u koaliciji s vladajućom, teško je očekivati da bi to naišlo na dobrodošlicu onih koji u Srbiji odlučuju o svemu.

Zbog toga, jedini pravi put bio je takoreći balzakovski – baziran na onoj njegovoj mudrosti po kojoj se, "ako se već napada nešto na nebu – treba gađati pravo u boga". Međutim, s Olimpa, odnosno iz poslaničkog kluba Srpske napredne stranke, nije bilo vesti. Jedina koja se oglasila bila je poslanica Jadranka Jovanović, koja je incijatorku uputila na Odbor za zdravlje i porodicu "čiji su poslanici usmereni ka tim temama".

A ŠTA ĆU VAM ONDA JA?

Onda se, međutim, desilo nešto sasvim neočekivano: na mejl je odgovorila predsednica skupštine Maja Gojković lično! U dopisu koji je poslat mejlom, ali skeniran i svojeručno potpisan (vidi sliku!), ona je obećala da će stvar vrlo brzo biti izneta pred Odbor za prava deteta kome predsedava. U prevodu, to je značilo trijumf. Ili je tako bar moglo da se pomisli.

Jer, ako predsednica lično obeća razmatranje, jasno je da joj inicijativa ne zvuči blesavo, da se o njoj može razmisliti. A ako predsednica tako obeća, jasno je da će iza nje stati i dvotrećinska većina onih koji glasaju i "na zvonce" ako je potrebno. U međuvremenu, tadašnji predsednik Odbora za ljudska prava Meho Omerović rekao je da će, ako to ne učini Maja, inicijativu pred skupštinu izneti njegov Odbor. Ipak, situaciju u parlamentu, ali i sliku našeg društva najbolje je opisao predsednik jedne manje stranke s kojim je sastanak organizovan nakon predsednicinog obećanja. "Imate Majinu podršku? A šta ću Vam, pobogu, onda ja?!"

Nije to, naravno, bila jedina slika društva. Po važećem Porodičnom zakonu, pa i nacrtu Građanskog zakonika, ukoliko dete ostane bez ijednog roditelja, o njegovoj daljoj sudbini odlučuju isključivo centri za socijalni rad – koji, pritom, ne uzimaju u obzir eventualno mišljenje preminulih roditelja ili staratelja. U nekim slučajevima, kao što je slučaj potpisnice ove priče, to praktično znači siguran odlazak deteta u dom za nezbrinutu decu ili u hraniteljsku porodicu, pošto ne postoji familija "u prvom kolenu".

Iako je dete materijalno situirano, iako ima svoj krug prijatelja i poznanika, svoje sigurno društveno okruženje, ljude koji bi se o njemu rado starali – ono odlazi "u sistem", odakle je dalji životni put više nego neizvestan i zavisi samo od puke sreće. Predlog izmene Zakona nije iz procedure ni na koji način uklanjao centre za socijalni rad, već je samo uključivao i mišljenje roditelja, svojevrsni testament: konačnu odluku i dalje bi donosio Centar.

Ali, iz vrha jedne institucije koja se direktno bavi ovom problematikom, incijatorki je objašnjeno da nije u pravu ni ona, ni ona poslanička grupacija koja je izmenu podržala, jer niko "ne čita zakon" kako treba – previđamo, navodno, kako Centar, ako želi, može da uzme u obzir i poslednju želju roditelja. Na primedbu da nešto što "može" i "ako želi" nisu nikakva sigurnost roditelju koji strepi u čije će mu kandže dospeti dete kad ostane samo – odgovoreno je da to "u praksi" nije baš tako "kako se priča". Konačno, pao je i konkretan predlog – da incijatorka "preko veze" ode u centar nadležan za njenu opštinu, tamo zapiše šta hoće i kako hoće, »

pa će oni, ako ona iznenada ode s ovog sveta, i to uzeti u obzir.

Stvar, međutim, nije u jednom detetu. U detetu ovog ili onog novinara, poslanika ili aktiviste, koji – ovako ili onako, preko veze – možda i može da reguliše gde će mu dete dalje odrastati. Stvar je u činjenici da SVAKO dete, SVAKI maloletni građanin ili građanka Srbije može u nekom trenutku ostati bez roditeljskog staranja. Stvar je u tome da se oni maloletni građani i građanke koji ne moraju pasti na teret države (a mnogi ne moraju, jer imaju nekretnine, kakav-takav novac, nasledstvo), ne guraju na silu u sistem koji je sakat i koji toj deci ne garantuje ni delić onoga na šta su navikli. Zar nije bolje da ta i takva deca žive kod prijatelja, kumova i dalje rodbine, a da se budžetski novac koji je uložen u njihovo podizanje preusmeri ka deci koja nemaju bukvalno ništa i o kojima – osim sistema – nažalost nema ko da brine? Sve to nije moglo da se objasni predstavnici institucije, a incijatorka nije otišla da bilo šta sredi "preko veze".

Da predsednica Gojković nije obećala to što je obećala, predlog izmene zakona već bi bio podnet: možda bi ga podneo Odbor za ljudska prava, možda neka opoziciona stranka, a možda bi se zakucalo i na vrata predsednika Aleksandra Vučića. Ovako, poslanici koji bi ga možda i podneli, odustali su "zbog Maje", a svako dalje guranje čitave te stvari podrazumevalo je opasnost da se "Maja naljuti" i da blokira čak i pomisao na zakonsku izmenu

NEMOJ DA JE LJUTIŠ

No, vratimo se na predsednicu parlamenta. Da predsednica Gojković nije obećala to što je obećala, predlog izmene zakona već bi bio podnet: možda bi ga podneo Odbor za ljudska prava, možda neka opoziciona stranka, a možda bi se zakucalo i na vrata predsednika Aleksandra Vučića. Ovako, poslanici koji bi ga možda i podneli, odustali su "zbog Maje", a svako dalje guranje čitave te stvari podrazumevalo je opasnost da se "Maja naljuti" i da blokira čak i pomisao na zakonsku izmenu.

Ova vrsta ćutanja inače je uobičajena kada je reč o građanskim incijativama. Niz zakonskih predloga koji se tiču dece i porodice stoji u zapećku ("Aleksin zakon", na primer), a Igor Jurić već godinu dana – uprkos nadljudskom trudu – nije uspeo da se izbori da se predlog izmene Krivičnog zakona (kojim bi silovateljima i ubicama dece bila garantovana doživotna zatvorska kazna) nađe pred parlamentom i da se o njoj raspravlja. Otac ubijene devojčice Tijane potpuno se posvetio sprečavanju zločina nad decom i u korist takve izmene zakona prikupio neverovatnih 160 hiljada potpisa građana i građanki. Podsećanja radi, da bi se zatražio referendum o nekom pitanju, dovoljno je i daleko manje: Zakon o referendumu u članu 10 navodi da "akt o raspisivanju republičkog referenduma donosi Narodna skupština na predlog najmanje pedeset narodnih poslanika, Vlade ili najmanje 100.000 birača".

Kada je za predlog izmene Krivičnog zakona prikupljeno 160 hiljada potpisa, inicijatori su se takođe obratili predsednici Maji Gojković. Tom prilikom ona je bila konkretna – odmah im je rekla da ne može da ih primi. Ali, kako se tu našao i urednik jednog uticajnoj medija, poziv je upućen direktno Aleksandru Vučiću, uz opasku da bi bilo baš "bez veze" da se sutradan, na nekoj naslovnoj strani pojavi da Gojkovićeva nije želela da primi jednu takvu inicijativu, podržanu s toliko glasova.

I gle čuda! Pet minuta posle tog razgovora, predsednica se iznenada predomislila i rekla da može da ih primi (?!) Ni od tog sastanka za sada nije bilo ništa, ali je ponašanje iste žene u sličnim situacijama više nego simptomatično. Osoba koja je plaćena i zadužena da u najvišem predstavničkom telu predstavlja građane i građanke ove države ne sme svojeručno da potpisuje lažna obećanja, ne sme da na taj način indirektno spreča dalji razvoj neke građanske incijativne, a u slučaju Igora Jurića – ni u snu ne sme da ignoriše volju 160 hiljada ljudi, a da slepo sluša naređenja samo jednog čoveka.

Zahvaljujući njoj, a uprkos javnoj podršci više od sto nevladinih organizacija i ogromnog broja poslanika i eksperata, inicijativa "Naše dete – naša odluka" nije se pomerila dalje od opšteg "pozdravljanja" i odobravanja. Za godinu dana, od kada je pokrenuta, poginulo je mnogo ljudi, mnogo je dece ostalo bez roditelja, mnogo ih je završilo u domovima. Samo jedan primer: majka Olge Lovrić, koju je muž ubio prošle godine ispred Centra za socijalni rad, jedva se izborila za starateljstvo nad trojicom dečaka ostavljenih i bez majke i bez oca (koji se ubio). Isti taj Centar ispred kog je žena ubijena, mogao je lako da odluči da ih prosledi nadležnom domu, ili čak i rodbini ubice! Moguće je, naravno, da ubijena Olga, i da je mogla, ne bi ostavila svoju poslednju volju u pogledu staratelja. Moguće je da silni izginuli ljudi nisu ni sanjali da će biti mrtvi, pa samim tim nisu ni razmišljali "šta će biti ako se desi". Moguće je da 98 odsto roditelja uopšte ne želi da misli o takvoj mogućnosti, kao što je moguće (doduše, u daleko manjem procentu) da nadležni centri za socijalni rad zaista donesu odluku u najboljem interesu deteta.

Ali, šta košta državu da roditeljima da mogućnost ne da odluče, već da samo kažu šta misle o daljem životu svoje dece? Šta košta poslanike da u postojeći zakon unesu tri rečenice oko kojih ni među pravnicima, ni među poslaničkim grupama, ni među ekspertima nije bilo većeg neslaganja?

Ja ne znam. Da pitamo Maju? ¶

TAMARA SKROZZA

DRAGAN ILIĆ

Rimljani i varvari

Foto: Tanjug / Dragan Kujundžić

Bajaga je, bez obzira da li je to svesno želeo, bio i ostao glas svih nas koji smo žrtve tih budala što su se busali u grudi junačke

Protekle nedelje se još jednom potvrdila teorija da politika na Balkanu od poštenog čoveka uvek pokušava da napravi budalu. Ni kriv ni dužan, čovek koji na ovim prostorima svira 40 godina, od čega 5 godina sa Ribljom čorbom a 35 godina sa sopstvenim bendom, našao se u žiži javnosti. Logično bi bilo da je regionalna vest činjenica da je Momčilo Bajagić Bajaga sa Instruktorima imao fantastičan koncert u Pulskoj arena pred gotovo 6 hiljada ljudi. To su nastupi koji se pamte u biografiji svakog benda i Bajaga je zaista ubeležio važan koncert, naročito zbog činjenice da ima novi album i da njegovu publiku danas čine tri generacije.

Zaista je tako. Sećam se da sam kao klinac prvi put otišao na koncert Riblje čorbe na turneji „Ko preživi pričaće“, promociji albuma „Mrtva priroda“. Kidali su uživo – morao sam da priznam – iako sam se ložio na pank muziku, a dodatni ukus subverzije ovom koncertu dale su reakcije SUBNOR-a zbog stiha „Kreteni dižu bune i ginu“ u pesmi „Na Zapadu ništa novo“. Starci su bili van sebe, u frci jer je u Zagrebu publika zgnječila 14-godišnju devojku na ulazu u Ledenu dvoranu, pa je nastup imao tako duh opasnosti u vazduhu. Kao što rekoh, kidali su uživo, a kasnije, naročito tokom rada na radiju, shvatite da je Bajaga u kategoriji „love all“. Tako u formatiranim muzičkim programima zovete pesme tokom kojih po svim istraživanjima niko, ili zanemarljivo malo slušalaca menja stanicu. Posle sam imao čast da upoznam Bajagu lično, bend takođe i stvarno, roditelji su bili u pravu – ko ne voli Bajagu nije normalan! Ne morate imati ni jednu njegovu ploču, ne morate imati čak ni omiljenu pesmu, ali Bajaga je uvek ok. Bira reči, ume da pogodi ljubavnim pesmama, ima i kafanske, napravio je himnu turizma Crne Gore, ima najdublju intonaciju u istoriji domaće rok muzike – kad kaže „VOOZ“. Bajaga je ortak.

Zato je zvučalo sumanuto kada se pročula vest da su ga organizatori nekakvog pivskog festivala u Karlovcu odjavili zbog pritužbi branitelja. Istražujući objašnjenja, neko je izmislio da je Bajaga devedesetih na koncertu u Republici Srpskoj Krajini davao nekakve velikosrpske poruke! Kao, Bajaga je rekao da će vojska srpska sve da ih smrska! Niko to nije ni čuo ni videonebuloza totalna, ali posledica je veoma realna – neće biti Bajage u Karlovcu iako mu je Karlovačko pivo bilo sponzor turneja po Hrvatskoj.

Da stvar bude još luđa, organizatori su baš zasrali kada su pozvali Hladno pivo da zamani Bajagu, ali su ih ovi odjavili. Sada je već moguće da sledeće godine na Bir festu u Beogradu Hladno pivo i Bajaga nastupe zajedno. Normalna reakcija na nenormalnu situaciju. Moram reći da je Bajaga zaista birao reči kada je govorio o događaju, svakom normalnom čoveku ovo bi bilo samo ludilo i smaranje. Ostao čovek gospodin iz Zemuna. Baš kao kada je odsvirao koncert u Splitu, a kvazipatriote mu bacile suzavac.

Plašim se samo da se ludila ove vrste nikada ne dešavaju baš potpuno slučajno. Činjenica je da zvanični odnosi Srbije i Hrvatske odavno nisu bili gori. Na sajtovima u Hrvatskoj počelo je ozbiljno zezanje gde je Momčilo postao gotovo kao Momčilo Đujić, četnik sa decenijskim iskustvom. Među komentarima je moguće pronaći zaista brojne primere da je normalne ljude sramota što takva vrsta klevete može izazvati otkazivanje koncerta čoveka koji se uvek trudio da smiri razbuktale strasti šovinizma.

Ali, nažalost, koncert je otkazan i sada se ne radi o jednom koncertu na turneji ili eskalaciji međunacionalnih tenzija. Nekada je bilo lakše. Bora je napisao dva narodnjaka za omiljenu pevaljku SUBNORA i stvar je bila sređena. Stekao sam utisak da je upravo Bajaga dobio ulogu koju nikada u životu nije želeo. Ključ razumevanja ove logike treba pronaći upravo u pokušajima da se izjednače dva nacionalizma ili šovinizma. Ako su Hrvati imali NDH i ustaše, onda se neprekidno pokušava nametnuti egalitet sa žrtvama u Blajburgu. To je praksa prisutna među šovinistima u Mađarskoj, Poljskoj, Slovačkoj ili Ukrajini. Sada će znak „normalnosti“ biti poruka da je muzika stvar ukusa, pa neka sluša šta god ko želi. Ovaj stav sam bukvalno pronašao među komentarima – ko ‘oće neka sluša Bajagu, nemamo ništa protiv, a ko želi nek sluša Marka Perkovića Tompsona. Ispašće da je izbor između Bajage i Tompsona stvar muzičkog ukusa, u koji se ne treba mešati. Nije tako. Tompson je iz mnogo razloga zabranjen u svim zemljama u okruženju, makar bio maskota fudbalske reprezentacije. A Bajaga je, opet, potpuna suprotnost, čovek koji likom i delom upravo promoviše toleranciju i ne vređa ničija domoljubna ili patriotska osećanja. Bajaga je, paradoksalno, postao Draža.

Dolazimo do toga da se ponovo raspoređuje kolektivna krivica na ljude koji je objektivno nemaju. Kada pristajete na ovu vrstu retribucije odgovornosti, vi pravite pakt sa đavolom jer izjednačavate zločince i žrtve. Bajaga je, bez obzira da li je to svesno želeo, bio i ostao glas svih nas koji smo žrtve tih budala što su se busali u grudi junačke. ¶

U Knin sa BG tablicama

Neću ove godine ići u Knin, pun mi je kufer hrvatskoga nacionalizma, napisao mi je kolega novinar

A ja sam zacrtala da idem u Knin na proslavu "Oluje". Šta ću ja kao Srpkinja tamo? Nemam nikakve veze ni sa Kninom, ni sa tim ratom. Ipak, odrastala sam uz slike rata, a posle 5. avgusta 1995. u malu garsonjeru koju smo iznajmljivali jednom studentu stiglo je sedam članova njegove porodice noseći sve svoje stvari u nekoliko plastičnih džakova....

"Kako ćeš u Knin sa BG tablama? Naročito posle ovoga što je Torcida napravila po Srbiji", vrte glavama poznanici sa hrvatskog primorja koje pitam da mi pozajme neke crveno-bele suvenire da obeležim kola. Kao da bi mi to pomoglo. Program u Kninu namerno počinje prerano, te naroda nema mnogo. Atmosfera je svečana i stroga. Obezbeđenje, mnogo zastava, redovi vojnika u bezbroj različitih uniformi, crne limuzine, dostojanstvena predsednica proračunatog poluosmeha i mnogo opuštenijih premijer, veterani u kolicima, odlikovani generali...

Ulazim u pres kombi i sedam između glasnih branitelja koji imaju želju da daju "ekskluzivnu izjavu", a kad me pitaju odakle sam, u šali šapućem: iz Beograda. Pa što tako tiho, prolomi se, mi smo za ljubav i mir. Zatim eksplozija humora: znaš li šta su transformersi – došli su na tenkovima, a otišli na traktorima; što to vi Srbi, kad već slavite sve svoje poraze, ne slavite sa nama i "Oluju", i slično praćeno seksističkim "dosetkama" na koje se ne usuđujem da se ne nasmejem. "Hrvatski san", pisalo je u "Slobodnoj Dalmaciji" za avione F16. "E, jeste, probudim se svako jutro i baš pomislim da mi trebaju 30 godina stari izraelski avioni", kaže koleginica, "a nisu još ni kupljeni, za sada su pozajmljeni za ovu priliku". Premotava snimke na foto-aparatu: " Ma, evo je, podigli su zastavu 'Za dom spremni' na tvrđavi. To sam promašila, a možda sam podsvesno baš to tražila.

U međuvremenu, neko je pomenuo da je više ljudi otišlo iz Knina u poslednjih godinu dana nego za vreme rata. Mrtav grad, cela Krajina, sve je samo parada na taj dan u godini. Za neke od meni bliskih ljudi i dalje je zavičaj iako nemaju pravo na penziju koju su tu zaradili, niti će ikad dobiti staru kuću nazad. ¶

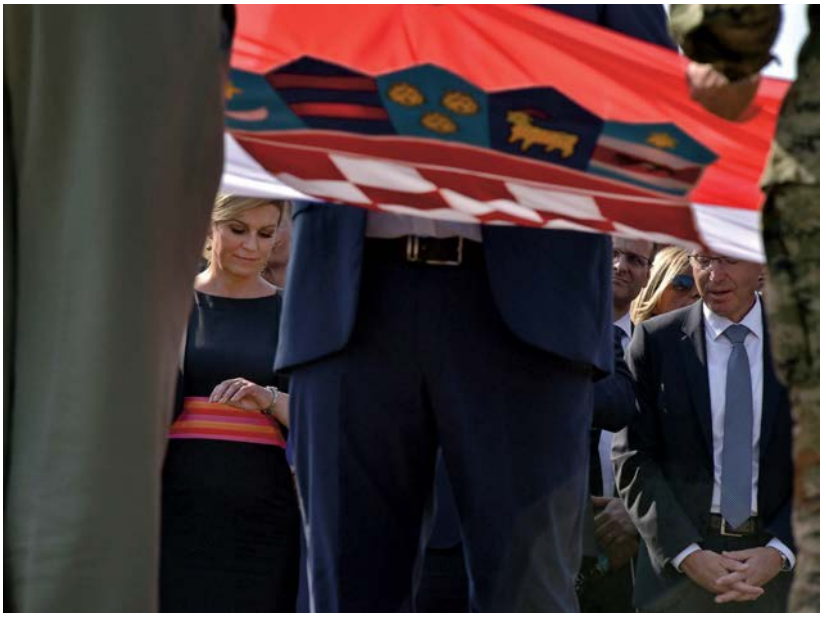
Tekst i fotografije: MARIJA JANKOVIĆ

KNIN, 5. AVGUST 2018: Vojska, premijer, predsednica, invalidi i još ponešto...

Nišvil džez festival

OD GERETA

Desetodnevni praznik dobre muzike, pod imenom Nišvil džez festival, održava se pune 24 godine. Tokom njega, sva letnja vrelina grada Niša bude okupana zvucima džeza, bluza, fanka i raznih drugih muzičkih pravaca u fuziji s džezom. Britanski "Gardijan" je 2016. uvrstio Nišvil u deset najboljih džez festivala u Evropi, a na njemu su do sada nastupala svetska imena kao što su Solomon Berk, Mango Džeri, Hans i Kendi Dalfer, Miša Blam, Duško Gojković, Šaban Bajramović... Ovogodišnji festival je trajao od 3. do 12. avgusta i imao je više od 250 programa na 20 bina, sa pratećim filmskim, pozorišnim, likovnim i književnim sadržajima, a posetilo ga je oko 200.000 ljudi

Kroz senovitu kapiju niške tvrđave, na glavnom ulazu, tiskaju se zajedno posetioci i muzičari. Zvuk je svuda – trešti iz kafića na tvrđavi, ali skoro da se ne čuje od bubnjeva i saksofona na glavnoj bini, od muzike na otvorenoj sceni, od mladih muzičara koji raštrkani po tvrđavi svira-ju za prolaznike, od DJ-eva koji puštaju muziku na livadi duboko unutar tvrđave i od svih koji u toj gunguli pokušavaju da razgovaraju. Na tri bela štanda skupila se mala grupa ljubitelja stripa, u tzv. Striparnici, gde se prodaju dugačke strip-priče sa lepim, masnim koricama, njuškaju sveže štampane knjige i razmenju-

DO KINGSA

Foto: FoNet/Kostadin Kamenov

Gypsy Kings ft. Paco Baliardo

ju fascinacije. U jednom delu parka načičkani su kiosci sa hranom – miriše na roštilj, pecivo, belmuž koji se kuva (slani južnjački specijalitet od mleka), krofne, kokice i prosuto pivo. U bekstejdžu užurbano i bučno. Muzika je uglavnom sjajna, a publika glasna i razigrana. Pravi festivalski ugođaj.

Filmski program ovogodišnjeg Nišvila otvorio je film Toma Volfa "Marija Kalas", a pratio ga je nastup grupe Lajbah u nedelju, 5. avgusta. Prikazan je film "Liberation Day", povodom (Lajbahovog) prvog rok koncerta održanog u Severnoj Koreji. Kod niške džamije grupa likovnih umetnika stvara u okviru likovne kolonije "Art to go jazzy". U nekoliko kafea u centru grada po čitav dan pušta se samo džez.

SAV TAJ DŽEZ

Džez nije lep samo kad se sluša, već je interesantan i kad se posmatra. Pijanisti obično sa sobom nose velike, debele šarene peškire koji se ne slažu ni uz šta, ali »

Nagrada za životno delo

Istaknuti džez muzičar, bubnjar Lazar Tošić dobio je Nagradu za životno delo koju Nišvil džez festival dodeljuje svake godine. Tošić, čija je muzička karijera započela 1955, smatra da je najznačajniji profesionalni domet ostvario svirajući sa sekstetom Marković–Gut, u kojem su nastupali Stjepko Gut, Dimo Mitrović, Mića Marković, Mika Zlatković, Miša Krstić i Miša Blam.

spasavaju od proklizavanja po dirkama. Tu su i saksofonisti i klarinetisti koji neprestano oblizuju usta, ali i pevači koji listom pobegnu sa bine odmah posle nastupa. Na glavnoj festivalskoj bini – Earth and Sky Stage – između 9. i 12. avgusta nastupilo je 25 bendova iz Evrope, SAD, Rusije i Kine. Zvezda prve večeri bio je saksofonista i klarinetista Keni Geret, koji je ovog puta svirao na saksofonu, a kojeg je "Njujork tajms" proglasio najznačajnijim saksofonistom svog vremena posle Čarlija Parkera. Bila je tu i svetski poznata vokalna džez grupa The Manhattan Transfer, koja je dobila čak 10 nagrada Gremi i koja je na ovogodišnjem festivalu prvi put nastupila na prostoru bivše Jugoslavije. Zatim, Liza Simon, ćerka legendarne pevačice Nine Simon. Najposećeniji je bio nastup francuskog sastava Gypsy Kings sa Pakom Balijardom, za koji se i te kako tražila karta više.

U nedelju popodne, na njihovu tonsku probu došlo je dvadesetak ljudi. "Bubnjar im nije džipsi", razočarano komentariše jedan čovek. "Ali ovaj pevač ima minđušku", dodaje, sa primesom zadovoljstva što je uspeo da pronađe barem jedan "pravi, džipsi" detalj. Dok se članovi benda, uglavnom svi mladi, nameštaju, doštimavaju i sviraju, čuveni Pako Balijardo, jedan od osnivača Kingsa još 1978, sedi u zadnjem delu bine i deluje umorno i nezadovoljno. Na otprilike polovini probe, uzima gitaru u ruke koliko da mu podese instrument, a onda se vraća na stolicu i sa kiselim izrazom lica čeka da se sve završi. Ima šezdeset i jednu godinu, i negde kod četvrtog izvođenja pesme "Bamboleo", koju bend energično svira, Balijardo odaje dubok utisak da mu je svega dosta. Gunđa nešto na francuskom i silazi sa bine. Pred ulazom u festivalski prostor, ljudi se raspituju da li je ostalo karata za poslednje festivalsko veče. Vrela je letnja nedelja, ostatak grada je prazan, nema čak ni mladih džez muzičara koji umeju da u bilo koje doba dana za-

Liza Simon Foto: FoNet/Kostadin Kamenov

sviraju na trgu i u glavnoj ulici. Nedaleko od tvrđave, u zgradi Niškog simfonijskog orkestra, grupa mladih ljudi provodi oko šest sati dnevno na muzičkim radionicama koje vode festivalski izvođači.

GOVORITI DŽEZ

Saksofonista Vejn Ekoferi, profesor na Univerzitetu Jejl, koji je na ovogodišnjem Nišvilu nastupio sa sastavom The Black Art Jazz Collective, sedi na ivici male bine Niškog simfonijskog orkestra zastrtoj crvenim draperijama i priča o tome kako je učio da svira. "Sa džezom – sa muzikom uopšte – to je kao kada dete uči da govori", kaže Ekoferi. "Ako želite dobro da svirate, a naročito džez koji je u velikoj meri improvizacija i vaš lični izraz, morate mnogo da slušate da biste stekli određeni vokabular". Ekoferi kaže da je odrastanje uz muziku kao i učenje jezika, i da se pojmovi o muzici usvajaju spontano, kao kada dete koje raste u sredini u kojoj se govori određeni jezik sluša, a onda neminovno progovori taj jezik. "Isto tako, kada pažljivo slušate, možete da čujete

Koliko košta festival

Budžet ovogodišnjeg Nišvila bio je 63,5 miliona dinara. Grad Niš finansirao je festival sa 25 miliona dinara, Ministarstvo kulture sa 5,3 miliona i Ministarstvo turizma sa 3,5 miliona. Među ovogodišnjim donatorima bila je i Ambasada SAD, koja je, prema rečima direktora festivala Ivana Blagojevića, "dala više nego sve ambasade zajedno prethodnih godina". Ove godine Nišvil nije imao generalnog sponzora.

i zvuk jednih muzičara u svirci drugih. U imitiranju nema ničeg lošeg, tako svi učimo. Veliki muzičari, međutim, postanu oni koji uspeju da izgrade svoj originalni izraz." Muzika je za Ekoferija, baš kao i jezik, vrsta kulturnog nasleđa koje su muzičari u obavezi da prenesu mladima. "Na neki način, podučavanje muzici je čin prijema u porodicu. Deca prenose štafetu dalje, i ne mislim samo na potomke u pravom smislu. Meni su moji mentori pomogli da 'progovorim džez'." Ekoferi je naglasio da "ima i stvari koje čovek jednostavno mora da uradi sam za sebe – to su izgrađena tehnika, disciplina vežbe, postepeno povećavanje dubine kojom možeš da udahneš, kontrolisanje izdaha..." Vežba je svakodnevna, četiri do osam sati dnevno. Veća trema – više vežbe. Zvuk se polira dok se ne pročisti, do savršenstva. Instrument se čisti posle svakog vežbanja. Za koncert se oblače košulja i na crtu ispeglane pantalone. Džez je, dakle – kompleksan zvukovno-vizuelni jezik, on je kontekst u kojem se visoko cene individualni izraz i dobra tehnika, koja – što je bolja – dolazi sa većom ličnom slobodom. Sloboda je, verovatno, vrednost koja se ceni više od bilo čega. "Imate mnogo načina da imrovizujete, vi treba da odaberete kako ćete", zaključuje Ekoferi svoju radionicu. "A onda da sa tim postupate odgovorno, i ljudi će to prepoznati".

POSVETA MAJCI

Ove godine navršilo se 85 godina od rođenja američke pevačice, kompozitorke i aktivistkinje za ljudska prava Nine Simon. Njena ćerka jedinica, Liza, objavila je 2008. godine album posvećen majci – "Simone on Simone". Liza Simon, koja je počela da peva u četrdeset šestoj, karijeru je potpuno usmerila na promovisanje dela svoje majke, a sopstveni muzički izraz kao da je dugo tražila. Bez obzira na sveprisutnu uspomenu na Ninu Simon, Liza kao da nije ništa manje zvezda – samo je pomalo neobična za zvezdu: vrlo je neposredna, otvoreno je tužna, u njenom nastupu ima elemenata joge. Glas joj je moćan i divan, ali ne peva najveće hitove svoje majke. Valjda se u neke stvari ipak ne dira. Pred Lizin izlazak, na scenu se postavlja okrugli stočić na kojem su crveni neseser, ružičasti peškir, dve flaše vode i termos. Ona izlazi drhtava, velikih vlažnih očiju, kreće se polako, diše upadljivo, puno i duboko, a na početku peva lagane pesme, da bi se do kraja nastupa razigrala toliko da je sišla u publiku, toplo pružala ruke prema ljudima i đuskala u masi na opšte oduševljenje. Ispraćena je ovacijama, a od publike se pozdravila jednim jogi *namaste* – naklonom i sklopljenim dlanovima.

"Vežba je svakodnevna, četiri do osam sati dnevno. Veća trema – više vežbe. Za koncert se oblače košulja i na crtu ispeglane pantalone", podučavao je saksofonista Vejn Ekoferi na ovogodišnjem Nišvilu

U intervjuima koje je davala pre desetak godina, posle prvog albuma, često je govorila o komplikovanom odnosu koji je imala sa svojom majkom, o svađama i fizičkom kažnjavanju. Danas kao da joj je to manje važno: "Svi imamo dobra i loša iskustva sa svojim roditeljima, i svi, bez obzira na to, volimo svoje roditelje", ispričala je za "Vreme" Liza Simon. "Kada oni više nisu živi, mi smo jedino što ostane od njih. Moja majka je živela dinamično, mnogo se žrtvovala i nije uvek bilo lako. Nosim njeno nasleđe sa ponosom, radošću i velikom ljubavlju, koja je oduvek bila tu. Volela me najbolje što je umela".

NEKI NOVI KINGSI

Vrhunac festivala koji su svi nestrpljivo čekali bio je nastup Gypsy Kings, u nedelju, poslednjeg festivalskog dana. Od benda, koji je osnovan pre 40 godina, kao da nije ostalo mnogo, ali zvuk je i dalje dobar, autentičan i blizak onome što se može čuti na studijskim snimcima. Stil izvođenja, baš kao što je objasnio američki saksofonista Ekoferi, može da se nauči i prenese na sledeću generaciju, a dokaz tome upravo je bend koji je na Nišvilu nastupio pod nazivom Gypsy Kings ft. Paco Baliardo. Uglavnom mladi momci svirali su hitove poput "Bamboleo", "Volare", "Montanja" i "Bem Bem Maria" i uspeli da ostanu verni zvuku. Među publikom je, međutim, bilo razočaranih što se iz originalnog sastava pojavio samo Pako Balijardo, a onda još više razočaranih kada su saznali da su Kingsi u sastavu Nikolas Rejes i Tonino Balijardo, istog dana kada se koncert održavao u Nišu, nastupali u Kalgariju, u Kanadi. Kulminacija nezadovoljstva dogodila se posle druge pesme, kada je jedan od mladih muzičara publiku pozdravio sa: "Good evening, Russia". Bez obzira na sve – na koncertu je bilo krcato, igralo se, pevalo i zviždalo isključivo u znak pozdrava i zadovoljstva. Kingsima je dodeljen festivalski Gran pri – Nagrada "Šaban Bajramović", koja se svake godine dodeljuje za fuziju džeza sa drugim muzičkim pravcima. U ritmu izvođenja tih hitova, Kingse su na kraju sa scene ispratile Crne mambe – orkestar koji je svojevremeno osnovao Šaban Bajramović, deset godina od smrti i dalje neprikosnovena domaća legenda kako romske muzike tako i Nišvila. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Najveća zvezda u

Mnoge(i) bi da budu kao ona: zanosna, moćna, sposobna, bogata, sveprisutna, željena... kao Madona Veronika Čikone, kojoj je danas rođendan

Uticaj koji je Madona ostavila svojim spotovima na savremeno društvo a pre svega na žensku populaciju, u televizijskim okvirima je nemerljiv, i može se porediti samo sa Spilbergovim i Lukasovim bioskopskim blokbasterima. Generacije žena, devojaka i devojčica počele su da kopiraju njen način ophođenja s ljudima, stil oblačenja, imidž i odnos prema seksu.

"Ako sve što radim shvatite ozbiljno, to ima da vas užasne", rekla je, unapred ironizujući svaki budući pokušaj analize svog rada. Ipak, danas 16. avgusta, na njen 60. rođendan, pokušajmo upravo to na primeru nekoliko njenih čuvenih spotova.

Like A Virgin
produkcija: Sajmon Filds
režija: Meri Lambert

U prvim kadrovoma Njujork noću pretapa se u Veneciju. Madona igra u gondoli dok prolazi ispod venecijanskih mostova, uvijajući se izazovno pred kamerom koja je snima iz donjeg rakursa. U ušima su joj pentagramske (Lucky Star) minđuše koje označavaju sreću u braku, dok joj golemi krst visi i oko vrata i oko pasa. Na scenu stupaju njen dragi sa maskom lava i pravi-pravcati lavovi. Dragi je nosi u naručju do ljubavne postelje, a lavovi su tu ne samo kao simboli Venecije, već i kao univerzalni simboli moći i najviše vlasti, simboli sunca i zlata, prodorne moći svetlosti, ali i kao simboli instinktivne nekontrolisane snage nasilnosti i nestrpljive gladi, u ovom slučaju seksualne. U bretonskim narodnim pripovetkama lav je čuvar tajanstvernog dvorca ili praga kome je teško prići što se u spotovskoj priči *Like A Virgin* uklapa u devičanstvo kao čedni prag nevinosti. Lavovo plaženje jezika u krupnom planu, u montaži ponovljeno tri puta u ritmu pesme, je aluzija na kunilingus.

Ovaj spot pun nedvosmislenih erotskih aluzija, kao Madonin prvi No1 hit, imao je izuzetan uticaj na potonju industriju zabave pa se reference na njega mogu naći od introa Tarantinovog filma *Ulični psi*, preko *Mulen ruža* Baza Lurmana do očigledne inspiracije za spot *Catch You* Sofi Elis Bekstor koji je sniman na gotovo identičnim lokacijama i u istom stilu.

Material Girl
produkcija: Šeron Orek
režija: Meri Lambert

Odmah na početku, spot sugeriše kako treba doživeti Madonu: "*(She is) major star the biggest star in the Universe right now as we speek*". Sledi koreografija identična onoj koju izvodi Merilin Monro dok peva *Diamonds are the girls best friends* u filmu *Muškarci više vole plavuše,* kao Madonin omaž Merilin Monro. Tokom spota prepredeni producent osvaja Madonu predstavljajući joj se kao siromašni obožavalac, a Madona odgovara: "*Only boys that save their pennies make my rainy days*". Dok peva, Madona zavlači ruku u džep pantalona igraču do sebe, te je dvosmisleno da li misli na *pennies* (novčiće) ili na penis, a što se naravno (uz dvosmislenost glagola *make*) odlično uklapa u njen panseksualni diskurs. Nakon što završi sa svojom M.M. plesnom inpersonacijom, sačekuje je producent ispred studija. Spot se završava njihovim poljupcem u kolima kroz kišom orošenu šoferšajbnu.

Like A Prayer
produkcija: Orek Nejlor
režija: Meri Lambert

Ovaj spot je važna prekretnica u Madoninoj boj-toj karijeri. Ona se ljubi sa crncem, ljubi mu noge – što je aluzija na scenu iz Dali–Bunjuelovog drugog šok filma *Golden Age* u kojoj devojka sisa palac kamenoj statui. Narativ spota je sledeći: Madona je tajni svedok ubistva mlade belkinje koju je usmrtio belac a za njegov zločin je optužen crnac koji je, u stvari, hteo da joj pomogne. Našavši sklonište u obližnjoj crkvi koja je u snolikoj spotovskoj transpoziciji čas crkva, čas policijska stanica u kojoj ona svedoči u crnčevu korist, a čas pozorišni podijum,

univerzuma

Foto: Katerina Sulova / CTK via AP

Madona predstavlja tri lica Svete majke crkve. U jednom trenutku se u alegoriji gubljenja nevinosti samopovređuje nožem dobijajući pritom krvave posekotine na dlanovima – mestu Isusovih rana. U narednom kadru ona sladostrasno ponire sa neba u ruke crnkinje dok stihovima povlači paralelu između vođenja ljubavi i molitve, upoređujući klečenje pri molitvi i klečenje pri felaciji: "*When you call my name it's like a little prayer I'm down on my knees you know I'll take you there In a midnight hour I can feel your power..*" Paralelno sa početkom prikazivanja ovog spota, pesma *Like A Prayer* upotrebljena je u reklami za pepsi – čija je marketinška kampanja od najranijih dana fokusirana na crnačko tržište. Reklama, u čijem je spotu Madona povučena, osim što ljubi crnčeve noge i igra među zapaljenim krstovima Kju Klus Klana. Nedugo potom, spot je anatemisao i poglavar Rimokatoličke crkve papa Jovan Pavle Drugi, što spotu donosi neverovatan publicitet. »

Tako ova pesma (a i spot), ne bez duga papi, postaje No 1 hit i ostaje među 10 najprodavanijih singlova svih vremena u Ginisovoj knjizi rekorda.

Cherish
produkcija: Šeron Orek
režija: Herb Rits

Spot je omaž filmovima *Odavde do večnosti* i *Sirena u Njujorku* gde Madona strasno opšti sa nadolazećim plimskim talasima koji joj se uvlače pod kratku crnu mokru haljinu. Simbolička značenja vode mogu se svesti na tri dominantne teme: izvor života, sredstvo očišćenja i središte obnavljanja. Spot je crno-beli. U krajoliku plaže nalik na Kapri su polu-deca polu-delfini (delfin je simbol preobražaja) tj. sirene, Madona se ljubi. Kako su sirene odvajkada simbol opasnosti plovidbe i same smrti, ovo Madonino veselo grljenje i ljubljenje sa sirenama kraj vode, kao simbola obnavljanja, dobija nimalo šaljivu metafizičku dubinu koja govori o prihvatanju smrti sa verom u novo rađanje.

Oh Father
produkcija: Viki Nils
režija: Dejvid Finčer

Klip je crno-beli. Koncipiran je kao frojdovska reminiscencija Madoninog nesrećnog detinjstva uz flešbekove na majčinom grobu. Početak je poput pogleda kroz prozor u filmu *Građanin Kejn*: kroz prozor sobe u kojoj maloj Madoni umire majka, vidi se pahuljama zavejan proplanak. Madona je se seća sa ustima zašivenim kao na plakatu za Bunjuelov film *Taj mračni predmet želja*. Sledi scena u kojoj odrasla Madona spava pokraj oca uz kratku refleksiju elektrinske želje za smrću majke da bi se zauzelo njeno mesto u očevoj postelji. Zbog toga je izjeda griža savesti, te u skladu s tim, u krupnom planu Madona prima šamar. Na kraju, nakon sedenja u ispovedaonici greha, Madona koja je čas odrasla sa senkom devojčice, čas devojčica crvenih cipelica iz bajke koja pleše na majčinom grobu, uspeva da prihvati realnost oko sebe i sebe u njoj.

Finčerov spot kao san o grobu otkriva postojanje unutrašnjeg groblja potisnutih želja, što je učestala tema Madoninih pesama. Grob je mesto metamorfoze tela u duh ili mesto ponovog rođenja – preminula majka u ovom spotu je istodobno i ona koja ljubi i ona koja je zastrašujuća. Fizička smrt Madonine majke nije i njen kraj, majčin život se nastavlja u Madoninoj podsvesti. U realnosti, uzevši majčino neobično ime za svoje umetničko, Madona povlači znak jednakosti između života i smrti, što Finčer naglašava grobom kao mostom između dva sveta.

Rain
režija: Pol Mek Pejden

Ovo je spot o snimanju samog spota u tradiciji Felinijevog filma *Osam i po*. Audiovizuelni refren pesme je kao i naslov spota – kiša. Ona je svuda. Madona, s kratkom crnom kosom, u taj kišni dan snima ovaj spot u spotu. među Japancima. Dok mazi mikrofon, iza nje se nalazi njena velika autoreferentna slika. Dok Madona sa partnerom uvežbava ljubljenje, unaokolo popuštaju ventili za vodu. Madona se otkriva i pohotno kisne na kiši poput Danaje očekujući da je Zevs oplodi u vidu zlatne kiše. Kišobrani ostalih simbolički znače bojažljivo odbijanje principa oplodnje – bila ona materijalna ili duhovna. Traženje zaštite pod kišobranom beg je pred stvarnošću i odgovornošću. Pod kišobranom se savija što se tumači kao nedostatak dostojanstva nezavisnosti i životnog potencijala. S obzirom da svi prikazani Japanci nose kišobrane, nasuprot Amerikanki Madoni koja ga nema, ovaj spot bi se mogao okarakterisati i kao stilizovana ali gruba kritika japanskog društva zakrivenog kišobranom njihove tradicije nasuprot američke progresivnosti i otvorenosti.

Madona, iako jeste prva pop pevačica koja je (u martu 2008) uvedena u Rock'n'Roll Hall Of Fame, i sama je svesna da karikaturalnim predimenzioniranjem uloge seksualnosti u društvu ne čini ništa revolucionarno: "Htela bih da budem kao Gandi, Luter King i Lenon al bih opet za razliku od njih htela i da budem živa." Istina, Madona Veronika Čikone referirajući na sliku Fride Kalo *Moje rođenje* koju je za basnoslovnu svotu kupila i na kojoj je Frida predstavila mučnu scenu krvavog rađanja same sebe, kaže i ovo: "Ja sam sama svoja slika. Ja sam sama svoj eksperiment. Ja sam sopstveno umetničko delo." U tom kontekstu je razumljiva njena odluka da svoje ime Luiza Čikone zameni sa majčinim – Madona, i da mu na ceremoniji krizme doda još jedno – Veronika, ime žene koja se po Novom zavetu nije plašila da istupi iz gomile i Isusu na putu za Golgotu obriše lice. Tako u svom imenu poseduje slike prve i poslednje žene koje su imale fizički kontakt sa Isusom. Samim tim, nedvosmisleno se postavlja kao alfa i omega ženstvenosti, ali i alfa i omega žene u muzici uopšte. ¶

MLADEN KALPIĆ

Tomaš Stanko (1942–2018)

Svetska džez scena, naročito *free jazz*, ostala je bez svog istaknutog muzičara i kompozitora

Foto: wikipedia

Govoreći o svom prijatelju i učitelju Kšištofu Komedi, Stanko je rekao: "Da bi se bilo džez muzičarem, treba biti sazdan od perja, ali imati kožu slona." U toj oksimoronskoj udaljenosti između mekoće i istrajnosti, stvarao je svoju muziku sedam decenija, do 29. jula ove godine i sam Stanko. Poznat je bio pre svega po svojim "dugim notama", tim dugim, držanim tonovima i samosvojnom, suzdržanom sviračkom stilu u kojem nije bilo namerne i preterane blagoglagoljivosti. Zbog toga su ga mnogi džez kritičari upoređivali sa Majlsom Dejvisom i njegovim tako dobro znanim melodijskim poentama. Ipak, kod Stanka nikako ne treba zanemariti kontekst njegovog umetničkog odrastanja u Poljskoj, odnosno poznanstva i saradnje sa Komedom od koga je, kako to kaže, naučio šta je to "jednostavnost", ali i mogućnost da se tradicija stopi sa nečim drugačijim i novim.

Jednostavnost je, naravno, jedna od težih kategorija u umetnosti, pa i u džezu. Ona je, kada se desi u muzici, proizvod velikog učenja, mnogih pokušaja stalnog traženja sopstvenog zvuka, istraživanja tehnike koje odgovara stanju tela sviračke kilometraže i kompozitorske neustrašivosti da se zapisano revidira i obriše. U tom smislu, Stanko je deset godina radio na novoj abažuri kada je promenio zube svirajući neprestano, dok je gledao na televiziji sapunice, fudbal ili tenis, deljući i razvijajući svoj epigramski stil. Tek, taj supstrat, esencija, to što zovemo jednostavnost, poput Majlsovih poentiranja, veliki je napor u muzici kakav je džez u kojoj se ekstrovertna bravura očekuje.

Ipak, Stanko je u tom smislu bio potomak velikih baladera kul džeza, ali i jednog od najtradicionalnijih trubača američkog svinga Baka Klejtona, koji nikada nije svirao "suviše". Od njega je Stanko, kako kaže, naučio "prljavi zvuk", ali i način da koristi karakterističnu produvanu, metalnu boju trube, koja je ipak miljama udaljena od Majlsove kristalne, nežne, oble boje. U tom smislu, Stanko je uspeo da stvori zvuk koji se odmah prepoznavao kao njegov, ali i kao jedan od kamena temeljaca savremenog evropskog džeza, odnosno onoga što zovemo ECM zvuk, vezan za produkcijsku estetiku kuće ECM i njenog osnivača Manfreda Ajhera. Stanko je, naime, od legendarnog albuma "Balldyna" iz 1975. godine redovno objavljivao za ovog nemačkog izdavača. I to u raznim postavama, od kojih su u proteklim decenijama najuspešnije kvartet sa poljskim muzičarima Marćinom Vasilevskim, Slavomirom Kurkijevičem i Mihalom Miškijevičem sa početka dvehiljaditih, koji će kroz saradnju sa Stankom stasati u vedete novog poljskog džeza. Potom, kvintet sa skandinavskim muzičarima među kojima je danas popularni danski gitarista Jakob Bro, sa kojim će snimiti vrhunski album "Dark Eyes" 2009. godine i konačno njegov "Njujorški kvartet", sa kojim će raditi poslednjih godina i objaviti svoja poslednja izdanja – dvostruki album "Wislawa" i prošlogodišnji "December Avenue".

Stankov umetnički i životni put možemo definisati kao stalnu potragu za slobodom u džezu. Kako se navodi, njegova grupa iz pedesetih "Jazz Darlings" bila je jedna od prvih fri džez postava u Evropi, ali iako je Stanko bio vezan za modalni džez Džona Koltrejna, za ostvarenja Orneta Kolmena ili Sesila Tejlora, on sam nikada nije napustio tonalne melodijske konture ili harmonske progresije, već je u stvaralaštvu ovih umetnika koji su definisali fri džez (*free jazz*) tražio podršku za umetnički stav da umetnost mora biti pobunjenička i tragalačka, a ne fiksirana i okoštala. Kako je sam to rekao, fri džez je za njega bio filozofija i način života, kao što je improvizacija za njega bila najvažniji element džeza, jedna vrsta zavisnosti, nasušne potrebe da se iznova predaje procesu neposredne i trenutne kreativnosti, koja nastaje u toj neverbalnoj razmeni muzičara u toku oslobođenog sviranja.

Kada funkcioniše, improvizacija je čudesan trenutak za muzičare: osećaj istovremenosti, deljenja i najneposrednije bliskosti koja uvažava svačije iskustvo. Džez jeste drugo ime za toleranciju i prihvatanje razlika, mogućnosti da se odlični njujorški mejnstrim muzičari poput Džeralda Klivera ili Davida Virelesa stope sa sporim, opuštenim, meandrirajućim, lirskim sanjarenjima Stankove trube utopljene u istočnoevropsku setu, daleki prizvuk folklorne balade i pučke litanije. Sloboda poljskog džezera jeste, sa jedne strane, ona apstraktna sloboda koju su sanjali džez muzičari iza gvozdene zavese slušajući američke džez muzičare kao predstavnike tog sna, istovremeno nesvesni svih ograničenja rase i klase, kroz koja su prolazila realna tela afroameričkih muzičara. Taj krik slobode je bio impuls za neku umetničku pobunu, stapanje tradicija, pomeranje granica, kojima je Stanko uvek ostao veran, ne pristajući na okoštavanje i formalizam. U tom smislu, nije ni čudo što je, barem za potpisnicu ovih redova, jedan od najpotresnijih albuma Tomaša Stanka bio upravo onaj posvećen Vislavi Šimborskoj, za koju je džezer 2009. u operi u Krakovu, dok je pesnikinja čitala, izvodio kratke zvučne komentare i interludijume.

Po njenoj smrti snimio je dvostruki album u kojem je svoju poetiku tiho isprepletao sa poezijom Šimborske, koja romori u tišini, neizrečena, ali i prisutna, stvorivši čudesni amalgam jednostavnosti i drske slobode, treperavog perja i izdržljivosti kože, usamljene pesme i zajedničkog ushićenja. ¶

KSENIJA STEVANOVIĆ

Stvarnost fikcije (i obratno)

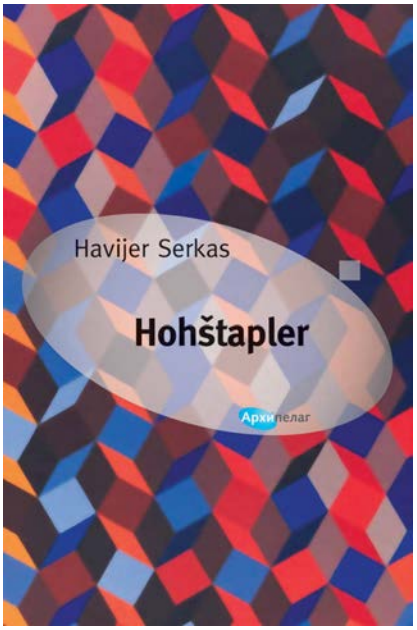
Havijer Serkas, *Salaminski vojnici*, Arhipelag, 2017; *Hohštapler*, Arhipelag, 2018, prevod Biljana Isailović

Na početku svojih *Sto godina samoće* izvodi Gabriel Garsija Markes pukovnika Aurelijana Buendilju na streljanje, da bi se, nešto kasnije, čitalac zdravo iznenadio kada zatekne pukovnika živog. Majstorski se u svome remek-delu poigrao Markes našim očekivanjima: nigde, naime, nije kazao da pukovnik i jeste streljan. Havijer Serkas pak u *Salaminskim* je *vojnicima* otišao korak dalje: pošto nas najpre obavesti da je Rafael Sanćes Masas streljan – ne, dakle, da je izveden na streljanje, nego streljan – potpuno ćemo ostati zatečeni i zbunjeni kada streljani Masas nastavi da se pojavljuje u romanu i da se ponaša kao da nije streljan. A jeste. Jedino što nam pisac nije kazao da Masasa nijedan mitraljeski metak republikanske španske vojske, tog januara 1939. godine, nedaleko od Barselone, nije okrznuo. Izbušili su mu kuršumi pantalone i kožuh, ali njegovo telo nisu dotakli. No, to je tek jedno od iznenađenja koja nas očekuju u *Salaminskim vojnicima*. Drugo je što Masasa, koji kroz kišu tanadi beži sa stratišta i skriva se u nekoj jaruzi, samo nekoliko minuta kasnije pronalazi mladi republikanski vojnik, podiže pušku i cilja na njega, ali ne povlači oroz. Na taj način Rafael Sanćes Masas, osnivač španske falange, fašista, ministar u vladi diktatora i masovnog ubice Fransiska Franka, jedan od najzaslužnijih likova za početak građanskog rata u Španiji 1936. godine, novinar i ne tako rđav pisac, u istome danu dva puta čudom preživljava, a godinama posle svoje (prirodne) smrti, u demokratskoj i procvaloj Španiji (koja se uglavnom pravi kao da nije provela sramnih tridesetak godina pod fašističkom diktaturom), svojom složenom sudbinom privlači pažnju pisca Havijera Serkasa. Kada svojoj prijateljici saopšti da hoće da napiše roman o Masasu, ona mu odvrati pitanjem: "Ali zašto bi pisao o tamo nekom fašističkom šljamu, a ne, recimo, republikanskom junaku?", što je dilema koja snažno obeležava Serkasovo delo. Doduše, postoji tu izvesna hotimična dvosmislenost. Kome se, zapravo, piščeva prijateljica obraća: junaku romana koji piše knjigu o fašističkom smeću, ili piscu romana? Junak, naime, koji kaže za sebe da je slab pisac (ali je dobar novinar), želi da napiše istiniti roman, zasnovan na dokumentima i svedočanstvima iz prve ruke, roman bez fikcije. Ali to kaže junak romana, ne sam pisac, sve i da su pisac, Havijer Serkas, i njegov junak koji se zove isto kao i pisac – jedan lik. Najzad, zašto bismo piscu verovali na reč?

PISAC I ISTORIČAR

Upravo se na granici stvarnog i fiktivnog odigrava drama *Salaminskih vojnika*, što, samo po sebi, ne bi vredelo pominjanja – jer svi veliki romani odigravaju se na toj granici – da sam junak taj motiv ne uvodi u priču i na njemu jaše. Priču o Rafaelu Sanćesu Masasu Serkas sastavlja upravo onako kako bi je sastavljao svaki učeni i savesni istoričar, dakle prekopavajući arhive, tragajući za dokumentima i pričajući sa dostupnim svedocima, ali za razliku od istoričara on u priču uvodi i sebe, istraživača. Istoričar nas uglavnom ne obaveštava o tome kako traga za svedocima, u kojima kafeima sedi, kako izgledaju njegovi sagovornici, šta vole da piju i kakav je njihov psihološki profil. Pisac pak sve to ubacuje u priču, govoreći usput o svojim usponima, padovima i sumnjama, o tome kako je ostao bez posla i zašto se razveo ("dozlogrdilo joj je da plaća moje račune, uključujući i račun za sahranu mog oca"), obaveštava nas da se kvalitetno pojebao s lokalnom medijskom zvezdom prekratke suknje i predugih štikli, te da se možda zaljubljuje iako ona vozi kao kamikaza i nije baš njegov tip. Ali to su spoljašnje razlike. Ono najbitnije jesu dileme koje prožimaju pisca i koje on deli s čitaocima, a ako dileme kod istoričara i postoje on će nastojati, pozivajući se na pravila žanra, dakle na naučnu objektivnost, da ih skrajne. Havijera Serkasa, junaka romana *Salaminski vojnici* Havijera Serkasa, muče silne dileme, počev od toga da zašto bi uopšte pisao o nekom fašističkom smradu, preko toga kako razumeti čoveka koji, u političkom i moralnom smislu, oličava upravo ono čega se pisac gadi, sve do sumnje u sopstveni spisateljski talenat. Utoliko je u ovoj knjizi punoj naglih skretanja, jedno od najvećih iznenađenja piščev susret sa Robertom Bolanjom koji, u tom trenutku već smrtno bolestan, živi u okolini Barselone. Sa uvođenjem Bolanja u priču osetljivi će čitalac, ako je uopšte poverovao piscu da tu postoji igra između stvarnosti i fikcije, potpuno da se prepusti toku jezika, jer savršeno nije bitno da li (i koji) Serkas *zaista* sreće Bolanja (i kog Bolanja): istina romana ionako nije izvan samog pisanja. Upravo zato što postaje lik, Bolanjo je više od stvarnosti. Čilenski pisac i Serkas počinju da se druže, čitamo nekoliko lepih i pametnih razgovora, te će pripovedač, koji već lagano odustaje od romana – jer, svemu uprkos, ne nalazi dobar razlog da objavi knjigu o fašisti Masasu – dobiti ideju kako da oživi svoju priču, da joj dâ razlog: zahvaljujući Bolanju i sticaju vrlo složenih okolnosti kreće pisac u potragu za republikanskim vojnikom koji je Masasu poštedeo život.

Ta potraga i novi lik daju razlog Serkasovom pisanju.

Ne hoteći da čitaocu otkrijemo sva iznenađenja *Salaminskih vojnika* (objavljenih 2001. godine) – naime kako teče i kako se završava potraga za vojnikom koji je odbio da ubije neprijatelja – sasvim prirodno prelazimo na *Hohštaplera* (iz 2014. godine), roman koji je, po dubinskoj unutrašnjoj strukturi, svojevrsni nastavak prethodnog.

ŽMURKE S PROŠLOŠĆU

Enrik Marko, dugogodišnji, energični i cenjeni predsednik velikog španskog udruženja preživelih logoraša Prijatelji iz Mathauzena, nikada nije bio u nacističkom logoru. I ne samo to. U nacističku Nemačku nije bio deportovan kao protivnik fašističkog režima, kako je tvrdio, već je dobrovoljno otišao da bi izbegao služenje u Frankovoj vojsci i da bi, kao dobar automehaničar, zaradio novac (što u razorenoj Španiji tih godina nije mogao). I ne samo to. Iako je tvrdio da ga je Frankova policija hapsila kao političkog protivnika, uhapsila ga je, zapravo, kao lopova. I ne samo da se nije borio protiv fašističkog Frankovog režima, kako je tvrdio, već je, kao i ogromna većina Španaca, glasno ćutao i gledao svoja posla. To mu, međutim, nije smetalo da odmah po padu fašističkog režima, zahvaljujući umeću laganja, postane predsednik proganjanog republikanskog sindikata, iako nikada tom sindikatu nije pripadao. I ne samo to. Održao je na stotine predavanja o svojoj izmišljenoj borbi protiv fašizma i izmišljenom boravku u nacističkom logoru Flosenburg, postao je medijska zvezda u Španiji, u ime Prijatelja iz Mathauzena održao je govor u španskom parlamentu koje je rasplakao pola nacije, dobio je najviši španski orden i taman kada je trebalo u Mathauzenu da održi govor pred uglednim zvanicama iz čitavog sveta, jedan je istoričar obelodanio njegovu prevaru. Pisac Havijer Serkas, pripovedač romana *Hohštapler* (*El impostor*) Havijera Serkasa, posle silne muke sa sobom, ipak odlučuje da napiše roman o Enriku Marku, ali taj roman, kaže Serkas (pripovedač u romanu), mora da bude satkan od čiste stvarnosti zasnovane na dokumentima i svedočenjima, a ne od fikcije. Jer, stvarnost ubija, a fikcija spasava (kaže Serkas). Uostalom, život Enrika Marka čista je fikcija, a pripovedaču je, iz nekog razloga, stalo do istine, te on kreće u potragu za onim *pravim*, *istinskim*, nefiktivnim Markom, onako, otprilike, kako je Servantes rekonstruisao život Alonsa Kihana koji je jednog dana odlučio da se oda fikciji u liku Don Kihota. (Sve vreme nas, poput velikih književnih senki, prate Servantes i Don Kihot i svako malo se, u više nego umesnim prizivanjima, pojavljuju spleteni s tkivom pripovedanja.) Primenjujući isti pripovedački postupak kao u *Salaminskim vojnicima*, podrobno nas obaveštavajući kako o svojoj potrazi za istinom tako i o istini samoj, ili o onome što nam kao istinu isporučuju dokumenta i svedoci, ispisuje Havijer Serkas, rukom moćnog pisca, retko uzbudljiv roman u kojem ima odlomaka koji se ne razlikuju od istoriografskih zapisa, kratkih eseja o književnosti u kojima se hrve s problemom stvarnosti i fikcije, ličnih dilema u kojima, ne jednom, zgađen nad Markovim hohštaplerajem i nitkovlukom, hoće da napusti potragu i pisanje, ali pre svega i iznad svega tu je čisto pripovedanje, pričanje priče zapanjujuće u svojoj ekonomiji, u prividnoj jednostavnosti izraza koji deluje kao da se sam ispisuje, bez napora i bez bilo kakvih ukrasa, gotovo bez metafora (jer, podsetimo se, pisca zanima stvarnost, ne fikcija). Kroz lik genijalnog lažova Enrika Marka donosi nam Serkas, kao na pozadini, i istoriju građanskog rata u Španiji, ali i kratku istoriju španskog fašizma u kojem je većina Španaca, računajući i Marka, mudro ćutala, da bi posle Frankove smrti pokušala, raznim tehnikama samoskrivanja, taj period da odagna od sebe. Ali prošlost se vraća, na ovaj ili onaj način, a uglavnom silovito i razorno, naročito ako neoprezno pomislimo da smo je odagnali u nepovrat. Vraća se kao neupokojeni vampir, da nam sisa krv. Erik Marko je, naprosto, iskoristio špansko igranje žmurki sa sopstvenom prošlošću i umetnuo laži tamo gde je istorija ostala neispričana. Verovatno zbog toga ovdašnji čitalac, svako malo, u opisima fašističke Španije pronalazi ono što se odnosi kako na nedavnu prošlost, tako i sumornu sadašnjost. Poražena Barselona četrdesetih godina prošloga veka, recimo, savršeno odgovara današnjem Beogradu: "slomljen narod, servilan, kukavički i lišen svega, narod s praznim kotaricama i pognute glave, narod probisveta, kolaboracionista, prestupnika, doušnika, podmitljivaca i šampiona crne berze, narod prognan u vlastitom gradu (...)", narod koji pristaje na "bedan i klaustrofobičan život kakav je novi režim hteo da nametne" (str. 78).

Najzad, kada pisac pri kraju romana kaže da je nastojao samo da razume, ne i da osudi velikog lažova Enrika Marka – pri čemu se sve vreme bori s gađenjem i sumnjama – retko se dešava da nekome piscu, koji je po definiciji proizvođač fikcije, verujemo koliko Havijeru Serkasu. Naterao nas je Serkas, svojom majstorijom, da verujemo u stvarnost njegove fikcije, kao što je, u jednom trenutku, naterao i velikog lažova da počne upravo istinom da se bori za sebe. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

SANKCIONISAN

OKTANSKA PODRŠKA: Donald Tramp sa svojim pristalicama, motociklistima peva himnu
Foto: AP

NJE SVETA

Tramp se baš razmahao. Posle carina Kanadi, Meksiku, Evropljanima i ne zna se više kojih po redu sankcija Rusiji, udario je posle Turske i na Iran, čiji se "slučaj" tiče mnogih globalnih igrača i naravno cene nafte

U avgustu 2018. američki predsednik Donald Tramp je u sredini mandata zaigrao grubo na ispunjavanju svojih protekcionističkih obećanja sa prošlih izbora – pa makar svet propao. U isto vreme, kongresmeni su se s njim takmičili u smišljanju novih zakona o sankcijama, tako se leta 2018. bauk trgovinskog rata širi svetom.

Posle povećanja carina Kanadi, Meksiku i onim "ugalj-i-čelik" Evropljanima na čelik i aluminijum, višestrukog podizanja carina na kinesku robu i ne zna se više kojih po redu sankcija Rusiji, koje su za posledicu imale pad rublje na najniži nivo u poslednje četiri godine, dramu su izazvali Trampove sankcije i povećanje carina na čelik Turskoj koji su za posledicu imali pad kursa turske lire, najbrži od argentinskog slučaja, a posledično južnoafričkog randa, indijske rupije i novozelandskog dolara.

Nakon što je 8. maja 2018. Tramp objavio da se SAD unilateralno povlače iz međunarodnog ugovora o obustavljanju iranskog nuklearnog programa, 6. avgusta stupio je na snagu prvi paket sankcija SAD protiv Irana. Te sankcije će se 4. novembra proširiti i na naftni embargo što je oborilo kurs iranskog rijala, a cenu nafte već lociralo negde na 75 i 80 dolara za barel. Američki ambasador u Britaniji Vudi Džonson je ponavljao Trampove reči da će se svako ko stavi iranske interese s "globalnim dobrom" suočiti s ozbiljnim konsekvencama u trgovini sa SAD.

Neki su poslušali. Američki saveznici u istočnoj Aziji Japan i Koreja najavljuju da će verovatno prekinuti transakcije s Iranom, mada su molili Trampovu »

NA TRAMPOVOM NIŠANU: Predsednici Turske i Irana, T. Erdogan i H. Rohani
Fotografije: AP

administraciju da budu izuzeti od sankcija južnokorejske firme Daelim koja je uložila dve milijarde dolara u jednu iransku rafineriju. Japanske firme Mazda i južnokorejske Tojota i Hjundai suspendovale su *joint venture* proizvodnju automobila u Iranu.

OPREZNE EVROPSKE FIRME

Nemački ministar ekonomije Peter Altmajer izjavljuje da Nemačka neće dozvoliti Vašingtonu da diktira uslove trgovine s drugim zemljama, te da svaka nemačka kompanija ima pravo da produži investiranje u Iranu onoliko koliko hoće.

U stvarnosti nije baš tako. Nakon zavođenja novih američkih sankcija oko 100 velikih kompanija, pretežno evropskih, najavilo je da će obustaviti poslove i Iranu da ne bi rizikovale da ih SAD kažnjavaju. Vašington nije prihvatio ni sugestije svojih zapadnih saveznika da neke kompanije koje posluju u Iranu budu izuzete od sankcija. Zato je obustavljena prodaja komercijalnih aviona boing i erbas prevozniku Iran er, a i nemački konglomerat Simens, koji je u martu 2016. potpisao ugovor o transferu tehnologije s iranskom firmom Mapna za proizvodnju gasnih turbina u Iranu, kao i o modernizaciji iranskih železnica, saopštava da neće započinjati novi biznis. Isto kao i Dajmler, proizvođač mercedesa. Iz ove kompanije stiže vest da do daljega suspenduje svoje aktivnosti u Iranu koje su, kako saopštava, veoma limitirane.

I italijanski konglomerati Danieli i Grupo Ventura saopštavaju da će zaustaviti novi posao. Nekoliko evropskih rafinerija među kojima italijanske ENI i Saras SpA; holandski Rojal Dač Šel, španske Repsol i Kepsa; grčki Helenik petroleum, najavilo je da će prestati da prerađuju iransku naftu, a austrijski OMV da će prekinuti rad na razvoju iranske energetske tehnologije.

"Džeruzalem post" je 6. avgusta 2018. pisao da je nemačka centralna banka (*Deutsche Bundesbank*) već unapredila pravila po kojima može da blokira iransko plansko povlačenje 400 miliona dolara keša iz Evropsko-iranske handelsbanke (*Euorpaische-Iranische Handlesbank EIH*), koja je delimično u iranskom vlasništvu.

Nije sasvim jasno kako će se ponašati evropske firme koje bi zbog investicija u Iranu mogle biti podložne sankcijama SAD: francuske Reno i Sitroen, koje su objavile da će investirati milijardu dolara u *joint venture* (sa dve iranske firme) da bi proizvodile 350.000 renoa godišnje; švedska· Skanija, koja je osnovala fabriku u Iranu za proizvodnju 1,350 autobusa za Iran, norveška Saga Enerdži, koja je potpisala ugovor od tri milijarde dolara za izgradnju solarne elektrane u Iranu; italijanski FS, koji je potpisao ugovor na 1,4 milijarde dolara za izgradnju brze pruge između Koma i Araka.

Francuski Total SA je saopštio da će izaći iz pet milijardi dolara vrednog ugovora za razvijanje eksploatacije gasnog polja Južni Pars i da je voljan da prepusti akcije kineskom partneru *China National Petroleum Corporation* (CMPC)...

NEMAMO KORISTI, ALI ONI ĆE IMATI ŠTETE

Međutim, prema izveštaju o sankcijama Iranu američkog Kongresnog istraživačkog servisa (*Iran Sanctions, Congressional Research Service*) od 7. avgusta, iako je izlazak SAD iz ugovora vezanog za nuklearno naoružanje podržalo samo nekoliko zemalja, američke sankcije počinju da oštećuju iransku ekonomiju – mada ni blizu tačke na kojoj bi bio oštećen opstanak sadašnjeg režima na vlasti. U tom izveštaju se zaključuje da nije sigurno da će američke sankcije oštetiti Iran do onog stepena do koga je to bilo 2012–2015, kada su ključni međunarodni faktori delovali jedinstveno, kada je iranska ekonomija opadala za devet odsto godišnje, Iran smanjio izvoz sirove nafte za oko 60 odsto i izgubio 160 milijardi dolara u naftnim prihodima, (nešto i stoga što je cena nafte u tom periodu bila pala) i oko 60 milijardi dolara investicija zbog toga što su se brojne strane firme povukle.

Sankcije Evropske unije prema Iranu su tada bile gotovo isto toliko široke kao i američke, što je bilo različito u odnosu na devedesete godine prošlog veka, kada su zemlje EU odbile da se pridruže američkoj blokadi trgovine sa Iranom iz 1995. i (zajedno sa japanskim poveriocima) učestvovale u reprogramiranju 16 milijardi dolara iranskog duga, uprkos pravilima Pariskog kluba.

Poslovanje 14 iranskih banaka preko elektronskog sistema plaćanja preko briselskog SWIFT-a (*Society of Worldwide Interbank Financial Telecommunications*) bilo je ograničeno. Iran tada nije mogao da povuče 120 milijardi dolara rezervi koje je držao u inostranstvu. Na snazi je bila i zabrana trgovine sa Iranom u zlatu, plemenitim metalima, dijamantima i petrohemikalijama. U Iran je bio zabranjen i izvoz industrijskog softvera, kapaciteta za skladištenje nafte, grafita, poluproizvoda od aluminijuma i čelika, tehnologije brodogradnje i održavanja tankera i teretnih brodova, uz zabranu osiguranja prevoza nafte. Uveden je embargo na prodaju oružja, raketne tehnologije...

RUPE I SANKCIJE

Iran je naravno unapređivao načine za zaobilaženje sankcija. Na primer, koristio je jermenske banke u Nagorno-Karabahu da zaobiđe međunarodne sankcije, a takođe i Gruziju. Posle pisanja štampe da turska banka Halkbank plaćanja prema Iranu za energiju obezbeđuje u zlatu, uhapšen je u SAD jedan tursko-iranski trgovac zlatom zbog kršenja američkih sankcija. Američki zvaničnici su bili sumnjičavi zbog velikog broja iranskih

firmi u Ujedinjenim Arapskim Emiratima koje su "molili" da zabrane transakcije sa Iranom preko banke Nur islamik u Dubaiju...

"Blumberg njus" beleži da je Iran imao opsežne ekonomske odnose sa Sirijom i Libanom, čije je banke koristio za zaobilaženje međunarodnih sankcija, a ove banke su bile i kanali preko kojih Iran finansira Hezbolah. Kada je Iran savetnicima i oružjem pomagao Iraku u borbi protiv Islamske države, iračka vlada nije sankcionisana, mada je izvoz oružja iz Irana bio zabranjen Rezolucijom 2231...

POSLE SANKCIJA – "IRANSKI NAFTNI UGOVOR"

Posle ukidanja sankcija u 2016. strani investitori su se vraćali u ključne sektore, što je podstaknuto iranskim konceptom "Iranski naftni ugovor", po kome se investicionim kompanijama garantuju prava na određeni procenat iranskih rezervi nafte na 20–25 godina. Privreda Irana je rasla po stopi od sedam odsto godišnje.

Oslobađanje od sankcija otvorilo je i mogućnosti da Iran nastavi sa razvojem svog sektora gasa, nakon što su sankcije zaustavile nekoliko investicija gde spada uključivanje Irana u planirane projekte gasovoda za Evropu. Iran izvozi oko 3,6 triliona kubnih metara gasa, prvenstveno u Jermeniju i Tursku preko gasovoda izgrađenog 1997. Drugi gasovod je napravljen 2013. da bi do Turske bio dopreman gas iz Turkmenistana, a bio je i kanal za izvoz iranskog gasa u Evropu (pre svega u Bugarsku i Grčku).

Administracije Bila Klintona i Džordža Buša mlađeg su koristile sankcije protiv Teherana da bi promovisale u odnosu na ruske gasovode alternativne rute transporta gasa u Tursku i u Evropu iz šiitskog Azerbejdžana, sa kojim je Iran u to vreme imao komplikovan odnos, kasnije ublažen zajedničkim ekonomskim aranžmanima i energetskim projektima u koje je uključena i Rusija. Jermenija, protivnik Azerbejdžana, posle Turske je najveći kupac gasa u Iranu s kojim ima razvijene ekonomske odnose, a 2009. su dve zemlje promovisale zajednički gasovod, koji gradi ruski Gasprom.

OŠTEĆENJA I PREKINUTI OPORAVAK 2018.

Tadašnji američki sekretar trezora Džekob Lev procenio je aprila 2015. u Vašingtonskom istraživačkom institutu da bi iranski bruto domaći proizvod (BDP) bio za 15–20 odsto veći da sankcije nisu bile zavedene. Iran je saopštavao da mu je potrebno oko 130–145 milijardi dolara novih investicija do 2020. da bi održao produkcione kapacitete na sadašnjem nivou. Samo za razvoj eksploatacije gasnog polja Južni Pars u Persijskom zalivu Iranu je, po američkim procenama, potrebno 100 milijardi dolara.

Deo kapaciteta koje su napustili strani investitori preuzele su iranske firme za koje Amerikanci tvrde da su povezane s Iranskom revolucionarnom gardom, koja kao i egipatska vojska, na primer, ima svoje privredne kapacitete, mada iranske firme nisu bile tehnološki osposobljene kao strane kompanije koje su napustile Iran. Nezaposlenost je do 2014. dostigla 20 odsto.

U periodima mart 2016/17. i mart 2017/18. Iran je povećao izvoz nafte skoro na nivo iz perioda pre sankcija. Uvoz nafte u EU iz Irana je nastavljen u martu 2016. godine i skoro se vratio na stari nivo iz 2011. od oko 600.000 barela na dan. Iran je izuzet iz dogovora kartela OPEC o ograničenju proizvodnje radi kontrolisanja cene nafte.

OKRETANJE IRANA KA RUSIJI I KINI

U maju 2018. agencija "Blumbeg njus" je prenela procenu da se umesto ka EU, ili ka Japanu i Južnoj Koreji, koji su pre međunarodnih sankcija bili "spremišta" 115 milijardi dolara iranskih deviznih rezervi, znatan deo iranske trgovine sada okreće ka Kini i Rusiji.

Kina saopštava da verovatno neće znatno smanjiti kupovinu nafte iz Irana, možda će povećati investicije u energetski sektor u Iranu, a postoje i špekulacije da može kupovati više nafte, s obzirom da Iran smanjuje cenu svoje nafte kako bi privukao kupce. Deo nafte, koju Kina kupuje od Irana (i od drugih dobavljača), navodno se šalje u Severnu Koreju, koja je optuživana da je Iranu prodavala osetljivu tehnologiju za razvoj balističkih raketa. Iranski automobilski sektor – najveći industrijski sektor osim energetskog sektora – dobio je značajan deo svojih delova iz Kine, a podružnice dve kineske kompanije *Geelran i Cheri*, proizvode automobile u Iranu. Iran i Kina takođe imaju poseban račun za plaćanje kineskih infrastrukturnih projekata u Iranu. Kina vidi Iran kao vitalnu vezu u nastojanju da proširi svoj ekonomski uticaj na Zapad kroz svoj program "Jedan pojas, jedan put" naročito prema sultanatu Oman...

KASPIJSKI DOGOVOR

Bliskoistočni dopisnik "Independenta" Robert Fisk u tekstu "Poslednja bitka" (u sirijskom ratu, za Idlib) piše da Putin dobro razume da u Siriji govori oružje, ali da govori i keš. Fisk vesti o tome da Rusija pregovara o 50 milijardi dolara investicija u Iranu povezuje s tim kako su Rusi uspeli da ubede Iran da poštuje sporazum sa Izraelom da se prilikom likvidacije takozvanog Južnog fronta na sirijskom ratištu drži podalje od izraelske granice i Golanske visoravni.

Zapravo, odnosi Irana i Rusije su kompleksniji od njihovog učešća u sukobu u Siriji. Tokom posete predsednika Putina Teheranu krajem oktobra 2017. godine potpisani su ugovori o razumevanju kada je reč energetskom razvoju i o potencijalnim investicijama od oko 30 milijardi dolara, čija je implementacija, po američkim procenama, i dalje neizvesna. U aprilu 2015, Rusija je isporučila »

I MI BAJKERE ZA PODRŠKU IMAMO: Vladimir Putin sa vođom Noćnih vukova
Foto: AP

pet baterija sistema S-300 koje je prodala Iranu 2007. godine, pa prodaju zamrzla zato što Rezolucija 1929. tehnički nije dozvoljavala snabdevanje Irana takvim odbrambenim sistemom. Iran pregovara o nabavci novog oružja u Rusiji.

Predsednici pet priobalnih država (Rusija, Azerbejdžan, Iran, Kazahstan i Turkmenistan) 12. avgusta su posle višegodišnjih pregovora postigli sporazum o utvrđivanju pravnog statusa Kaspijskog mora po kome je u toj zoni regulisana izgradnja gasovoda između Turkmenistana i Azerbejdžana, što liči na neku rusku koncesiju, s obzirom da su Amerikanci pritiskali sve redom da se snabdevaju sa tih kaspijskih gasnih polja umesto kod Gaspproma.

Ono što bi u tom sporazumu i Rusiji i Iranu naročito moglo da odgovara jeste odredba o isključenju vojnog prisustva drugih država u Kaspijskom regionu. U tom kontekstu je zanimljiv status američke baze u Kazahstanu koja služi za snabdevanje američkih trupa u Avganistanu. Kazahstansko vođstvo je uveravalo ostale da ta baza služi samo za transport neletalnih sredstava. Takav transport je od 2010. do 2015. inače išao preko Rusije, Kazahstana i Uzbekistana. Uzgred rečeno, "Njujork tajms" je 8. avgusta objavio članak pisan u veoma visokom standardu koji pod naslovom "Rat bez kraja" (*War Without End*) kroz životnu priču i ratno iskustvo portorikanskog dobrovoljca iz Bronksa koji se zove Robert Soto pokazuje da se posle sedamnaest godina američki vojnici u Avganistanu i Iraku bore za – vlastitu bezbednost.

I INDIJA U IGRI

Za Iran može biti, na primer, važno to što su nakon su međunarodne sankcije olakšane Kina i Indija kupovale više iranske nafte nego 2011. Bez obzira na to što nekoliko glavnih indijskih rafinerija razmatra smanjenje kupovine nafte iz Irana, američke procene govore da nije sigurno do kog će stepena indijske firme i vlada Indije sarađivati s ponovljenim sankcijama SAD prema Iranu. Početkom juna 2018. godine, dve zemlje su se ponovo složile da u međusobnoj trgovini koriste Regionalno telo sa sedištem u Teheranu, Azijsku klirinšku uniju, i da trguju u rupijama, a ne u dolarima.

POGORŠANJE SAD–TURSKA

Najveći kupci iranske nafte su Kina (550.000 barela dnevno pre sankcija, 410.000 pod sankcijama 2012–2014, a sada 700.000 barela dnevno), Indija (620.000) i svakako Turska (200,000), koja takođe u Iranu obezbeđuje 40 odsto svojih potreba za gasom.

Na Trampov zahtev da se Turska pridruži sankcijama protiv Irana, turski predsednik Tajip Erdogan je navodno pitao: "Hoćete li nas vi grejati?" Biće da je neuspeh da ubedi Tursku, važnog igrača na Bliskom istoku, da se pridruži akciji protiv Irana glavni uzrok akcije Vašingtona protiv Turske, a okidač spada u uobičajene političke izgovore.

Retorika je zaoštrena u oktobru 2017. godine, kada je Turska uhapsila radnika američkog konzulata zbog navodnih veza s Abdulahom Gulenom, koji živi u Pensilvaniji, koga Turska optužuje da stoji iza neuspelog puča 2016. i od SAD traži njegovo izručenje, što Vašington izbegava. Zbog odbijanja Turske da pusti američkog pastora Andrija Brunsona, koji je zatočen već dve godine pod sumnjom da ima veze sa zabranjenom Kurdistanskom radničkom strankom i Gulenističkim pokretom, Tramp je zaveo sankcije protiv turskog ministra pravde i unutrašnjih poslova, i što je imalo veće posledice, sa 25 na 50 odsto povećao carine na 1,1 milijardu dolara vredan čelik koji Turska izvozi u SAD. Nemački list "Cajt" navodi da bi kasnije trebalo da slede kaznene tarife na aluminijum.

Prve posledice osetile su se na kursu turske lire, koja je u azijskoj trgovini ponegde "u crni petak" pala u odnosu na evro i američki dolar u dvocifrenom procentu. Neki konstatuju da je to brže topljenje vrednosti valute nego u Argentini (22 odsto mesečno u maju 2018). Od početka godine, turska lira je izgubila više od 45 odsto svoje vrednosti, više od 30 odsto u toku proteklog meseca, a otprilike polovinu te brojke protekle nedelje.

BBC javlja da je turska berza pala za 17 odsto, inflacija dostigla 15 odsto, te da su investitori uplašeni da turske kompanije koje su teško zadužene tokom građevinskog buma neće moći da otplaćuju kredite u evrima i dolarima. Pad lire je nekako obarao kurs južnoafričkog randa, iranskog rijala, indijske rupije i novozelandskog dolara, dok su brokeri bežali u sigurnije valute, u japanski jen čija je vrednost porasla na šestonedeljni rekord, u švajcarski franak koji je skočio na godišnji rekordni nivo u odnosu na evro.

Više od trećine turskih bankarskih pozajmica je u stranim valutama, javlja agencija Rojters, dok "Fajnenšel tajms" piše da je Evropska centralna banka zabrinuta zbog posledica turske krize po stabilnost banaka evrozone. Konkretno, posebno su izložene španska banka BBVA, italijanska Unikredit i francuska BNP Paribas imaju značajne operacije u Turskoj.

"Njujork tajms" piše da je to izazvalo nervozu na berzama širom sveta i da, kao i tokom krize grčkog duga 2010, turski crni petak primerom pokazuje kako širu

stabilnost mogu da ugroze nevolje u jednoj zemlji sa ekonomijom srednjeg obima, ali sa problemima svetskog značaja.

Tenzije između SAD i Turske, članica NATO-a, pogoršavale su se zbog turske kupovine ruskih S-400 i u vezi s tim američkog obustavljanja isporuka aviona F-35, zbog američke podrške Kurdima u Siriji, a sa Evropljanima u vezi s migrantskom krizom i karakterom režima u Turskoj, što ne važi za zemlje kojima se prodaje oružje, kao što je Saudijska Arabija.

Mada su koreni krize turske lire verovatno višestruki i tiču se nivoa privatne zaduženosti i ograničenja Erdoganove monetarne politike niskih kamata i političkog voluntarizma sultanizma u kojima centralna banka nije autonomna, turski predsednik je javno zapretio da će tražiti saveznike na drugoj strani. On je po izbijanju krize telefonom među prvima razgovarao s ruskim predsednikom Putinom, između ostalog, verovatno i o poslovanju u nacionalnim valutama, umesto u dolarima. Zapadni analitičari ukazuju na to da za tursku privredu oslonjenu na zapadne izvore finansiranja to nije rešenje.

SLABA RUBLJA, SKUPA NAFTA

O napuštanju dolara bilo je reči u Johanesburgu na nedavnom samitu zemalja BRIKS-a, koje pokušavaju da ustanove zajednički pul valuta kako bi izbegle rizik poslovanja u dolarima.

Rusija je svoja ulaganja u vrednosne papire američkog trezora sa 86 milijardi dolara od januara do juna 2018. smanjila na 14 milijardi dolara, i rezerve prebacivala u zlato, očito zbog procene da će i dalje biti meta američkih, pa i zapadnoevropskih sankcija. Od početka godine vesti o sankcijama su često bile povod za obaranje kursa rublje. Kada je 11. januara američki sekretar Stiven Munčin objavio da SAD rade na novim sankcijama protiv Rusije, kurs rublje prema dolaru se snizio za 0,5 odsto; kada je 30. januara američko ministarstvo skinulo oznaku tajnosti s takozvanog Kremaljskog izveštaja o 114 činovnika i 96 biznismena navodno bliskih ruskoj vlast – opet za 0,5 odsto; pa isto toliko kada su 15. marta SAD proširile spisak sankcija na 14 lica umešanih u američke izbore, što Rusi negiraju i traže da se o tome iznese neki dokaz; pa za još 11,3 odsto kada je 6. aprila američko ministarstvo finansija "u odgovoru na niz zlonamernih aktivnosti od strane ruske vlade širom sveta" proširilo sankcionu listu i uvrstilo 38 zvaničnika i biznismena, uključujući Olega Deripasku (u to vreme teškog 5,1 milijardu dolara) i Viktora Vekselberga (12,4 milijarde dolara); pa za 1,5 odsto kada su SAD 9. maja uvele sankcije protiv ruskih preduzeća zbog navodnog kršenja američkog zakona o zabrani širenja oružja za masovno uništenje; pa za 2 odsto 31. jula kada su Amerikanci, a za njima poslušno i Evropljani, uveli sankcije protiv kompanija koje su učestvovale u izgradnji 19 kilometara dugog Kerčenskog mosta koji povezuje ruski Krasnodarski kraj s Krimom, koji je Putin otvorio vozeći na čelu kolone veliki kamion kamaz...

Nešto se u tonu ruskog odgovora na američku seriju sankcija promenilo 9. avgusta posle vesti da će SAD uvesti zabranu prodaje Rusiji gasnih turbina i tehnologije koja može imati civilnu i vojnu namenu, a u vezi sa trovanjem bivšeg pukovnika GRU Sergeja Skripalja otrovom novičok, za šta London smatra da je "vrlo verovatno" odgovorna Rusija (TV Raša tudej često ponavlja izraz *very likely Russia* koji u raznim prilikama izgovara britanska premijerka).

Putin je prošle godine, pozivajući se na procene UN, izjavljivao da je od sankcija Rusija možda izgubila 50 milijardi dolara, mada je tu štetu teško razdvojiti od znatno veće štete po rusku izvoznu ekonomiju od tadašnjeg pada cene nafte na oko 35 dolara za barel. Sada Rusi smatraju da su u bezbednijoj zoni jer, po procenama njihovih energetičara, iranska kriza je na tržištu ugljovodonika već apsolvirana i cena nafte će se stabilizovati na za njih bezbednom nivou od 75 do 80 dolara za barel. S cenom nafte je uvek povezan i kurs dolara, što je topljenje rublje u Rusiji, kao izvoznici ugljovodonika, delovalo manje dramatično od krize lire u Turskoj.

Ton u Moskvi je promenjen kada je uz sve to najavljeno da je grupa senatora na čelu sa republikancem Lindzijem Gremom, koga u Moskvi opisuju kao ekstremnog rusofoba, najavila predlog zakona o proširenju i pooštravanju ograničenja za Rusiju, kojim se predlaže zabrana američkim firmama i građanima da sarađuju sa ruskim naftnim i gasnim kompanijama, da ulažu u energetske projekte i obavljaju bilo kakve transakcije sa obveznicama ruskog državnog duga. Ta vest je došla neposredno nakon što su Putin i Tramp razmenili pisma u kojima se govori o namerama da se produži dijalog između dve nuklearne supersile. Putin se o tome savetovao s ruskim Savetom bezbednosti, a na američku reakciju odgovorio je predsednik vlade Dmitrij Medvedev koga zapadni političari i mediji inače smatraju fleksibilnijim od Putina kad je reč o ruskom odnosu prema Zapadu. Rekao je da se proširenje američkih sankcija na zabranu raspolaganja ovom ili onom valutom može smatrati objavom ekonomskog rata, na šta će Rusija odgovoriti ekonomskim, političkim i drugim metodima.

Medvedev se, inače, pre toga jednim obimnim intervjuom bio oglasio povodom desetogodišnjice ruske intervencije u Južnoj Osetiji, koju je kao tadašnji predsednik Rusije naredio, mada se ona pripisuje Putinovoj ratnoj seriji. Ruski premijer je objašnjavao da je za taj rat kriv bivši predsednik Gruzije Sakašvili, koji se bio odvezao s lanca, kako je po ruskim tvrdnjama rekla bivša američka državna sekretarka u vreme mandata Džordža Buša mlađeg Kondoliza Rajs.

Od mirnog Medvedeva u novoj retorici je bio efektniji još tiši ministar odbrane Sergej Šojgu, koji je, na reči nemačke ministarke odbrane Ursule fon der Lejen u Evropskom parlamentu da sa Rusijom treba razgovarati s pozicija sile, poručio da bi Nemci trebalo da pitaju svoje dede kako izgleda kad se s Rusijom razgovara s pozicija sile...

U Moskvi su izgleda zaključili da od dogovora Putina i Trampa nema ništa.

Amerikancima je bilo relativno bezbedno da nastave beskonačnu sagu o ruskoj opasnosti, jer sa Rusijom imaju mali trgovinski obrt od nekih 12 milijardi dolara, tako da troškove sankcija mogu da prebace na evropske saveznike. Izgleda da su tako nešto nameravali da postignu bacajući fatvu sankcija na Iran, a saveznici takvu ulogu ne žele, pa su se, kako bi rekao prota Mateja, u ratu "sankcijama protiv Iraka", po lesam razbežalis... ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

PROLEĆE KOJE JE TR

Leonid Brežnjev je pokušao da privoli Aleksandra Dubčeka da odustane od svog "socijalizma sa ljudskim likom", modela koji je podsećao na jugoslovenski samoupravni sistem. Dubček nije popustio, Crvena armija je umarširala u Čehoslovačku i ugušila Praško proleće. U Jugoslaviji je podignuta borbena gotovost

Piše: **Ivan Ivanji**

Praško proleće grubo je prekinuto 21. avgusta 1968. godine kada su jedinice Varšavskog pakta iz SSSR, Mađarske, Poljske i Nemačke Demokratske Republike umarširale u Čehoslovačku. Uniforme nemačkih vojnika bile su slične uniformama vojske nacističke nemačke. Vojnog ili oružanog otpora nije bilo.

Praškim prolećem nazivamo pokret Čehoslovačke pod rukovodstvom generalnog sekretara Komunističke partije Aleksandra Dubčeka, koji je od početka 1968. godine hteo da liberalizuje i demokratizuje društvene prilike. On nije hteo da izneveri, već da usavrši socijalizam, govorio je o "socijalizmu sa ljudskim likom". To se dešavalo dvanaest godina posle propalog, u svom prapočetku sličnog pokušaja u Mađarskoj koji se završio tragično.

Ja sam tada navijao za Dubčeka. U svom dnevniku sam doslovno zabeležio: "Mislim da nije loše što nas neko prestiže sa leve strane, osećam da smo pomalo već uobraženi."

STRAH OD SOPSTVENOG MIŠLJENJA

Nisam bio iznenađen kada je vojna sila Varšavskog pakta započete reforme socijalističkog uređenja u Čehoslovačkoj prekinula silom. Imam potvrdu neutralnog svedoka da sam to prorekao nekoliko nedelja unapred. Od 12. jula do 14. avgusta te godine letovali smo u hotelu "Slavija" u Budvi. Nedaleko od nas na Svetom Stefanu na odmoru su bili predsednik Saveza književnika Nemačke Demokratske Republike Herman Kant sa suprugom Verom Elšlgel, koja je bila veoma poznata glumica i interpretatorka Brehtovih pesama, i kompozitor, autor nekih od najpoznatijih pesama u Brehtovim komadima Paul Desau sa suprugom Rut Berghauz, balerinom i koreografkinjom Brehtovih pozorišnih dela.

Kant mi je ispričao da je, kako bi dobio izlazne vize za Jugoslaviju, morao da za-

AJALO DO AVGUSTA

INVAZIJA: Sovjetski tenkovi u Pragu

traži potpise tri ministra: ministar kulture je morao da predloži njegov put u Jugoslaviju; ministar unutrašnjih poslova da potvrdi da nema primedbe i da mu izda vize; ministar finansija da mu odobri da troši sopstvene devize koje je zaradio na svojim knjigama. Družili smo se, pili, jeli, razgovarali. Znalo se da se neki tmurni oblaci množe na nebu iznad Čehoslovačke, molili su me da ih obaveštavam šta se događa. Rekao sam da mislim da će Crvena armija umarširati u Čehoslovačku i silom prekinuti promene koje su se nazirale u Pragu.

Kant se u svojoj autobiografskoj knjizi *Odjava* (*Abspann*, objavljena 1991. godine) našeg razgovora seća ovako: "Ivanjijevi su bili naši susedi na obali, ali more i planine, vreme i kuhinja jedva da su igrali neku ulogu u našim razgovorima, jer tog leta još beše Praško proleće. Ivanji je događaje, koji će se ubrzo odvijati, opisao kao da, kao Titov prevodilac, o tome ima najviša saznanja, a od 21. avgusta se stvarnost držala njegovog predskazanja. Ja sam se pokazao kao loš prorok, jer sam poricao mogućnost upada država Varšavskog pakta na teritoriju jedne države Varšavskog pakta..."

Sećam se da mi je Kant tada zaista tiho odgovorio da isključuje mogućnost invazije Crvene armije, a da je Desau iznerviran uzviknuo: "Ako naši prijatelji budu smatrali da je to neophodno, neka to i učine!" Pocrveneo je, podigao glas u prilog Rusa, na kraju me je moja supruga Dragana šutnula ispod stola i šapnula da ne nerviram starca, jer će dobiti infarkt.

Sutradan ujutro, još smo sedeli za doručkom, taksijem stiže Desau: "Izvinite, nisam mogao drugačije da reagujem, pa videli ste da je taj Kant uglavnom ćutao. Ko zna šta će on napisati u Berlinu. Zar će zaista biti tako strašno?"

Tek što je otišao, autobusom je stigao Kant: "Izvini, nisam se usudio da budem energičniji, pa video si kako se držao taj Desau. Ko zna šta će on napisati u Berlinu."

Meni je bilo strašno što su dvojica vrhunskih umetnika Istočne Nemačke, obojica i vrhunski funkcioneri komunističke partije – formalno se zvala Jedinstvena socijalistička partija Nemačke – čak i daleko od kuće toliko zazirali jedan od drugoga. Pored ostalog, Praško proleće je bilo usmereno i protiv straha od sopstvenog mišljenja.

ISTOČNONEMAČKA PARTIJSKA LINIJA

Posle okupacije Čehoslovačke, KP Istočne Nemačke je objavila Poziv za obezbeđenje socijalističkog razvoja u Čehoslovačkoj. To je zapravo bila potvrda "neophodnosti" učešća vojnih jedinice te zemlje u "uvođenje reda". Odbijanje stavljanja potpisa na takav stav partije smatralo se "najoštrijom kritikom partijske linije".

Ubrzo sam od Kanta dobio pismo napisano u Italiji u kome kaže: "Sklonio sam se na selo da me ne bi našli da potpišem. Nisu me našli, ali su svejedno stavili moj potpis. Nisam imao hrabrosti da demantujem. Da li me osuđuješ zbog toga?"

Kad je bilo mogućnosti da mu pišem preko neutralne adrese, odgovorio sam: "Nemam pravo da te osuđujem ili opravdavam, nisam u tvojoj situaciji, ne znam šta bih uradio na tvom mestu..."

Istočnonemački pesnik Paul Vins je odbio da potpiše. Bio je Jevrejin, ali se iz Švajcarske vratio u Nemačku da bi se borio protiv Hitlera. Kada je dospeo u ratno zarobljeništvo, na njegovu sreću nisu znali za njegovo poreklo, ostao je živ. Kada se usprotivio partijskoj liniji za Čehoslovačku, niko više nije smeo da objavi ništa što je pisao, a radio je kao slobodan pisac i novinar. Jedva je preživljavao zahvaljujući nekoj minimalnoj penziji koju je ipak dobijao kao veteran borbe protiv fašizma. Rehabilitovan je i vraćen mu je pasoš tek negde oko 1980. godine. O njemu je posle ujedinjenja dve Nemačke objavljeno da je radio kao informant istočnonemačke tajne službe, da je izveštavao, pored ostalog, i iz Jugoslavije. To je izgledalo ovako: došao je u Beograd posle pada Marka Nikezića i rekao mi: "Ovi moji se interesuju šta ti i tvoji prijatelji mislite o tome, pa mi reci, molim te, šta da kažem da si mi rekao da mislite..." Pretpostavio je da ću ja nekog da pitam šta da kažem da mislim.

SOCIJALIZAM SA LJUDSKIM LIKOM

Aleksandar Dubček je od svoje četvrte do sedamnaeste godine živeo u Sovjetskom Savezu gde je naučio bravarski zanat i krenuo na partijske kurseve. Za generalnog sekretara Komunističke partije Čehoslovačke ovaj Slovak je izabran 5. januara 1968. zamenivši nepopravljivog staljinistu Antonjina Novotnog, koji je do marta iste godine ostao predsednik države. Kada je konačno podneo ostavku, na njegovo mesto je izabran general Ludvik »

Svoboda, zbog svojih ratnih zasluga nosilac Ordena heroja Sovjetskog Saveza.

Nije lako sažeti program Praškog proleća koji je Dubček nazivao "socijalizmom sa ljudskim likom". Izdvojio bih nekoliko tačaka:

Suodlučivanje radnika u preduzećima, ali ne i privatizacija – detalji nisu bili razrađeni, svakako se pritom mislilo i na samoupravljanje u Jugoslaviji.

Federalizacija dotle unitarne Čehoslovačke, ravnopravnost Slovaka sa Česima.

Depolitizacija privrede – još nisu bili poznati detalji.

Sloboda nauke i medija. Ukida se cenzura, koja je dotle postojala kao zvaničan organ vlasti.

Sloboda govora i okupljanja.

Rehabilitacija žrtava staljinizma.

Ne menja se vodeća uloga Partije – samo što nije bilo jasno kako partija može da igra "vodeću ulogu" ako se ostvare sve napred navedene reforme.

Dubček se jednom prilikom o tome izjasnio prilično nedvosmisleno: "Ako ne postoji saglasnost između Partije i naroda, Partija mora da se menja, narod se ne može zameniti." Ne znam da li je znao za stihove Bertolta Brehta koji je posle gušenja radničkog ustanka u Istočnoj Nemačkoj juna 1953. godine ironično napisao: "Zabrinut čujem da je naše rukovodstvo nezadovoljno svojim narodom, predlažem da sebi izabere neki drugi narod."

DRUGARSKO UBEĐIVANJE

Sovjetsko rukovodstvo je prvo pokušavalo da "drugarski" smiri situaciju. Na skupu u Drezdenu 23. marta šef CK Socijalističke jedinstvene partije Nemačke Valter Ulbriht, generalni sekretar Poljske ujedinjene radničke partije Vladislav Gomulka i generalni sekretar Mađarske socijalističke radničke partije Janoš Kadar su kritikovali Dubčeka, upozoravali ga da "Partija gubi vlast".

Rukovodstva Sovjetskog Saveza i Čehoslovačke srela su se 29. jula u gradiću Čierna nad Tisou na krajnjem istoku Slovačke. Šef države i KP SSSR Leonid Brežnjev je Dubčeka ljubazno oslovljavao sa "Saša", ali je izneo debeli dosije njegovih "grehova", optuživao ga za "revizionizam, laži i neodržavanje obećanja", tako da je Dubček izgubio nerve, na ruskom viknuo "Dosta!" i napustio prostoriju. General Svoboda je pokušavao da umiri situaciju pozivajući se na "zajedničko prolivenu krv u borbi protiv fašizma".

Dubček je sa najbližim saradnicima 21. avgust dočekao u predsedništvu vlade u Pragu. Pitali su ga šta da se radi, rekao je: "Ništa ne možemo da uradimo."

Pred zgradom vlade se okupila grupa omladinaca da bi branila svoje vođe. Četa sovjetskih vojnika je prvo jedan plotun ispalila uvis, a zatim ubila jednog momka, nakon čega su se ostali razbežali.

U kabinet predsednika vlade ušla su dvojica podoficira sovjetske mornarice, vezali su Dubčeka i neke njegove saradnike, odveli ih u automobile, pa u avion. Posle višesatnog leta stigli su u ukrajinske Karpate, odvezli se do jedne planinske kolibe gde su dobili čaj, jaja, puter i hleb. Posle nekoliko dana u Moskvi su se sreli sa Brežnjevom koji se prvo postavio partnerski, mislio je da su se Dubček i njegovi saborci uplašili i smirili. Tamo se našao i general Svoboda. Tvrdoglavi Dubček, međutim, nije prihvatio nikakve dogovore. Toliko je besneo da mu je Svobodin lekar dao injekciju za smirivanje. Brežnjev je konstatovao da nema dogovora i izdiktirao protokol o promeni vlasti u Čehoslovačkoj, ukidanju reforme i stalnom stacioniranju sovjetskih trupa u toj zemlji.

JUGOSLAVIJA PODIŽE BOJNU GOTOVOST

Tito je 9. i 10. avgusta, znači dve i po nedelje pre upada združenih vojnih snaga Varšavskog pakta u Čehoslovačku, na Dubčekov poziv i molbu posetio Prag da bi dao podršku Praškom proleću. Imam utisak, koji ne mogu da dokažem, da je ta podrška bila relativno mlaka, da je Tito mislio da Česi i Slovaci "trče pred rudu". Javno je naglasio da ima "iste ili slične stavove" kao Dubček.

Posle invazije na Čehoslovačku zavladala je zabrinutost i u Beogradu. Jugoslavija je oštro protestovala. Tito je sazvao najviše državno i partijsko rukovodstvo, na dnevnom redu su bili pretnja bezbednosti zemlje i šta tim povodom treba da se preduzme.

Član Predsedništva CK SKJ Koča Popović, koji je ranije bio načelnik generalštaba i dugo ministar inostranih poslova, postavio je pitanje rasporeda jedinica Jugoslovenske armije. Ivo Gošnjak, tada u istom svojstvu, ali ranije ministar odbrane, objasnio je da su uglavnom okrenute prema

Dve i po nedelje pre upada združenih vojnih snaga Varšavskog pakta u Čehoslovačku, Tito (desno) **je na molbu Aeksandra Dubčeka** (levo) **10. i 11. avgusta 1968. posetio Prag da bi dao podršku Praškom proleću. Imam utisak da je ta podrška bila mlaka, da je Tito mislio da Česi i Slovaci "trče pred rudu". Javno je, naravno, naglasio da ima "iste ili slične stavove" kao Dubček**

zapadu, jer opasnost uvek preti sa Zapada. Koča je tražio da se hitno premeste na severnu i severoistočnu granicu. Njih dvojica su se posvađali. Tito je smirivao situaciju i presudio u korist Kočinih teza. O tome je znatno kasnije u jednom intrevjuu govorio poslednji ministar inostranih polova SFRJ Budimir Lončar. Borbena gotovost jugoslovenske vojske podignuta je na najviši stepen, ali to nije objavljeno u medijima da se ne bi širila panika.

Vazduhoplovni general, prvoborac, u to vreme načelnik generalštaba Viktor Bubanj ispričao mi je da je jedne od tih noći dežurao u bunkeru vrhovne komande. Na radaru se pojavila prava armada vazduhoplova koja je letela preko Mađarske u pravcu juga, znači, u pravcu Jugoslavije.

Kolebao se da li da smesta probudi Tita, ali je odlučio da to još ne učini, samo je naredio da se polovina jugoslovenskih vojnih aviona podigne u vazduh i tako sačeka dalji razvoj događaja. Na petnaestak kilometara pre naše granice avioni su promenili pravac i okrenuli se u pravcu severoistoka.

Tek je ujutro raportirao Titu, koji ga je pohvalio zbog smirenosti. General Bubanj mi je to i još mnogo toga pričao dok sam sa njim bio kao prevodilac u Švajcarskoj, i posle toga smo se ponekad viđali.

CIA je, što smo mnogo kasnije saznali, procenila da je Sovjetski Savez smatrao da bi mu za pokoravanje Jugoslavije, koja bi sigurno pružala oružani otpor, bilo potrebno pedeset borbenih divizija, koje u tom trenutku nije mogao da digne na noge.

IZBEGLICE I TURISTI

Posle intervencije SSSR i nekih zemalja Varšavskog pakta, iz Čehoslovačke je pobeglo preko 300.000 ljudi. Zna se da je Brežnjev dao direktivu da se ne ometaju oni koji hoće da odu. Najviše ih je, prema podacima austrijske radio-televizije ORF, otišlo u Austriju, oko 210.000. Primili su ih ljubazno, ko god je želeo dobio je odmah azil ili izbeglički status, ali mnogi su krenuli dalje u prekomorske zemlje. Tužno je što danas i Češka i Slovačka rigidno odbijaju da pomognu emigrantima, iako se pre pedeset godina njihovim zemljacima svuda rado izlazilo u susret.

Nigde nisam našao precizne podatke koliko se izbeglica iz Čehoslovačke našlo u Jugoslaviji, za razliku od Mađara, koji su dvanaest godina ranije pobegli u našu zemlju, a za koje pouzdano znamo da ih je bilo 19.857. To se u prvom redu može objasniti činjenicom da Jugoslavija nije imala zajedničku granicu sa Čehoslovačkom, njima je najlakši i najbrži put bio pravo u Austriju. U Jugoslaviji se, međutim, zateklo mnogo turista iz Čehoslovačke. Prema austrijskim podacima, iz Jugoslavije je u Austriju prebeglo oko 50.000 osoba sa čehoslovačkim pasošem.

Među našim "gostima" iz napadnute zemlje bilo je i nekoliko veoma uglednih ličnosti. U Crikvenici je letovala supruga Aleksandra Dubčeka Hanka. Tito je poslao Savku Dabčević da je poseti, pa je ona na njegov poziv došla na Brione, posle se vratila u domovinu da bi se priključila mužu i trojici sinova.

U Jugoslaviji se zatekao i potpredsednik u Dubčekovoj vladi Ota Šik, smatrao se tvorcem plana privrednog preporoda kao jednog od korena ideje "socijalizma sa ljudskim likom". Šik je sa balkona ambasade Čehoslovačke u Beogradu održao vatreni govor protiv intervencije SSSR u njegovoj zemlji. Neko vreme je ostao u ambasadi, čak primao platu kao savetnik, ali se zatim preselio u Švajcarsku, gde je nastavio život kao profesor ekonomije na univerzitetu u Sankt Galenu.

MAĐARSKA JESEN I PRAŠKO PROLEĆE

Događaji u Mađarskoj 1956. i u Čehoslovačkoj 1968. godine slični su samo po tome što su kao istočnoevropske zemlje koje je Crvena armija oslobodila od Hitlerovog nacizma pokušale da se oslobode sovjetskog jarma, ali razlike su ogromne. Mađarska je do pred kraj Drugog svetskog rata bila saveznik Hitlerove Nemačke, Čehoslovačka njena prva žrtva. U Mađarskoj su za vreme revolucije veoma bučni bili fašistoidni elementi, u Čehoslovačkoj toga nije bilo. U Mađarskoj je postojao oružani otpor, u Čehoslovačkoj nije, demonstracije protiv okupatora su bile relativno mirne. Sin dvadesetjednogodišnjeg Jana Palaha koji se 16. januara 1969. na Vaclavskim namestima u Pragu spalio iz protesta prema sovjetskoj okupaciji, ostao je usamljen, iako je on sledio jezivi primer poljskog filozofa Rišarda Sivieca koji se iz protesta zbog poljskog učešća u okupaciji Čehoslovačke spalio na jednom stadionu u Varšavi pred oko 100.000 prisutnih u prisustvu državnog rukovodstva. Brežnjev se nije ponašao kao Hruščov, na svoj način pokušavao je razgovorom da pridobije Dubčeka, da mirno privoli čehoslovačko komunističko rukovodstvo da popusti pre nego što je upotrebio grubu silu. Posle lake pobede nije naredio da se vođe Praškog proleća ubiju, nego samo da budu sklonjeni, da se više ne pojavljuju u javnosti. Dubček je tako postavljen za šefa voznog parka jednog šumarskog preduzeća.

KO VOLI RUSE

Tokom 1969. godine Pozorište na Terazijama gostovalo je u Bratislavi sa mjuziklom *Priča sa zapadne strane* Leonarda Bernštajna. Uspeh je bio ogroman. Posle premijere u pozorištu je priređena zakuska koja se pretvorila u pijanku. Šta rade Srbi, a pogotovu srpski glumci i muzičari, kad se napiju? Pevaju. A šta rade kad se mnogo napiju? Pevaju ruske pesme. Zabezeknuti domaćini, slovački glumci i muzičari, demonstrativno su počeli da odlaze. To je najmanje što su očekivali od Jugoslovena, kojima su se dotle toliko divili. Balerina Dragana Nikolić uhvatila je za rukav jednog kolegu koji se spremao da ode i pitala: "Šta vam je?"

"Zar vas nije sramota da kod nas u ovakvoj situaciji pevate ruske pesme?", odgovorio je Čehoslovak. "Nije", odgovorila je jugoslovenska balerina. "Razlika je u tome što vi mrzite Ruse, ali ste ih pustili da vas okupiraju, a mi ih volimo, ali nikad ne bismo dozvolili da uđu u našu zemlju!" ¶

Proleće praških

Reditelji Goran Marković i Rajko Grlić, te snimatelj Predrag Pega Popović, za "Vreme" govore o svojim sećanjima na Praško proleće 1968, kome su kao studenti prisustvovali u Čehoslovačkoj

Knjige *Češka škola ne postoji* Gorana Markovića i *Neispričane priče* Rajka Grlića opisuju (Markovićeva u potpunosti, Grlićeva delimično) studentske dane prvih Jugoslovena koji su studirali na poznatoj i prestižnoj Filmskoj i TV školi Akademije umetnosti u Pragu (FAMU), koji će kao zreli autori potpuno obeležiti jugoslovensku kinematografiju sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog veka, a neki od njih će nastaviti uspešnu karijeru u novostvorenim državama i nakon raspada Jugoslavije. Srđan Karanović, Goran Marković, Predrag Popović, Rajko Grlić, Lordan Zafranović, Živko Zalar i Goran Paskaljević istovremeno su bili svedoci Praškog proleća 1968. Svoja sećanja na burnu studentsku '68. za "Vreme" podelili su slavni reditelji Marković i Grlić, kao i snimatelj Predrag Pega Popović. Sva trojica su bili i profesori: Popović i Marković na Fakultetu dramskih umetnosti (FDU), a Grlić na Univerzitetu Ohajo.

"Da li je šezdeset osma čudna godina? Na festivalu u Berlinu pobeđuje Žilnik s Ranim radovima. Pobedio je Šlezingera (Ponoćni kauboj). Drugi Jugosloven u Nemačkoj, student teorijske fizike u Hajdelbergu Andrej Popović čini također značajan podvig. S grupom studenata, kojoj je noću dozvoljen pristup najvećem kompjuteru u Nemačkoj, uspeva da čisto softverskim postupkom (postavljanjem idiotskih pitanja) razjebe tu basnoslovno skupu mašinu. Rudi Dučke ga odmah uzima u akcioni odbor demonstracija. Godar izlazi s grupom revolucionara na binu festivalske palate i proglašava Kanski festival ukinutim. Što je najčudnije, festival se stvarno prekida, a šminkerski sastav beži u svoje snobovske azile (raspadu je svakako doprinelo prisustvo Vuka Babića, poznatog stručnjaka za uništavanje institucija, koji je u Kanu u pratnji svoje supruge). Danijel Konbendit poziva pariske studente da podignu barikade na ulicama. I u Americi počinju krvavi obračuni vlasti sa studentima. Bakunjinova ideja da je "strast

đaka

GENERACIJA '68: Jugoslovenski reditelji, studenti praške škole
Foto: iz privatne arhive Gorana Markovića

razaranja stvaralačka" postaje jako popularna, a ideja da prvo treba srušiti staro pa videti šta će se novo izroditi, odjednom mobiliše i ujedinjuje milione mladih, do tada potpuno nezainteresovanih ljudi. Čitave države, naročito one najčvršće, u opasnosti su. Mladi u jednom trenutku veruju da mogu promeniti svet."

Češka škola ne postoji, Goran Marković

PREDRAG POPOVIĆ: Osećaj slobode koja se '68. tamo odjedanput stvorila bio je neuporediv u odnosu kako je tada bilo kod nas. I kako se to razvijalo, prosto mi smo rekli: "U, bre, vi odoste, hoćete da napravite za ova tri-četiri meseca koliko mi nismo uspeli da postignemo za 20 godina unazad." Što je realno tako i bilo. Pamtim neke televizijske emisije, a tad nije bilo snimanja, sve je išlo uživo. Oni dovedu predsednika vlade i razgovor sa njim o svim poslovima, policiji, praćenju ljudi, tajnim službama traje jedno četiri sata. On priča sa nekim komentatorom, kamera mu priđe krupno, oni sklone čaše sa stola, zamene ih i nastave emisiju bez prekidanja. On se četiri sata ispovedao direktno na televiziji. Mi smo tu televiziju gledali u neverici. Osećalo se to proleće. Mi smo imali mali raspust za Uskrs, pa smo išli u Beograd. Atmosfera koja se osećala na železničkoj stanici, kada smo se posle deset dana vratili u Prag, bila je drugačija. Sve je bilo drugačije. Osećala se sloboda, nemam primer za to, ali se bukvalno osećala. Oni imaju osećaj demokratije koji, valjda, potiče još iz Masarikovog vremena. To je, ipak, bila jedna normalna država koja je bila sabijena komunizmom i pritiskom Rusa. Nama je to izgledalo drugačije od Jugoslavije.

GORAN MARKOVIĆ: Srđan Karanović i ja smo došli '65. u jedno sivilo realnog socijalizma, u jednu vrlo depresivnu situaciju u kojoj ne samo da nisu postojale slobode nego je bila i ekonomska depresija i opšti pritisak koji se osećao svuda. Na primer: bilo je zabranjeno oglašavanje koncerata na orguljama po crkvama kojih u Pragu ima 150. Mogli ste samo da idete ulicom i da čujete kako odnekud dopire neki Hendl ili Bah, da uđete u crkvu i da sa samo petoro ljudi prisustvujete fantastičnom koncertu. Grad nije bio dobro održavan, rušili su se balkoni. Onda smo se mi, koji smo došli iz jedne bolje situacije, iz Jugoslavije, osećali kao neki ljudi koji imaju vesti o tome da je moguće živeti bolje.

RAJKO GRLIĆ: Da budemo precizniji: mi smo došli iz druge socijalističke zemlje, iz znatno slobodnijeg i opuštenijeg režima. Dolaskom u Prag prešli smo iz "soft porno socijalizma" u "hard porno socijalizam". Razlika je zaista bila velika. Čehoslovačka je gotovo bukvalno bila ruska kolonija. Na površini je vladala siva železna disciplina, a ispod nje je postojao »

Foto: Tanjug / Dragan Kujundžić

Dolaskom u Prag prešli smo iz "soft porno socijalizma" u "hard porno socijalizam". Razlika je zaista bila velika. Čehoslovačka je gotovo bukvalno bila ruska kolonija
–Rajko Grlić

neki paralelni svijet, pogotovo u kulturi. Ipak su oni bili treća industrijska sila prije Drugog svjetskog rata, bogata i visokocivilizirana zemlja koju ni ruski socijalizam nije uspio potpuno promijeniti.

PREDRAG POPOVIĆ: Mi nismo hteli da slušamo predmet marksizam i lenjinizam koji je bio obavezan jer smo se smatrali revizionistima. Tvrdili smo da smo sve već završili i da nas taj marksizam ne interesuje. To smo tad tako tvrdili i tako smo se izvukli da ne slušamo taj predmet.

GORAN MARKOVIĆ: Padu Novotinija prethodio je film "Gori moja lutkice" Miloša Formana. Govorilo se da su se Novotni i njegov režim prepoznali u toj komediji. Tu je nastao krah u njihovom najužem rukovodstvu. Neki su stali u odbranu tog filma, a Novotni je tražio da on bude zabranjen. Prilikom tog sukoba Novotni je pao. Tako da je ostalo zabeleženo da je jedan film srušio jedan režim.

"Pošto smo savladali češki jezik, više nismo predstavljali geto. I društvo u 'Orliku' se internacionalizovalo. Naši češki drugari upuštali su se s nama u iscrpljujuće diskusije o filmu, ali su izričito odbijali 'ispovednu obavezu' u vezi sa seksom. Naročito Rudolf, najsuptilnija duša među nama. Izgledom nije ličio na Čeha. Ispijenog lica i retke bradice, podsećao je pre na Hrista. Introvertan i tih, gotovo nikada nije govorio. (...) Rudolf se najzad otvara i javno iznosi svoj životni problem: zaljubljen je u udatu ženu. Beznadežno, svakako. Protiveći se ideji da nema nade, Lordan se interesuje da li joj je Rudolf traćio. 'Šta?' pita čedni Rudolf. 'Moraš joj zatraćiti, čovječe! U tome je cijela stvar', kaže mu Lordan."

Češka škola ne postoji, Goran Marković

GORAN MARKOVIĆ: Kad smo '65. došli da studiramo, to je bila neka vrsta produženog prijemnog ispita. Trebalo je godinu dana da studiramo pa da otpadne pola: od deset da nas ostane pet. Svi smo bili konkurenti jedni drugima, ali je zanimljivo da zbog toga uopšte nismo mrzeli jedni druge, naprotiv, pomagali smo. Karanović je pomagao jednoj vrlo simpatičnoj studentkinji Evženiji Mojsilovoj, koja očigledno nije bila za taj posao, ali se trudila. On joj je zdušno pomagao iako mu je bila konkurentkinja. Onda se desilo nešto vrlo interesantno. Bila je '66. i ona je počela da dolazi na fakultet limuzinom. Ispostavilo se da je ljubavnica nekog generala Šejne koji je prebegao na zapad i to je bila prva pukotina u čehoslovačkoj realsocijalističkoj državi. Naša drugarica sa klase je bila učesnik toga. U početku smo se strašno plašili da će biti neke represije, da će doći po nas, da smo mi, kao njeni drugovi, nešto krivi. Međutim, ništa se od toga nije desilo, očigledno su se dešavale neke mnogo ozbiljnije stvari koje su izbile na videlo '68.

"Bilo je rano poslijepodne, početak travnja. Mnoštvo ljudi skupilo se na Staroměstskim námestima, središnjem trgu starog Praga. Sve oči bile su usmjerene prema balkonu na sjevernoj strani trga. Tamo se trebao pojaviti Dubček, vođa Praškog proljeća, i održati svoj prvi javni govor. Istovremeno, na drugom kraju trga, na njegovoj južnoj strani, stajala je omanja grupa pisaca, glumaca, slikara i režisera. Gledali su prema balkonu na koji je izašao praški klošar. Dubček je započeo svoj govor uz burno odobravanje mase.

Foto: Marija Janković

Kad je došlo do pobune na FDU gde sam bio profesor, sećam se da sam jako dobro instruirao studente Čedomira Jovanovića i Dušana Popovića koji su vodili studentsku pobunu '96. Rekao sam im na koji način se okupira fakultet. To je meni ostalo sa studija
–Goran Marković

Na drugoj strani trga klošar je istovremeno krenuo izgovarati potpuno nepovezane fraze. Dobro se zabavljao, kao i njegova publika koja ga je burno bodrila.

To je bio Prag '68. To su bili Česi. U velikom povijesnom trenutku, u patetičnom ozračju kojem rijetko tko može odoljeti, oni su se rugali sami sebi."

Neispričane priče, Rajko Grlić

GORAN MARKOVIĆ: Kada je došlo do političkih promena, kada je srušen Novotni i kada je na njegovo mesto došao jedan liberalni komunista kakav je bio Aleksandar Dubček, onda je to počelo da se oseća i fizički. Počelo je bolje da se živi, slobodnije u svakom slučaju. To je '68. narastalo do nekih neobičnih situacija: sećam se, predsednik države je bio neki general Svoboda, koji je bio častan čovek, vojnik. Njega su izabrali za predsednika posle pada Novotnog. Onda je on imao jedan razgovor na radiju koji je stalno bio prekidan najnovijim hitovima Bitlsa. Malo govori predsednik države, onda voditelj kaže: "A, sad ide *Love Me Do*." Do tada uopšte nije bilo Bitlsa na radiju. Bilo je to opšte raskravljivanje koje je za nas bilo nekako čudno: nismo shvatali smisao svega toga. A smisao svega je da je počela jedna opšta svetska pobuna protiv hipokrizije i lažnog načina života, koja je tu negde rođena.

RAJKO GRLIĆ: Dubček je bio "čovjek nade", aparatčik s "ljudskim licem". Puno se od njega očekivalo, ali bilo je i dosta skeptika. I jedni i drugi su se pitali da li on može ispuniti to što se od njega tako masovno očekuje.

GORAN MARKOVIĆ: Sa tim oslobođenjem je nastao jedan talas anarhoidnog ponašanja ljudi. Sreća zbog apsolutne slobode posle apsolutne slobode se manifestovala na razne, ponekad i besmislene načine. Mi smo, kao ljudi koji su dolazili iz relativno slobodne zemlje, tu predvodili, davali smo raznorazne ideje. Ali, sve se uglavnom svodilo na beskonačne terevenke i opijanje.

"Česi se bitno razlikuju od nas – tih i nenametljiv svet. Ali u opštoj klimi oslobođenja od raznih frustracija, naši češki drugari počinju da se ponašaju kao pušteni s lanca. Umesto da mi od njih primamo tekovine srednjoevropske civilizacije, oni od nas preuzimaju sklonost ka šenlučenju. Sedeljke traju po nekoliko dana, pušta se neprekidno ploča iz filma Skupljači perja, razbija se sve što je stakleno (nema tog Čeha koji nije želeo da postane Bekim Fehmiju). Naviše se urokavaju Poljaci, čistim alkoholom koji kupuju u apoteci, i u koji cede limun. U hodnicima studentskog doma počinju demonstracije onih koji bi da spavaju ako je ikako moguće (inženjeri, ekonomisti, medicinari). Posle incidenta sa Rudolfom, koji je iz čista mira skupio sve flaše i počeo da kroz prozor njima gađa prolaznike, dolazi do susreta naše delegacije (Rajko, Agnješka i Vojta) sa njihovom. Naši izlaze sa tezom da su umetnici ludi i da moraju da ispoljavaju emocije. Inženjeri ne znaju šta da odgovore na ovo. Uprava doma nam najzad namenski dodeljuje, 'za ispoljavanje osećanja', podrum i ložionicu."

Češka škola ne postoji, Goran Marković

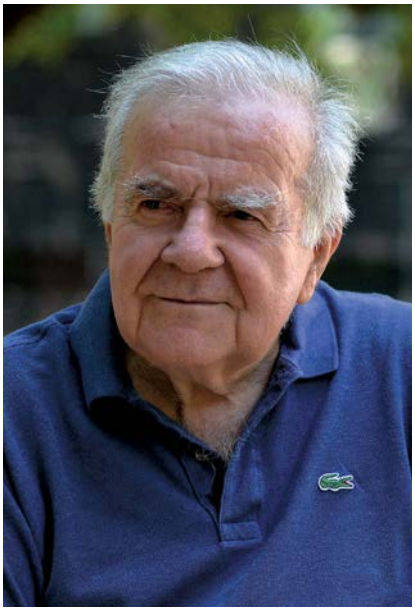

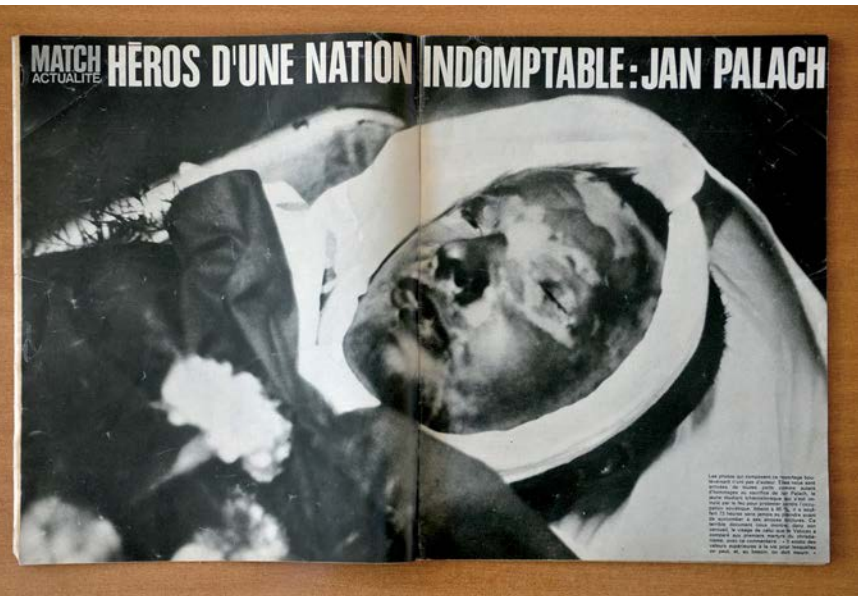
Foto: Milovan Milenković

Mi smo demonstracije koje su se širom sveta odvijale '68. bolje pratili iz Praga nego iz Beograda. To je kod njih u svim novinama bilo. Novine su bile drugačije. Duh pisanja u novinama bio je potpuno drugačiji tog proleća
–Predrag Popović

GORAN MARKOVIĆ: Pobuna na našem fakultetu je bila vrlo dobro organizovana. Profesori su nam mnogo pomagali. Jedne noći se pojavio šef sale kafane "Orlik" sa dve kuvarice i 100 gulaša koji je kolektiv poklonio demonstrantima.

Kasnije, kad je došlo do pobune na FDU gde sam bio profesor, sećam se da sam jako dobro instruirao studente Čedomira Jovanovića i Dušana Popovića koji su vodili studentsku pobunu '96. Rekao sam im na koji način se okupira fakultet: moraš da zatvoriš, uzmeš ključeve, ne puštaš nikoga, fakultet je zatvoren do ispunjenja studentskih zahteva itd. To je meni ostalo sa studija. Ja sam veoma dobro bio instruiran '68. o tome šta je to anarhija i kako se sprovodi u delo.

Međutim, to je strašno kratko trajalo: od proleća do 20. avgusta '68. Praktično, tri meseca. Nije tu ništa ključno moglo da se promeni. Rusi su odmah reagovali, ubacili svoje trupe i ugušili to. Koliko se sećam, mogao je socijalizam da se kritikuje, ali to je bio socijalizam sa ljudskim likom. Sve je to bilo u okviru komunističkog režima. Tu slobodu je doneo novi komunistički lider, a ne neko ko bi srušio komunizam. To je sve, makar formalno, imalo oblik socijalističke promene. Zanimljivo je da se u tom novom rukovodstvu, kao što to uvek biva, pored Dubčeka i Svobode, pojavio i Husak koji je bio ruski insajder ili je, možda, kada je video da se to osipa, prebegao na drugu stranu. Uglavnom, taj Husak je bio čovek koji je ponovo sve vratio u beznađe. Vrhunac tog beznađa bilo je spaljivanje Jana Palaha u januaru '69. Zanimljivo je da je naš kolega Predrag Pega Popović ušao u mrtvačnicu i snimio spaljenog Palaha. Taj gest je bio apsurdan, u Evropi se nikad niko pre toga nije spalio. »

SAMOŽRTVOVANJE I MEMORIJAL: Telo Jana Palaha i mesto na kom se spalio u Pragu

PREDRAG POPOVIĆ: Mi smo demonstracije koje su se širom sveta odvijale '68. bolje pratili iz Praga nego iz Beograda. To je kod njih u svim novinama bilo. Novine su bile drugačije. Duh pisanja u novinama bio je potpuno drugačiji tog proleća.

GORAN MARKOVIĆ: To je bila potpuno zarazna stvar. Jednostavno se raširila planetom svest da je moguće pobuniti se protiv postojećeg poretka stvari. Ono što je danas nemoguće. Tada su, bez obzira na sve različitosti zemalja gde su se protesti desili, svi sistemi, i kapitalizam i socijalizam imali zajedničku crtu: nisu dozvoljavali ljudima da žive kako oni žele. Te godine su pariski studenti podigli barikade na bulevaru Sen Žermen. Ja sam to video. Sartr je bio na njihovoj strani. I Simon de Bovoar. Na drugoj strani krvavi sukobi u Americi između studenata i policije. Ja sam u junu '68. došao u Beograd da vidim ovdašnju pobunu. U Sali heroja na Filološkom fakultetu Ljubiša Ristić je držao jedan fantastičan roberspijerovski govor. Trebalo je samo malo da pozove studente da odu na Beli dvor i da sruše Tita. Naravno, onim Brozovim šibicarskim trikom "studenti su pravu" i klicanjem "živeo drug Tito" to se sve vrlo brzo završilo. I nikom ništa. Ništa se nije promenilo. Smenjeni su neki sitni rukovodioci, policajci koji su na Novom Beogradu izmasakrirali studente. Ali, Broz je definitivno izgubio moć u Jugoslaviji. To je bio njegov početak kraja. Posledice tog pokušaja da se bude slobodan još dugo su se osećale. Naravno, kako to već biva, vođe su postale deo establišmenta. Danijel Konbendit, koji je bio vođa francuskih studenata, legalno je ušao u sve vrste parlamenata, okačio sebi oko vrata kravatu i postao deo tog društva protiv koga se borio. A ovde je Ljubiša Ristić postao prvo provincijski reditelj u Subotici, da bi kasnije postao predsednik JUL-a. Te kriminalne i zločinačke organizacije. Imamo danas jednog od članova te organizacije, ovaj Vulin, on je ministar odbrane. To je bio jedan dugokosi bezveznjak koji se predstavljao kao neki borac za ideale socijalizma. Pogledajte šta je danas. Većina tih vođa je ili bila ubijena ili su se pretvorili u nešto drugo ili su jednostavno odustali. Ja sam opisao jednog šezdesetosmaša u filmu *Tajvanska kanasta*. Otprilike je to bila moja slika stanja posle svega toga.

PREDRAG POPOVIĆ: Mi smo tada relativno lako mogli da letimo iz Praga, bilo je nekih jeftinih karata kad se menjaju krune na crnom tržištu. Tako sam ja u junu doleteo u Beograd jer su ovde bili studentski protesti. Prvog dana kad sam stigao, Mak (Dušan Makavejev, reditelj) me zove i kaže: "Pego, 'ajde da idemo da snimamo." I mi odemo da slikamo Stevu Žigona i onog njegovog čuvenog Robespjera iz *Dantonove smrti* što je izvodio u dvorištu Filozofskog fakulteta. Snimali smo i na Pravnom i na Elektrotehničkom fakultetu. U isto vreme su i naši sa Akademije, koja je tada bila u ulici Vuka Karadžića, Dejan Karaklajić, Jovan Aćin počeli da slikaju ta dešavanja. Meni i Maku posle dva dana zabrane snimanja i nas sklone. Kasnije, jedne godine, Žika Mitrović je hteo da pravi film o tim događajima. Tad sam ja prvi put video te materijale. Nikad to nisam pre video. To je uzeto od nas i ostalo je u Televiziji. Ili u policiji.

U Pragu je tokom tog leta bilo zanimljivo jer se bila pripremala Titova poseta. Tito je tog jula '68. baš onako ozbiljno podržao Dubčekove reforme.

"Rudolf je najzad shvatio da je Lordan u pravu. Ispostavilo se da je gospođa bila već na kraju nerava očekujući kada će joj Rudolf predložiti nešto konkretno. Kada je, užasno se snebivajući, najzad izašao s direktnom ponudom da ga gospođa poseti, ona je predlog prihvatila sa oduševljenjem. Trebalo je samo sačekati da njen muž otputuje da bi imali celu noć. Prilika za to ukazala se između dvadesetog i dvadeset prvog avgusta. U trenutku kada je Rudolf najzad umirio svoju životnu čežnju i pomislio da njegovoj sreći više ništa ne stoji na putu, spolja je dopro čudan, konstantan zvuk. Rudolf je ustao s kreveta i prišao prozoru. Ulicom se kretala neprekidna kolona sovjetskih tenkova."

Češka škola ne postoji, Goran Marković

¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

(U sledećem broju: Sovjetska intervencija)

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svugde.

www.vreme.com
najzad i na
mobilnim telefonima!

nedeljnik
VREME

MATTHIAS SCHOENAERTS ADÈLE EXARCHOPOULOS

VERNOST

REŽIJA
MICHAËL R. ROSKAM

SAMO U BIOSKOPIMA OD 16. AVGUSTA

MCF

Prepametni telefoni

Za nas koji nemamo pejsmejker, mobilni telefon je uređaj koji nas održava u životu. Verujem da se većini ova činjenica ne sviđa, ali je naprosto tako. Nijedan drugi aparat ne pipnemo svakodnevno toliko puta koliko dodirujemo mobilni telefon. Uglavnom ne znamo više šta da radimo kada negde ostanemo sami sem da ga se latimo, a veći deo svojih aktivnosti prebacujemo tamo, od novčanika do planiranja puta. Kada se nađemo u inostranstvu, trka za besplatnim vajfajem ume da bude nužnija od traženja toaleta.

Zato je uvek interesantno videti šta će biti novi trendovi, a već nekoliko godina jesenju sezonu počinje Samsung promocijom novog Note 9 telefona. Ovoga puta to se desilo u Bruklinu, odnosno Njujorku, a imao sam tu sreću da budem prisutan. Promocije smartfona su posebna vrsta spektakla, kao da ste u nekom futurističkom filmu iz sedamdesetih i ne možete čudom da se načudite kako se ti neki ljudi u budućnosti (daleka 2018) dive i raduju novom, skupom uređaju iako im je i ovaj koji imaju sasvim dobar. I taj vas osećaj drži dok ne krene predstavljanje, a onda i vas preuzme potpuno oduševljenje na pomisao šta biste ili šta ćete sve moći da radite kada ga nabavite.

Ukratko, nout 9 je trenutno najbrži telefon na tržištu, zapravo kompjuter. Jer ima mogućnost priključivanja na televizor, čime dobijate veoma udoban ekran za svaki rad. Počinje od 128 gigabajta memorije, unutrašnji maksimum je 512 Gb, a toliko može da primi i na memorijsku karticu, što znači da je projektovan za ostavu od čak jednog terabajta! U vreme kada su krenuli prvi ajfoni, činilo se da je 4 Gb više nego dovoljno, ali tada je telefon služio za fotografije i muziku. To da će nam biti potrebni terabajti naslućuje da se očekuje da više snimamo i čuvamo video. Ili će se uskoro pojaviti zahtevniji fajlovi.

Novi nout ima *S pen*, do sada najbolju elektronsku olovku za pisanje po ekranu kojoj je dodata opcija da služi kao daljinski upravljač. Ako se pitate šta će vam daljinski za nešto što je napravljeno da vam stalno bude u ruci, odgovor je: za selfije i kontrolu prezentacija.

Najradosnija najava je dugotrajnost baterije, navodno će moći da izdrži ceo dan zahtevnog korišćenja. Ta reklama se, ipak, mora proveriti u praksi. Znam neke koji svu energiju telefona mogu da stuku za dva do tri sata.

Ipak, sve su to samo unapređenja postojeće tehnologije, dakle očekivana. Ono što je novo je korišćenje veštačke inteligencije. Ovaj aparat će s vremenom učiti o vama i vašim navikama, znaće koju muziku i kada treba da vam preporuči, a najpre ćete to otkriti kada pravite fotografije. Obaveštavaće vas ako je neko trepnuo ili nije dovoljno u fokusu kako biste to popravili odmah.

Veštačka inteligencija je, zapravo, najzanimljiviji pravac razvoja ovih aparata, jedino su tu moguća iznenađenja koja nisu na nivou licitacije (povećanje memorije, brzine, veka baterije) već ozbiljne kreativnosti tima koji uređaj dizajnira. Ko god misli da mu je to nepotrebno neka se priseti koliko puta ga je brzopletost na kompjuteru ili telefonu dovela u nepriliku.

Zamislite da vas telefon upita da li zaista želite neku poruku da postujete na javnu grupu, a zapravo je vrlo intimna i namenjena partneru? Umesto što promptno izvršava vaše naredbe, kao sada. Pa i da vas "ohladi" ako utvrdi da ste "pod dejstvom" dok pišete tvitove zbog kojih ćete se kasnije gorko kajati.

Samsung je udario adut, sada se čeka septembar da čujemo šta na to kaže Apple. Jedino što zabrinjava u ovoj uzbudljivoj tehnološkoj trci je što je to granica od hiljadu dolara (evra) za telefon uveliko probijena. Licitacija ni u tom domenu ne pokazuje znake usporavanja, ali zapitajte se koliko ste spremni da date za svog najboljeg prijatelja. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

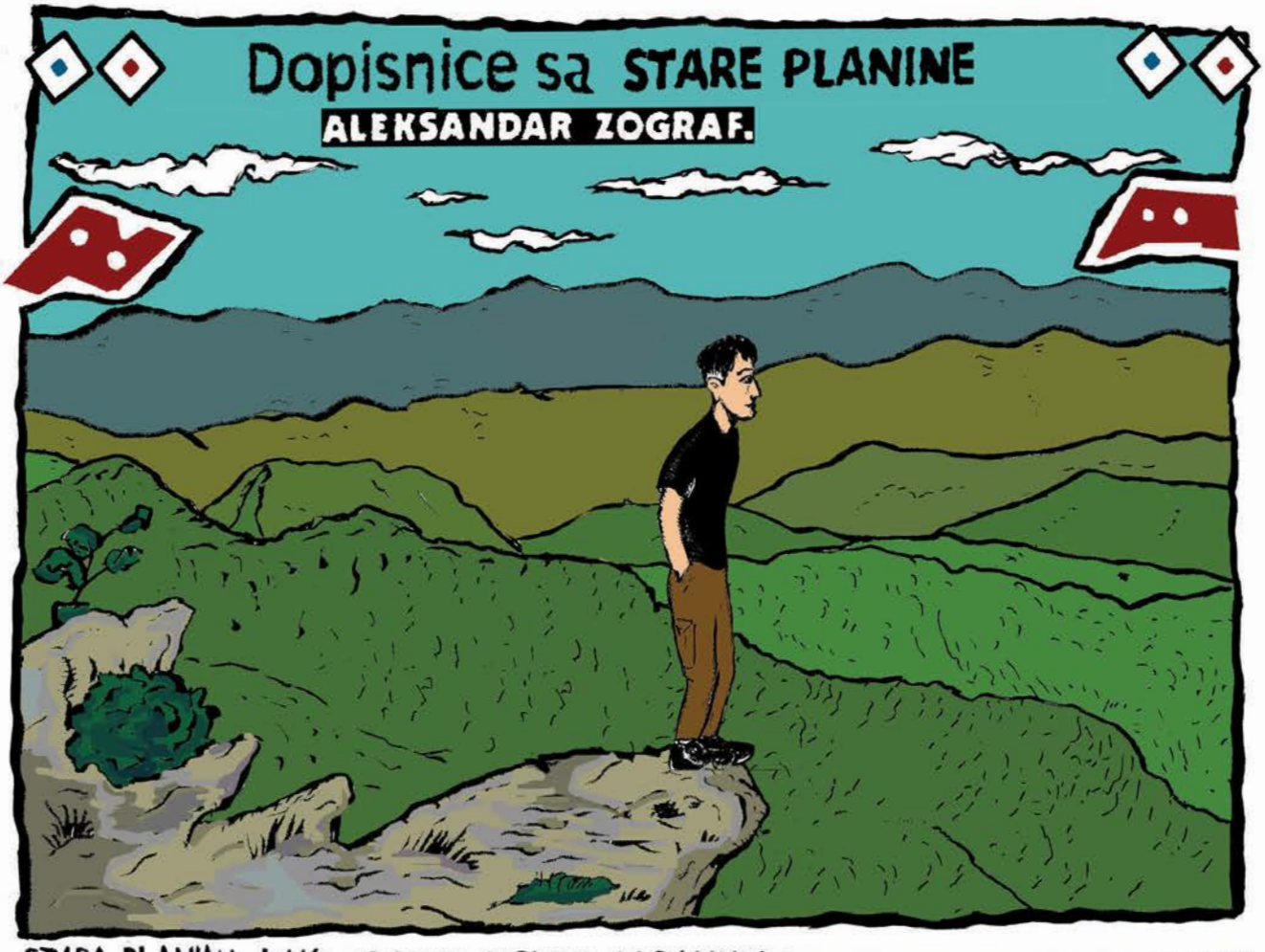
Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

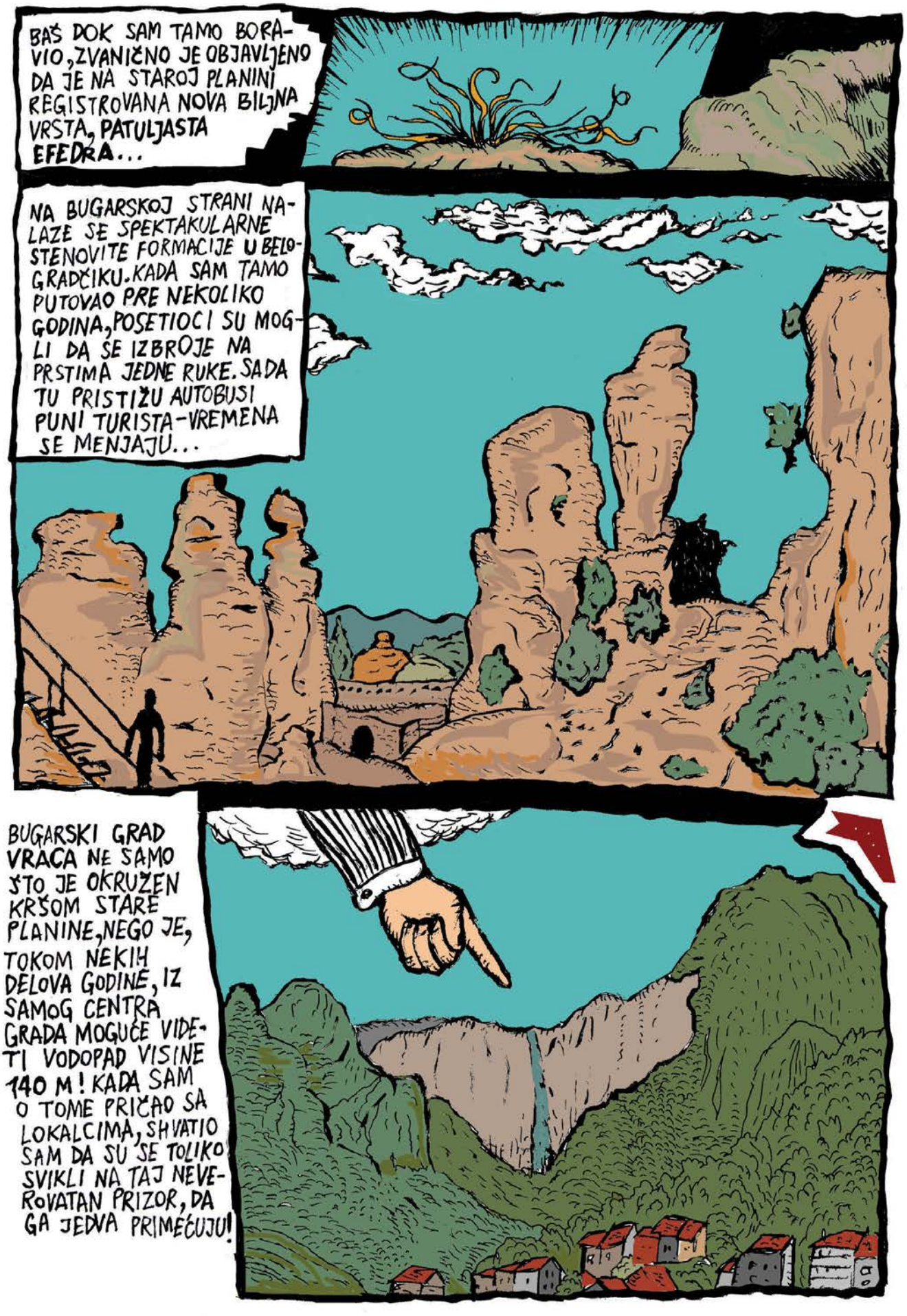
Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

STARA PLANINA, KAKO JE ZOVU SLOVENI, ILI BALKAN, KAKO SU JE NAZIVALI OTOMANSKI OSVAJAČI, JE MOŽDA JEDAN OD NAJLEPŠIH DELOVA BALKANSKOG POLUOSTRVA. MANJIM DELOM U ISTOČNOJ SRBIJI, STARA PLANINA SE PROSTIRE KROZ BUGARSKU, SVE DO CRNOG MORA...

U SRBIJI, VEĆINA LJUDI O TOM PODRUČJU RAZMIŠLJA KAO O ZABITOM, ALI I NEKAKO TAJANSTVENOM, KOJE TEK OD SKORO PRIVLAČI PAŽNJU TURISTA. PREDUGO JE TAJ KRAJ BIO POZNAT TEK PO POLUNAPUŠTENIM SELIMA...

MEĐU SKRIVENIM BLAGOM TE OBLASTI JE I BOGORODIČINA CRKVA U DONJOJ KAMENICI. IZGRAĐENA U 14. VEKU OD STRANE BUGARSKOG PLEMIĆA, CRKVA JE DRUKČIJA OD BILO KOJE SRPSKE ILI BUGARSKE GRAĐEVINE TOG VREMENA. KOMBINUJUĆI RAZLIČITE STILOVE, TAKOĐE U SVOJOJ GRAĐI SADRŽI I OSTATKE HRAMOVA IZ RANIJIH PERIODA - RIMSKOG I VIZANTIJSKOG. MALIH DIMENZIJA, OVA GRAĐEVINA JE VELIKA I JEDINSTVENA PO NAČINU NA KOJI SPAJA RAZLIČITE TRADICIJE I EPOHE
...

BAŠ DOK SAM TAMO BORAVIO, ZVANIČNO JE OBJAVLJENO DA JE NA STAROJ PLANINI REGISTROVANA NOVA BILJNA VRSTA, PATULJASTA EFEDRA...
NA BUGARSKOJ STRANI NALAZE SE SPEKTAKULARNE STENOVITE FORMACIJE U BELOGRADČIKU. KADA SAM TAMO PUTOVAO PRE NEKOLIKO GODINA, POSETIOCI SU MOGLI DA SE IZBROJE NA PRSTIMA JEDNE RUKE. SADA TU PRISTIŽU AUTOBUSI PUNI TURISTA - VREMENA SE MENJAJU...
BUGARSKI GRAD VRAČA NE SAMO ŠTO JE OKRUŽEN KRŠOM STARE PLANINE, NEGO JE, TOKOM NEKIH DELOVA GODINE, IZ SAMOG CENTRA GRADA MOGUĆE VIDETI VODOPAD VISINE 140 M! KADA SAM O TOME PRIČAO SA LOKALCIMA, SHVATIO SAM DA SU SE TOLIKO SVIKLI NA TAJ NEVEROVATAN PRIZOR, DA GA JEDVA PRIMEĆUJU!

Neizdrž

Leto... Kiše zaređale, temperature visoke, vlage previše. "Kako si?", pitaju. Ispaljujem: "Bauljam. Zombirana. Boli svaka koščica. Pospana od ove dosadne kiše. Nevoljna od ove nenormalne vrućine. Ma, dobro sam. Sećaš li se onog filma, znaš onog, *Zarobljenik dvorca Zenda*, eto to sam ti. Srećom, postoje knjige, i to dobre knjige, pa sve što je neizdrž biva pobeđeno!"

Zaređali neizdrži. Nema to veze sa mojom matorošću, baš nema. A sa finoćom? Hm. O, da!

Foto: M. Milenković

Zvone, po nepisanom pravilu, taman kad počinje onaj popodnevni odmor. Umilnim glasom se predstave, kažu svoje ime i u ime koga zovu, pa se ljubazno obrate, imenom i prezimenom, e, tu već nastaje problem jer mi prezime nije ni Jovanović, ni Petrović, pa ih pustim malo da se pate, i kad potrefe, počinje promocija. Kažu da oni misle na naše zdravlje, kažu da im kuća slavi jubilej, pet ili dvadeset godina, pa vele da nagrađuju baš mene... Pustim ih. Onda stiže ono ALI! Ako im odgovorim tačno koji vitamin je najprisutniji u limunu, koje je brdo najbliže mom gradu, koja bolest napada zglobove, koji, koja, koje, ej, deco, koji vam je, dođe mi da riknem, ali sam i dalje ljubazna, te zahvaljujem na poklonu, kažem da ga dodele nekom drugom, pa da im želim svako dobro. Sutra se sve ponavlja. Samo je ime drugo. Branim se tako što dotičnoj kažem da nisam rada poklonu i da sam sve čula već od Dejana, Igora, Nataše... Narednog dana, evo ih opet! Ništa mi ne treba, sem penziju da mi vrate, ne primam poklone, ne kupujem jer je u toku akcija, umilni glasić mi saopštava da sam dobila...

Zvono na vratima. Mislim, komšinica, ne gledajući otvaram. Momak, ko iz žurnala. Ljubazno me oslovi imenom i prezimenom i pruži ruku. Veze li veze, govori bez pauza, govori tačno, gramatički ispravno, hvali me što sam potrošač njihove robe, na šta dodajem da sam bila nekad, penzija, pa još smanjena, svodi želje u neke nove okvire. Otvara ogromnu torbu i počinje da trpa u moje ruke "poklone", "zato što sam ih baš ja zaslužila", Ali... ja treba da platim samo tu isporuku. Opet se zahvaljujem i sve vraćam uljudnom, rečitom, izrazito urbanom dečku, pridružuje se i moja sestra opaskom da mi je srećan dan, on osokoljen sve ponovo trpa u moje ruke, ništa od toga mi stvarno ne treba, vraćam ponovo, on kao zove šefa, šef kao javlja da tu simboličnu sumu mogu da dam i u evrima, a i ček je dobrodošao... Skroz sam samlevena. Objašnjavam sestri da nije zvonio na interfon, pa sam mislila da je komšinica, ne otvaram nikom ko se nije najavio i dugo posle ovog lovca na naivne razmišljam o svim mutikašama koje je tranzicija ubacila u naše živote.

Crkne mi kotlić u kupatilu! Zovem svoju mlađu drugaricu, preporuči mi majstora u kojeg ima puno poverenje. Pošto imam vere u sud svoje drugarice, zovem odmah. Ne dođe tata majstor, nego sin mu. Priča kao navijen i sve vreme u prvi plan istura neki silni dug za struju, i da je radio na Zapadu, a tamo se, eto, cene majstori, ovo ovde... Nakarika on cenu, ode po kotlić i nema ga, pa nema, užurbano proveravam koliko to može biti, vidim da sam namagarčena, sve se nadam da će se čovek izviniti i reći da se zaleteo, i nastavljam da čekam. Drugarici saopštavam cenu i bojazan da se majstor sin neće vratiti, dogovor je da čekam i javim joj ishod. Došao je. Petlja, lomi jedan deo iznad kade, zjapi ružnoća, namešta taj precenjeni kotlić, ne objašnjava šta je tražio tamo iznad kade, ne nudi popravku oskrnavljenog i ispaljuje onu sramotnu cenu. Tražim da mi izda račun i, dok to piše, zazvoni mu mobilni. Vidim kako menja boju. Plaćam manje nego što je rekao da će biti i kažem mu da sam proverila kod njegovog tate cenu, svesna da je i to mnogo. Komentariše nešto, kao, nikad ovde Zapad, grabi put vrata. Moja drugarica ga nakrpila, onako pravnički, i od njenih reči je prebledeo, a od mojih, kako sam proverila kod njegovog oca, pobegao. Narodna "kakav otac, takav sin", nema više svoje pokriće, a ja sam naučila lekciju. Pravi majstor je popravio sve brljotine vajnog majstora sa zapadnom praksom.

Neki dan zamalo ne ubi daščetina moju rođaku. Majstori skidali one zaštitne daske u hodniku i uvodili opet nešto. Od dvanaest mogućih mesta za pričvršćivanje, majstor vratio samo jedan ekser, i bum, tras! Moju rodbinu spasla rasejanost. Vratila se po naočari. Zanemele smo od šoka. Obe.

O neizdržu sa malih ekrana, ne bih. Imam daljinski i gazdujem. O nepismenima neću, tek toliko da su najveći neizdrž koji ozbiljno preti mojoj umirovljenoj mirnoći. Smeta ova nesrpska reč? Koješta. A nije smetalo "Vučko Trade", ćirilicom, usred Novog Sada, pred nosom Matice srpske! ¶

KOSA PAKUŠEVSKIJ

ADRIS

GENERALNI POKROVITELJ

JEDANAESTI WEEKEND

ROVINJ | 20.-23.9.2018.

www.weekendmediafestival.com

FALI VAM KEŠ?

Zadržite istu ratu, a obezbedite dodatni keš.
Odobrenje već za 2 sata i to samo uz ličnu kartu!
Krediti za refinansiranje

Besplatan broj za informacije
0800-111-000
www.raiffeisenbank.rs

Raiffeisen BANK

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec